

T. C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Ana Bilim Dalı

İşletme Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İSLAM VE DİĞER SEMAVİ DİNLERDE MUHASEBE İZLERİ

Hüseyin ELGİREYBİ

21926007

Danışman

Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN

Diyarbakır 2024

T. C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Ana Bilim Dalı
İşletme Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İSLAM VE DİĞER SEMAVİ DİNLERDE MUHASEBE İZLERİ

Hüseyin ELGİREYBİ
21926007

Danışman
Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN

Diyarbakır 2024

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İslam ve Diğer Semavi Dinlerde Muhasebe İzleri” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

25 /10 /2024

Hüseyin ELGİREYBİ

T. C

DİCLE UNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DIYARBAKIR

Hüseyin ELGİREYBİ tarafından yapılan “İslam ve Diğer Semavi Dinlerde Muhasebe İzleri” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyesinin

Ünvanı Adı Soyadı

Başkan:

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

Tez Savunma Sınavı Tarihi: / /2024

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

... / ... /2024

Doç. Dr. İbrahim TAVUKÇU

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖN SÖZ

Bu çalışma, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın muhasebeye katkılarını ayrıntılı olarak incelemektedir. Çalışma, ekonomi ve muhasebenin tarih boyunca dinden nasıl etkilendiğini göstererek literatürdeki bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu tez çalışmasında muhasebe bilmi, iktisat tarihi ve semavi dinler ile ilgili disiplinler arası çalışma yapılmıştır. İlk olarak, işletme ve muhasebenin temel kavramları açıklanmakta, ardından kültür, din ve ticaret arasındaki ilişki incelenmektedir. Son olarak, kutsal kitaplardaki muhasebe kavramları birincil kaynaklara inilerek araştırılmıştır. Yapılan araştırmada elde edilen sonuçlara göre kutsal kitaplarda muhasebe bilminin esasları ve kavramları birçok yerde geçmektedir.

Çalışmamız süresince gerek konunun belirlenmesinde gerekse çalışmanın her aşamasında, günün her saatinde yardım ve desteklerini esirgemeyen, bilimsel bir zihniyet ve bakış açısı kazanmam için bana yol gösteren, isimlerini her zaman saygıyla anacağım, tez danışmanım saygıdeğer hocam Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca tüm hayatım boyunca benden hiçbir zaman maddi-manevi destek ve sevgisini esirgemeyen, her zaman yanımda olan ve bundan sonrada olacaklarını bildiğim, babam Muhammed EL KASSUM EL ĞİREYBİ, annem Halime MIĞLAÇ, abim Hasan ELĞİREYBİ ve eşim Riham ELĞİREYBİ'ye çok teşekkür ederim.

Hüseyin ELĞİREYBİ

Diyarbakır 2024

ÖZET

Bu çalışmada teorik bir çerçevede kutsal kitapları işletme, ticaret ve muhasebe biliminin üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Kutsal kitapların işletme, ticaret ve muhasebeye bakış açısı açıklanmıştır. Ayrıca kutsal kitaplardaki muhasebeye dair kavramların kullanım şekli ve öneminin belirlenmesi hedeflenmektedir. Kutsal kitaplarda muhasebe biliminin izleri araştırılmıştır.

Bulunduğumuz bu topraklarda yaşayan insanlar, farklı dinlerin ve kültürlerin etkisi altında gelişmiş olan bir medeniyetin mensuplarıdır. Bu sebeple bu topraklarda yaşayan insanların oluşturduğu kültür de aynı kaynaklardan beslenmektedir. İnsanların farklı zamanlarda ve yerlerde bütün faaliyetleri dinlerden etkilenmiştir. Hatta bazı yerlerde insanların hayatı tamamen dinin kurallarına göre şekillenmektedir. Dinin, bireylerin günlük ekonomik yaşantısı üzerindeki etkileri, din ve ekonomi arasındaki ilişkinin incelenmesinde önemli bir etken olmuştur.

Birinci bölümde fazla ayrıntılara girmeden işletme tanımı, fonksiyonları, muhasebe tanımı, önemi, tarihsel gelişimi ve temel kavramlarına kısaca değinilmektedir. İkinci bölümde kültür ve kültürün bir parçası olan din ile ticaret arasındaki ilişki incelenmiştir. Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'ı Kerim hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Kutsal kitaplar ile ticaret arasındaki ilişki incelenmiştir. Üçüncü bölümde kutsal kitaplarda muhasebe bilmi ile ilgili ayetlere yer verilerek, konu ile ilgili öne çıkan kavramlar, bazen doğrudan alıntılar ile desteklenerek bazen de dolaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Kutsal Kitaplar, Muhasebe bilmi, İşletme Fonksiyonları, Yahudilik, Hristiyanlık, İslam.

ABSTRACT

This research aimed to provide a theoretical framework for determining how Holy Books influence business, commerce, and accounting sciences. Furthermore, the objective is to ascertain the utilization and significance of accounting concepts within sacred texts. The traces of accounting science have been researched in the holy books.

The people living in these lands are members of a civilization that developed under the influence of different religions and cultures. For this reason, the culture formed by the people living in these lands is also fed from the same sources. All the activities of people at different times and places have been influenced by religions. In some places, people's lives are even completely shaped according to the rules of religion. The effects of religion on the daily economic life of individuals have been an important factor in examining the relationship between religion and the economy.

The first section defines the term 'business' and its functions. Furthermore, the term 'accounting' is explained, along with its significance, historical evolution, and key ideas, without going into too much detail. The second section studies the connection between culture and religion, which is a subset of culture, and trade, as well as the relationship between holy texts and trade, by providing historical and contextual basic information about the Torah, Psalms, Bible, and Qur'an. The third section contains discussions on the accounting science in the Holy Books, as well as explanations of key ideas linked to the issue, backed by direct and indirect quotations.

Keywords

Holy Books, Accounting Science, Business Functions, Judaism Christianity, Islam

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLO LİSTESİ.....	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
İŞLETME FONKSİYONLARI VE MUHASEBE KAVRAMLARI	
1.1. TEMEL İŞLETME FONKSİYONLARI.....	4
1.1.1. İşletmenin Tanımı	5
1.1.2. Yönetim Fonksiyonu.....	5
1.1.2.1. Planlama	6
1.1.2.2. Örgütlenme.....	6
1.1.2.3. Yürütme.....	7
1.1.2.4. Koordinasyon	7
1.1.2.5. Denetim	8
1.1.3. Üretim Fonksiyonu	8
1.1.4. Pazarlama Fonksiyonu	9
1.1.4.1. Ürün.....	11
1.1.4.2. Dağıtım.....	11
1.1.4.3. Tutundurma	11
1.1.4.4. Fiyat.....	12
1.1.5. Finansman Fonksiyonu	12
1.1.6. Tedarik Fonksiyonu	13
1.1.7. Muhasebe	13
1.2. MUHASEBENİN TANIMI, MUHASEBENİN ÖNEMİ VE MUHASEBENİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	14

1.2.1. Muhasebenin Tanımı.....	14
1.2.2. Muhasebe Fonksiyonları	15
1.2.3. Muhasebenin Önemi	16
1.2.4. Muhasebenin Tarihsel Gelişimi	18
1.3. MUHASEBENİN TEMEL KAVRAMLARI	19
1.3.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı	19
1.3.2. Kişilik Kavramı	20
1.3.3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı	20
1.3.4. Dönemsellik Kavramı	20
1.3.5. Parayla Ölçülme Kavramı	21
1.3.6. Maliyet Esası Kavramı	21
1.3.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı	22
1.3.8. Tutarlılık Kavramı.....	22
1.3.9. Tam Açıklama Kavramı	22
1.3.10. İhtiyatlılık Kavramı	23
1.3.11. Önemlilik Kavramı.....	23
1.3.12. Özün Önceliği Kavramı	23

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜRÜLÜN EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. MUHASEBENİN DAVRANIŞSAL BOYUTUNDA KÜLTÜRÜN ETKİSİ 24

2.1.1. Davranışsal Muhasebe	24
2.1.2. Kültür Tanımı.....	25
2.1.3. Kültürün Parçaları	26
2.1.4. Kültür ile İşletme Arasında İlişki	27
2.2. DİN VE KÜLTÜRÜN İLİŞKİSİ	28
2.2.1. Kültürel Kimlikte Dinin Rolü	28
2.2.2. Kutsal Kitaplar Hakkında Genel Bilgi	30
2.2.2.1. Tevrât	30
2.2.2.2. Zebur	31
2.2.2.3. İncil	32
2.2.2.4. Kur'ân-ı Kerim.....	33

2.2.3. Dinin Ticari Hayat Üzerindeki Etkileri.....	35
2.2.3.1. Yahudilikte Ticaret.....	36
2.2.3.2. Hristiyanlıkta Ticaret	38
2.2.3.3. İslamiyette Ticaret.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEMAVİ DİNLERİN MUHASEBEYE KATKILARI

3.1. YAHUDİLİĞİN MUHASEBE ETKİSİ	47
3.2. HİRİSTİYANLIĞIN MUHASEBE ETKİSİ	51
3.3. İSLAMİYETİN MUHASEBE ETKİSİ	55
3.3.1. Kutsal Kitaplarda Muhasebe İle İlgili Kavramlar	55
3.3.2. İslam Kültüründe Muhasebe	57
3.3.3. Kur'an-ı Kerimde Ticari Belge.....	61
3.3.4. Kur'an-ı Kerimde Muhasebe Kavramının Farklı Anlamları	62
3.3.5. İslam Perspektifinden Muhasebe Kavramları	63
3.3.5.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı	63
3.3.5.2. Süreklilik Kavramı	66
3.3.5.3. Dönemsellik Kavramı	67
3.3.5.4. Kişilik Kavramı	67
3.3.5.5. Parayla Ölçülme Kavramı	68
3.3.5.6. Maliyet Esası Kavramı	68
3.3.5.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme	68
3.3.5.8. Tam Açıklama	69
3.3.5.9. Önemlilik Kavramı.....	69
3.3.5.10. İhtiyatlılık Kavramı.....	70
3.3.5.11. Tutarlılık Kavramı.....	72
3.3.5.12. Özün Önceliği Kavramı	72
3.3.6. Muhasebe Kavramı İle İslam'daki Hesap kavramı ilişkisi	73
3.3.7. Kur'an'daki Mesanî ve İkili Sayı Sistemin Üzerine Bir İnceleme....	75
3.3.7.1. İkili Sayı Sistemi	76

SONUÇ.....	78
-------------------	-----------

KAYNAKLAR	82
------------------------	-----------

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Tevrat, İncil ve Kuran’da Ticari ve Muhasebe Kavramları.....	55
Tablo 2: İslamiyette Sosyal Sorumluluk İlkeleri ile İşletmelerde Sosyal Sorumluluk İlkeleri Karşılaştırma.	64

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. İşletme Fonksiyonları.....	5
Şekil 2: Yemiye Defteri	74

KISALTMALAR

<i>M. Ö</i>	Milattan önce
<i>M. S</i>	Milattan sonra
<i>s. a. v</i>	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
<i>böl.</i>	Bölüm
<i>bs.</i>	Baskı, basım
<i>C.</i>	Cilt
<i>DÜ</i>	Dicle Üniversitesi
<i>Hz.</i>	Hazreti
<i>IMF</i>	International Monetary Fund
<i>No.</i>	Numara
<i>s.</i>	Sayfa
<i>S.</i>	Sayı
<i>yy.</i>	Yüzyıl
<i>Çev.</i>	Çeviren
<i>vb.</i>	ve benzeri
<i>vd.</i>	ve diğerleri

GİRİŞ

Muhasebenin kökenleri insanlık tarihine kadar uzanmaktadır. Muhasebenin geçmişi çok eskilere dayanır ve giderek yeniliklerle birlikte gelişmektedir. Muhasebe, işletmenin mali faaliyetlerini anlamlı bir şekilde ifade ederek, işletme ortak ve yöneticilerinin işletmenin mali durumunu ve performansını takip etmesini ve bu bilgilere dayanarak sağlıklı kararlar almasını sağlar. Muhasebenin olmaması durumunda, işletme ortak ve yöneticileri işletmenin mali durumu ve performansı hakkında sağlıklı bilgi elde edemeyeceklerdir. Muhasebe, işletmelerin finansal başarısı için vazgeçilmez bir araçtır. Muhasebenin önemini anlamak ve doğru bir şekilde kullanmak, her işletme için hayati önem taşımaktadır. Muhasebe rakamlar ve sayısal verilerden oluştuğunu görünse de bu veriler insanlar tarafından yorumlanmaktadır. O yüzden davranışsal muhasebe gibi kavramlar incelemeye gerek duyulmaktadır. Davranışsal muhasebe; insanların muhasebe bilgilerini rasyonel bir şekilde işlemediklerini, bu bilgilerin anlamını ve önemini farklı şekillerde yorumlayabildiklerini ve bu bilgilerin davranışlarını nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Muhasebe verilerini inceleyen iki farklı kişinin aynı verilere dayanarak farklı kararlar alabileceğini vurgular. Dolayısıyla işletmenin ekonomik faaliyetlerini inceleyen bir bilim olan muhasebe, her aşamasında sayısal verilerle birlikte insan davranışlarının da izlerini taşıyacaktır.

Toplumun yaşam tarzından iş yapma anlayışına kadar hayatın her alanında etkili olan kültür, işletmelerin hem yöneticileri hem de çalışanları için önemli bir yere sahiptir. Kültürün en önemli unsurlarından biri olarak din, ticaret hayatı ve muhasebe üzerine etkileri incelenmiştir. Din, bireyin davranışlarını ve dolayısıyla bireylerin oluşturmuş olduğu bütün kurumsal yapıların işleyişini etkileyen önemli bir kavram olduğunu belirtilmektedir. Din, sadece bireylerin inanç ve ibadetleriyle sınırlı kalmayıp toplumun normlarına, değerlerine ve sosyal ilişkilerine de etki ederek yaşam biçimini ve ticari hayatları şekillendirmektedir.

İşletmenin bir aynası olan muhasebe, işletmedeki her türlü gelişme ve değişim muhasebe sisteminde yansımaktadır. Muhasebe, makro ve mikro ölçekte değişime

açık bir sistemdir. Bu nedenle muhasebe uygulamaları ve ilkeleri, siyasi, teknolojik, sosyal ve dini faktörlerin karmaşık etkileşiminden etkilenir. Ekonomi ve muhasebe, din ile karmaşık ve uzun bir geçmişe sahip iki alandır. Bu bağlantı tarih boyunca çeşitli şekillerde kendini göstermiş ve günümüzde de etkilerini sürdürmektedir. Bu çalışmada muhasebe uygulamalarına Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin katkıları detaylı olarak incelenmektedir.

ÇALIŞMA KONUSUNUN SEÇİMİ

Kültünün en önemli unsurlarından biri olarak din, ticaret hayatı ve muhasebe üzerine etkileri incelemeye gerek düşünülmüştür. Bunun üzerine kutsal kitaplar genelde ekonomiye özelde muhasebeye etkileri ve katkıları araştırmak konu olarak seçilmiştir.

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışma, üç semavi dinin ekonomi ve muhasebeye bakış açısını ele almayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu dinlerin ekonomi ve muhasebe alanındaki temel anlayışları, kuralları, yasakları, kavramları, ayrışmaları ve örtüşmeleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Ekonomi ve muhasebe tarihini ele alan mevcut literatürün önemli bir kısmı, dinin bu alanlardaki etkisini göz ardı etmektedir. Bu çalışma, bu eksikliği gidermeyi hedefleyerek, kültürün ve özellikle dinin ekonomi ve muhasebe tarihinin şekillenmesindeki önemli rolünü incelemeyi amaçlamaktadır.

ÇALIŞMA PLANI

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, işletme ve muhasebenin temel unsurlarına genel bir bakış sunulmaktadır. İşletme tanımı, fonksiyonları, muhasebenin tanımı, önemi, tarihsel gelişimi ve temel kavramları kısaca ele alınmaktadır. İkinci bölümde, kültür ve din ile ticaret arasındaki ilişki incelenmektedir. Kültürün bir parçası olarak dinin önemi vurgulanmakta ve Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim'e dair tarihsel ve içerik yönünden genel bilgiler verilerek bu kutsal kitaplar ile ticaret arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, kutsal kitaplarda muhasebe anlayışını ele almaktadır. Konuyla ilgili önemli

kavramlar, bazen doğrudan alıntılarla bazen de dolaylı açıklamalarla desteklenerek incelenmektedir.

KULLANILAN METOT VE TEKNİKLER

Bu çalışmada kutsal kitaplarda muhasebe kökenleri incelenmiştir. Birinci kaynaklara inilmiştir. Kaynak taramaları yapılmıştır. Dört kutsal kitap muhasebe bilimi perspektif açısından irdelenmiştir. Söz konusu kitaplarda muhasebe bilimin kökenleri esasları, bugün muhasebe biliminde kullanılan hesap, mizan, kayıt, kar zarar hesabı, alışveriş ve muhasebede kullanılan belgeler üzerinde inceleme yapılmıştır. Yapılan çalışmada muhasebe bilim açısından incelenerek temel kavramları karşılaştırılmış, mukayese yapılmıştır. Muhasebe bilimin esası kutsal kitapların bakış açıları kullanılarak muhasebe bilimine yansıtıldığı araştırılmıştır. Bu kapsamda ilk temel muhasebe kitabı olarak kabul olarak Risale-i Felekiyye Kitab us- Siyakat, bu kitabın hazırlanışı yönünden irdelenmiştir.

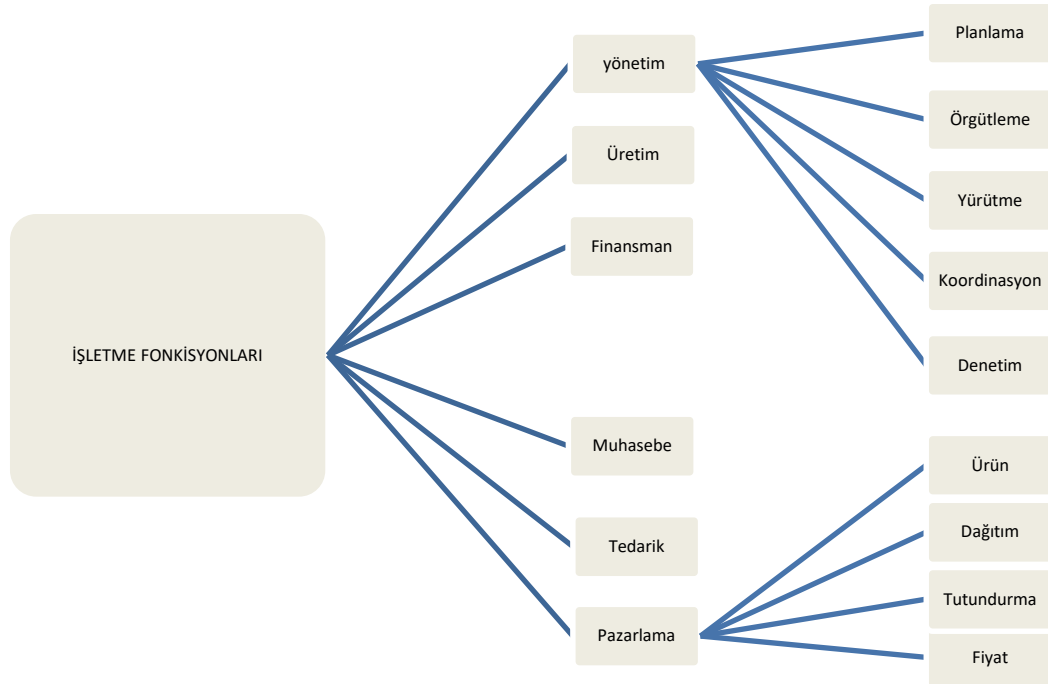
BİRİNCİ BÖLÜM

İŞLETME FONKSİYONLARI VE MUHASEBE KAVRAMLARI

1.1. TEMEL İŞLETME FONKSİYONLARI

İşletmeler, insan bedenine benzer. İnsan bedeni, organları ve sistemleri ile birlikte uyumlu bir şekilde çalışarak yaşamını sürdürür. İşletmeler de benzer şekilde, çeşitli fonksiyonları ile birlikte uyumlu bir şekilde çalışarak varlığını sürdürür. Fonksiyonların uyumlu bir şekilde çalışması, işletmenin başarısı için şarttır. Fonksiyonlar arasında uyumsuzluk olması, işletmenin verimliliğini ve karlılığını düşürebilir. Fonksiyonlar arasında uyum olduğunda, işletme daha verimli, karlı ve rekabetçi hale gelir. İşletmenin fonksiyonları işletmenin amaçları doğrultusunda kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. İşletmenin fonksiyonları arasında üretim, pazarlama, muhasebe, finansman, insan kaynakları ve yönetim yer alır (Laçın, 2018: 29).

İşletme fonksiyonları işletmenin amaçlarına ve faaliyet alanına göre farklılık gösterebilir.

Şekil 1. İşletme Fonksiyonları (Laçın, 2018: 40-57).

1.1.1. İşletmenin Tanımı

Ekonomi biliminde işletmenin tek bir tanımı yoktur. İşletme, farklı bakış açılarına göre yorumlanan ve onlarca farklı şekilde tanımlanan bir kavramdır. Türkçede "işletme" sözcüğü, kâr amacıyla ziraat, sanayi, ticaret, bankacılık gibi alanlarda sermaye yatırılarak kurulan kuruluşu ifade eder (Gök, 2007: 7).

İşletme, insanların ihtiyaçlarına cevap vermek için sermaye, emek, girişimci ve doğal kaynakları planlı ve sistemli bir formda bir araya getirerek bu kaynakları işleyen veya işleten ekonomik bir birimdir. Başka bir ifade ile insanların arzu ve gereksinimleri karşılamak gayesiyle mal veya hizmet üreten ve satışa sunan, ana hedef olarak kar, toplumsal fayda ve süreklilik hedefi olan organizasyon şeklindeki yapılara işletme denir (Civan, 2011: 1).

İşletmenin temel özelliği, fayda yaratmaktır. İşletme, üretim faktörlerini bir araya getirerek, kıt olan kaynakların daha verimli bir şekilde kullanılmasına ve daha fazla fayda üretilmesine yönelik faaliyetler yürütür. İşletmeler, kıt olan kaynakları kullanarak, insanların arzu ve gereksinimleri karşılamak amacıyla fayda üreten ekonomik birimlerdir. Üretimin sonucunda elde edilen geliri, işletmenin varlığını sürdürmek, büyümek ve topluma fayda sağlamak için kullanılmaktadır. İşletme, ekonomik değer taşıyan mal veya hizmetin üretildiği, satıldığı veya her iki faaliyetin birlikte gerçekleştiği kurumdur (Yalpa, 2020: 49).

1.1.2. Yönetim Fonksiyonu

Yönetim, bir amacı gerçekleştirmek için yapılan tüm çabaların ve eylemlerin bütünüdür. Diğer bir ifade ile insanların farklı beceri ve yeteneklerini kullanarak ortak bir amaç için birlikte çalıştırması ve bu amaca ulaştırmak için birbirleriyle işbirliği yaptırma sanatıdır. Yönetim, belirlenen hedeflere ulaşmak için öncelikle insan gücü, maddi kaynakları, zaman, ham madde ve malzemeler etkin ve verimli bir şekilde kullanabilmek için karar verme ve bu kararları uygulama süreci olarak ifade edilmektedir (Başaran, 2019: 14).

Yönetim, kaynakları doğru kişilere, doğru zamanda ve doğru miktarda tahsis edilmesini sağlamak için yapılan bir dizi faaliyettir. Yöneticilerin en önemli görevi,

kaynakların boşa harcanmasını önleyerek, sınırlı kaynakları en verimli şekilde kullanarak amaçlara ulaşmaktır. Doğal kaynaklar, bir ülkenin refahı için önemli bir faktördür ve bir ülkenin ekonomik kalkınmasının temelini oluşturur. Ancak doğal kaynakların ekonomik kalkınmaya katkısı, yönetim kalitesine bağlıdır. Bir ülke doğru yönetim sayesinde doğal kaynaklardan yoksun olsa bile o ülke zengin ve refah içinde yaşayabilir Japonya gibi. Ayna zamanda yanlış yönetim yüzünden zengin kaynaklara sahip olmasına rağmen fakirlik ve yoksunluk içinde yaşayan ülkeler vardır, Afrika gibi ülkeler buna örnek olarak verilebilir. Yönetim, bir işletmenin hedeflerine ulaşmasını sağlamak için gerekli olan faaliyetlerin toplamıdır. Bu faaliyetler, planlama, örgütleme, yürütme, Koordinasyon ve denetim olarak beş ana başlık altında toplanır (Ulutepe, 2010: 58).

1.1.2.1. Planlama

Plan, bir yere ulaşmak için izlenecek yolu gösteren bir harita olarak ifade edilebilir. Planlama ise bu haritayı oluşturma sürecidir. Başka bir ifade ile planlama, bir amacı gerçekleştirmek için izlenecek yolu gösteren bir yol haritası oluşturma sürecidir (Coşkun, 2010: 50). Örgütün amaçlarına ulaşmak için bir rehber olup örgütün amaçlarını hayata geçirmek için ön plandır (Küçüksüleymanoğlu, 2008: 409)

İşletmeler, hedeflerine ulaşmak için bir yol haritası çizer. Bu yol haritası, işletmelerin faaliyetlerini hangi sırayla ve ne zaman yapacaklarını gösterir. Planlama, işletmelerin hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırır ve olası riskleri azaltır. İşletmelerin elindeki tüm kaynakları kullanmaları, onları iflasın eşiğine getirebilir. Dolayısıyla kuruluş aşamasında yetersiz, hatalı ve eksik bilgilerle hareket eden işletmeler, telafisi zor veya imkânsız hatalara düşebilir. Bu hatalar, işletmelerin uzun süre sırtında yük olarak kalabilir (Başaran, 2019: 16).

1.1.2.2. Örgütlenme

Örgütlenme, insanların ve kaynakların ortak bir amaç doğrultusunda işbirliği yapması için gerekli olan ortamı yaratma sürecidir. Bir işletmenin amaçları doğrultusunda etkili ve verimli bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için faaliyetlerin belirlenmesi, bir sıra ve düzene koyulması gerekmektedir (Coşkun, 2010: 51).

İşletmelerde örgütlenme yapılmazsa, işler karışacak, görevler birbiriyle çakışacak, personel arasında koordinasyon sağlanamayacak, bilgi akışı engellenecek, yetki ve sorumluluklar belirsiz olacak ve fiziksel şartlar verimli bir şekilde kullanılamayacaktır. Bu nedenle organizasyon fonksiyonu işletmeler için hayati bir önem taşımaktadır.

1.1.2.3. Yürütme

Yürütme, bireylerin planlarına uygun bir şekilde faaliyetleri gerçekleştirme çabasıdır. İşlerin gerektirdiği görevler ve sorumluluklar belirlenir ve bu görevler ve sorumluluklar uygun kişilere verilir (Bebitoğlu, 2017: 5). İşlerin verimli ve etkili bir şekilde yapılması için gerekli olan görev ve yetki dağılımı yapılmaktadır.

Yürütme, astların ortak bir amaç doğrultusunda harekete geçirilmesi ve çalışmalarının koordine edilmesidir. Bu koordinasyon, astların bilgi, beceri ve deneyimlerinin etkin bir şekilde kullanılmasını ve hedeflerine ulaşmasını sağlar. Yönetici, işletmenin hedeflerine ulaşabilmesi için gerekli olan bilgi ve becerileri sağlayamadığı için işletmenin faaliyetlerinde sorunlar yaşanır. Bu sorunlar, işletmenin amaçlarına ulaşmasını engellemektedir (Başaran, 2019: 20).

1.1.2.4. Koordinasyon

Koordinasyon, farklı birim ve kişilerin çalışmalarının uyumlu bir şekilde yürütülmesidir. Bu uyum, işlerin verimli ve etkili bir şekilde yapılmasını sağlar. Farklı bir ifade ile koordinasyon, farklı görev ve sorumlulukların birbiriyle ilişkilendirilmesidir. Bu ilişkilendirme, işlerin tutarlı ve sistematik bir şekilde yapılmasını sağlar, koordinasyon işletmenin verimliliğini ve etkinliğini artırır ve hedefine ulaştırır (Coşkun, 2010: 52).

Koordinasyon temel amacı, örgütte çalışan bireylerin ve grupların çalışmalarının birbiriyle çelişmesini veya birbirini engellemesini önlemektir. Koordinasyon sayesinde örgütte çalışan bireyler ve gruplar, ortak bir amaç doğrultusunda birlikte çalışabilir ve bu sayede örgütün hedeflerine daha etkin bir şekilde ulaşılabilir.

1.1.2.5. Denetim

Denetim, faaliyetlerin doğru bir şekilde yürütülmesini ve belirlenen standartlara uygunluğunu sağlayan bir sistemdir. Yöneticilerin hem kendi değerlendirmeleri hem de alt düzey yöneticiler ve uygulama birimleri tarafından gerçekleştirilen çalışmaları incelemelerine imkân tanıyan bir sistemdir. Denetim, işletmenin her seviyesindeki faaliyetlerin veya belirli denetim konusu faaliyetlerin eksikliklerini ve hatalarını tespit ederek gerekli önlemleri almayı ve bu şekilde benzer hataların tekrarını engellemeyi amaçlar.

Denetim fonksiyonu, yönetim süreçlerinin ilk dört adımı olan planlama, organizasyon, yöneltme ve koordinasyonun etkinliğini değerlendirir ve bu fonksiyonların durumunu belirler. Denetim, bu değerlendirme sonuçlarına dayanarak plan ve programlardaki sapmaların nedenlerini araştırmak ve ortaya koymak için kullanılan bir mekanizmadır ve işletme risklerini azaltarak, işletmenin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır (Coşkun, 2010: 53).

1.1.3. Üretim Fonksiyonu

Üretim, insan ihtiyaçlarını karşılamak için doğal kaynaklar, emek, sermaye ve girişimcilik gibi üretim faktörlerinin bir araya getirilerek, mal ve hizmetler oluşturulmasıdır. Daha öz bir cümle ile üretim, kaynakların ekonomik olarak kullanılmasıyla insan ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlerin oluşturulması sürecidir (Yılmaz, 2009: 7). Üretim, insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve ekonomik değer yaratmak için hammadde ve işgücü gibi üretim faktörlerini kullanarak, yeni mal ve/veya hizmetler elde etme sürecidir (Güleş vd, 2011: 1). Üretim, belirli hammaddelerin, insan emeği ve makine gibi faktörlerle işlenmesi sonucunda, yeni bir ürün veya hizmet elde edilmesi işlemidir. Bu işlem, insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve ekonomik değer yaratmak amacıyla gerçekleştirilir.

Üretim sayesinde işletmeler, müşterilerine ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri sunabilir ve bu sayede sosyal amaçlarını gerçekleştirerek kar elde edebilirler. Üretim İşletmenin var olma sebebidir. İşletmenin üretim fonksiyonu, en düşük maliyetle en yüksek verimi elde etmek amacıyla üretim faktörlerini optimal bir şekilde birleştirerek hem ürünlerin hem de hizmetlerin üretilmesine yönelik çabaların tamamını ifade eder. Üretim fonksiyonunun temel amacı; müşteri ihtiyaçlarını karşılayan, uygun fiyatlı ve

kaliteli ürünleri, en düşük maliyetle, istenilen miktarda ve istenilen zamanda üretmektir (Coşkun, 2010: 54).

İşletmelerin rekabet gücünü artırmak için önemli bir rol oynayan üretim yönetimi bulunmaktadır. Üretim yönetiminin temel hedefleri şu şekilde sıralanabilir (Yalpa, 2020: 51-54):

- Müşteri taleplerini en iyi şekilde karşılamak için fiyat, zaman, miktar ve kaliteyi optimize etmek.
- Stok seviyelerini minimize etmek veya stok devir hızını artırmak.
- İşletmenin insan ve fiziksel kaynaklarını daha etkin bir şekilde kullanmaktır.

Üretim kaynaklarının en verimli şekilde kullanılabilmesi için işletmenin diğer birimleri ile sıkı ve etkili işbirliği içinde olması büyük bir öneme sahiptir. Üretim bölümü, diğer birimlerden aldığı bilgiler ve destekler sayesinde verimli bir şekilde faaliyet gösterebilmektedir. Örneğin pazarlama verileri sayesinde talepleri karşılayacak miktarda ve kalitede ürün üretebilmektedir. Finansal kaynaklar sayesinde ihtiyaç duyduğu hammadde ve makineleri temin edebilmekte, insan kaynakları desteği sayesinde ise motivasyonu yüksek ve verimli çalışanlara sahip olabilmektedir (Yalpa, 2020: 51-54).

İşletme, hedeflerine ulaşabilmek ve devamlılığını sağlamak için üretim faaliyetini yürütmek zorundadır (Ustasüleyman, 2008: 173). İşletmelerde üretim fonksiyonu, işletmenin rekabet gücünü sağlamada vazgeçilmezdir. Üretim fonksiyonunun verimli çalışması, işletmenin rekabet gücünü artırarak pazar payını genişletmesine ve karlılığını yükseltmesine yardımcı olur. Bu da işletmenin başarısı, ayakta kalmasını ve büyümesini için vazgeçilmez bir fonksiyondur. Bu nedenle üretim fonksiyonunun her aşaması dikkatlice planlanmalı, özenle yürütülmeli ve bu aşamalara uyum sağlanmalıdır.

1.1.4. Pazarlama Fonksiyonu

Pazarlama, mal ve hizmetlerin müşterilere sunulma ve satılma sanatıdır. Pazarlama, sadece ürünlerin satılmasını değil aynı zamanda ürünün piyasaya sunulması, fiyatlandırılması, satışın geliştirilmesi ve dağıtımın planlanması gibi

süreçleri içeren bir kavramdır. Pazarlama, insanların ve toplumların talep ettikleri ve ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri yaratmak, bu ürünleri tanıtmak ve gerektiğinde değiştirmek suretiyle başkalarına değer sağlama amacını taşıyan sosyal bir süreçtir (Evren, 2007: 24).

Pazarlama, işletmelerin başarılı olabilmeleri için gerekli olan dış çevreyle olan ilişkilerini yönetmelerini sağlayan bir fonksiyondur. Pazarlama faaliyetleri, işletmelerin müşterilerinin ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için önce tüketicileri anlayarak, sonra yatırım ve üretim faaliyetlerini planlayarak ve son olarak malların ve hizmetlerin tüketiciye ulaşmasını sağlayarak, işletmelerin başarılı olabilmeleri için gerekli olan bir dizi faaliyetler bütünüdür (Ünalan, 2017: 106). Başka bir ifade ile pazarlama, işletmelerin müşterilerinin hâlihazırda ve gelecekte ihtiyaçlarını ve isteklerini belirleme, bu ihtiyaçları ve istekleri karşılayan ürünler ve hizmetler geliştirme, bu ürünleri ve hizmetleri müşterilere sunma ve müşterilerden geri bildirim alma yoluyla müşterilerin ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılayarak işletmelerin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olan bir süreçtir. Çünkü işletmeler ne kadar üstün ürünler üretirlerse üretsinsin, bu ürünlerin gerçek değerini bulabilmesi ve tüketiciye ulaşabilmesi için pazarlama faaliyetlerine büyük ihtiyaç duymaktadır.

Ekonomik sistem içinde, işletmeler insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve aynı zamanda kar elde etmek amacıyla mal ve hizmet üretirler. Ancak bu ürünleri başkaları tarafından tüketilmezse işletmelerin hayatta kalmaları zorlaşır. İnsanlar ise ihtiyaçlarına uygun ürünleri tüketmek veya bu ürünlere ulaşmak için çaba sarf ederler. İşte burada işletmelerin pazarlama faaliyetleri devreye girer pazarlama fonksiyonunun büyük önemi ortaya çıkar. İşletmeler, ürettikleri ürünleri insanlara tanıtarak ve erişimlerini kolaylaştırarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Pazarlama faaliyetleri, üreticiler ürünlerini zamanında ve doğru fiyattan satabilmek için pazarlama faaliyetlerine ihtiyaç duyarlar. Bu sayede üreticiler ürünlerini değerinde satabilir ve karlılıklarını artırabilirler. Ürünlerin satılmadan üretilmesi, zaman, enerji ve emeğin israfıdır. İşletmecilik faaliyetleri pazarlama ile başlar ve pazarlama ile devam eder (Coşkun, 2010: 55).

Küçük veya orta bir işletme (KOBİ), hangi sektörde faaliyet gösterirse gösterebilir, pazarlamaya yeterince odaklanmazsa önce kârlılığını, ardından da varlığını

kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilir. İşletme, satış yapamadığı sürece uzun vadeli başarısını sürdürmekten bahsedemez.

Hedef kitleye ulaşmak ve pazarlama hedeflerini gerçekleştirmek için pazarlama planı oluşturmak kritik öneme sahiptir. Bu planlama, iki temel aşamadan oluşur: hedef pazarın tanımlanması ve pazarlama karmasının oluşturulmasıdır. Pazarlama karması, 4P olarak da bilinen dört temel unsurdan oluşur:

1.1.4.1. Ürün

Tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamak için sunulan herhangi bir şeydir. Bu, fiziksel bir nesne olabileceği gibi bir hizmet de olabilir veya fiziksel bir nesne ile bir hizmetin birleşimi de olabilir. Tüketici, ürünün özelliklerinin kendi beklentilerini karşılaması durumunda, o ürünü tercih eder ve satın alır. Tüketici, ürün satın alarak fiziksel bir madde değil ihtiyaç ve isteklerinin karşılanmasından elde ettiği faydayı satın alır. Ürünler tüketicilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmıştır. Ürünler tüketicilere işlevsel, sosyal ve psikolojik faydalar sağlamaktadır (Yalpa, 2020: 56).

1.1.4.2. Dağıtım

Ürünlerin tüketicilere ulaştırılması için gerekli olan kararların ve faaliyetlerin bütünüdür. Bu kapsamda ürünlerin fiziksel olarak tüketicilere ulaştırılması (fiziksel dağıtım) ve ürünlerin tüketicilere nasıl ulaştırılacağı (dağıtım kanalları) planlanmaktadır. Eğer tüketici bir ürünü bulmakta zorlanıyorsa, ürünün kalitesi ne olursa olsun veya tanıtımı ne kadar iyi yapılırsa yapılsın, alternatif ürünlere kayabilir. Bu nedenle tüketiciye gereksinim duyduğu ürünü zamanında sunmak, pazarlama açısından son derece kritiktir (Akdoğan, 2011: 26).

1.1.4.3. Tutundurma

Bir işletmenin mal veya hizmetlerini tüketicilere tanıtmayı, tanıtılması ve satılmasını sağlamak için kullandığı tüm faaliyetlerin ve iletişim araçlarının toplamıdır. Başka bir ifade ile tutundurma, bir işletmenin ürün veya hizmetlerini tüketicilere tanıtmak, onların satın almaya ikna etmek ve marka bilinirliğini artırmak için kullandığı iletişim faaliyetlerinin bütünüdür. Tutundurma faaliyetleri, işletmelerin hedef pazarları ile iletişim kurmasına yardımcı olan çeşitli araçlar ve teknikler

kullanılarak gerçekleştirilir (Ülker, 2009: 82). Bu araçlar arasında reklam, halkla ilişkiler, kişisel satış, satış promosyonu ve doğrudan pazarlama yer almaktadır.

1.1.4.4. Fiyat

Bir şeyin karşılığında ödenen değer, işletmenin malları veya hizmetleri için belirlediği bedel veya karşılığıdır. Diğer bir deyişle fiyat, tüketicilerin mal veya hizmeti satın almak için ödedikleri bedel veya ödemeye razı oldukları bedeldir. Fiyatların oluşumu maliyet, talep ve rekabet gibi faktörlere bağlıdır. Bu faktörler, fiyatların düzeyini ve yönünü belirlemektedir (Akdoğan, 2011: 23).

1.1.5. Finansman Fonksiyonu

Finansman, işletmenin ihtiyaç duyduğu kaynakları temin ederek, riskleri kontrol altında tutarak, karlılığı artırarak ve nakit akışlarını verimli kullanarak işletmenin uzun vadeli hedeflerine ulaşması ile ilgili faaliyetlerin bütünüdür (Poyraz, 2012: 49). Bir işletmenin başarısı sadece üretim faktörlerine değil aynı zamanda bu faktörleri etkin bir şekilde bir araya getirebilme ve işletmenin işleyişini sürdürebilme yeteneğine de bağlıdır. Bu yeteneğin temel taşlarından biri de gerekli finansal kaynakların sağlanmasıdır. Diğer üretim faktörleri ne kadar uygun olursa olsun, finansal kaynaklar sağlanamadığı sürece işletmenin varlığını sürdürmesi mümkün olmayacaktır.

Finans fonksiyonunun temel amacı, işletmenin gereksinim duyduğu finansal kaynakları ihtiyaç anında, uygun maliyet ve şartlarda temin etmek, para akışlarını yönetmek, bankalarla ilişkileri koordine etmek ve finansal piyasalardaki değişiklikleri takip ederek işletmenin piyasa değerini artırmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmektir (Yalpa, 2020: 58). Başka bir ifade ile finans fonksiyonu, işletmelerin varlıklarını etkin ve verimli bir şekilde kullanarak, işletmenin finansal hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur. İşletmenin sahip olduğu tüm varlıkların yönetimi, bunlardan gelir elde edilmesi, satılması ve bunlara yatırım yapılması gibi faaliyetler gerçekleştirilir. Ayrıca işletmenin finansman ihtiyacı halinde en uygun şartlarda finansman sağlanması da finans fonksiyonunun sorumluluğundadır. İşletmelerin, ürün ve hizmet üretebilmesi ve bunu sürekli yapabilmesi için finansmana ihtiyaç vardır.

Finansal yönetim, işletmelerin amaçlarına ulaşmaları için gerekli olan kaynakların temini ve bu kaynakların verimli bir şekilde kullanılması ile ilgili faaliyetlerin bütünüdür. İşletmelerin varlığını sürdürmesi, mevcut kaynaklarının verimli kullanılmasına bağlıdır. Kaynaklarını verimli kullanan işletmeler büyüyerek varlıklarını sürdürürken, kaynaklarını verimli kullanamayan işletmeler zarar ederek kapanmaya doğru gider. Finansal yönetimin asıl amacı, işletmenin değerini en üst düzeye çıkarmak ve işletme sahiplerinin menfaatlerini korumaktır (Yılmaz, 2007: 163). Bunu gerçekleştirebilmek için kar ve risk arasında doğru bir denge kurulması gerekmektedir.

1.1.6. Tedarik Fonksiyonu

Tedarik kavramı, işletmenin üretim ve sürekliliğini sağlamak için ihtiyaç duyduğu her türlü kaynağın (ham madde, makine, finansal kaynaklar, insan gücü vb.) istenen zaman, miktar ve kalitede temin edilmesi faaliyetlerini içerir. Tedarik fonksiyonu, işletmelerin üretim faktörlerini en uygun koşullarda temin ederek, bu faktörlerin üretime hazır hale getirilmesini ve işletmelerin verimliliğini ve rekabet gücünü artırmayı amaçlayan bir süreçtir (Coşkun, 2010: 54).

1.1.7. Muhasebe

Muhasebe, işletmenin mali nitelikteki işlemlerini kayıt, sınıflandırma, özetleme, analiz etme ve yorumlama gibi fonksiyonlar ile takip eden bilimsel bir sistemdir. Muhasebe sayesinde işletmeler, mali durumlarını ve performanslarını daha iyi takip edebilir, riskleri azaltabilir ve geleceğe yönelik planlar yapabilirler. İşletmelerin faaliyetleri sonucunda gerçekleştirdikleri mali nitelikteki işlemler, işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde birtakım değişikliklere neden olur (Yalpa, 2020: 60). Bu değişikliklerin doğru bir şekilde takip edilmesi ve raporlanması, işletmenin mali durumunu ve performansını değerlendirmek için gereklidir.

1.2. MUHASEBENİN TANIMI, MUHASEBENİN ÖNEMİ VE MUHASEBENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.2.1. Muhasebenin Tanımı

Muhasebenin tek bir ve genel kabul görmüş tanımı olmamakla birlikte amaca ve bakış açısına göre farklı şekillerde tanımlanabilir. Aşağıda, muhasebenin farklı bakış açılarından birkaç tanımı yer almaktadır:

Muhasebe, bir işletmenin ilk finansal durumunu belirleme, bu durumu değiştiren tüm parasal işlemleri kaydetme ve belirli bir dönemin sonunda işletmenin son finansal durumunu saptama sürecini tanımlayan bir bilim dalıdır (Gök, 2007: 7).

Muhasebe, bir işletmenin varlıklarını, kaynaklarını (sermayesini ve borçlarını) etkileyen ve finansal olarak ifade edilen işlemleri kaydetmek, sınıflandırmak, özetlemek, analiz etmek ve yorumlamak amacıyla kullanılan bir bilgi sistemi olup bu bilgileri ilgili kişilere ve kurumlara raporlar halinde sunan bir sistemdir (Berkdemir, 2013: 25). Başka bir ifade ile muhasebe bir kurumun kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimini, kurumun işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış ve azalışları ve kurumun mali durumunu açıklayan verileri üreten ve bu verileri ilgili kişi ve kurumlara sunan bir bilgi yönetim sistemidir.

Muhasebe, bireylerin ve organizasyonların mali faaliyetlerini anlamlı bir şekilde ifade etmek ve bu bilgilerin verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak için gerekli mali bilgileri, kendi kuralları ve standartları doğrultusunda kayıt, sınıflandırma, özetleme, analiz ve yorumlama yoluyla ilgili gerçek ya da tüzel kişilere raporlayan bir bilgi sistemidir (Cüre, 2015: 6).

Muhasebe, işletmelerin mali durumunu ve performansını ölçmek, analiz etmek ve raporlamak için kullanılan bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı, işletmelerin finansal bilgilerini kayıt, sınıflandırma, özetleme, analiz ve yorumlama yoluyla elde eder ve bu bilgileri ilgili kişi ve kuruluşlara raporlar. Ayrıca finansal bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak için denetim faaliyetleri de gerçekleştirir.

1.2.2. Muhasebe Fonksiyonları

İşletmelerin, rekabetçi bir ortamda başarılı olabilmeleri için yeterli etkinliğe ve verimliliğe ulaşmaları gerekmektedir. Bu da işletmelerin mali durumlarını ve performanslarını yakından takip etmelerini gerektirmektedir. İşletmelerin bilgi kullanıcıları açısından da muhasebenin önemi artmaktadır. İşletme yöneticileri, hissedarlar, yatırımcılar, kredi verenler ve diğer paydaşlar, işletmenin mali durumu ve performansı hakkında bilgi edinmek için muhasebe verilerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu paydaşlar, kendi çıkarları doğrultusunda çeşitli finansal kararlar almaktadırlar. Doğru ve güvenilir muhasebe bilgileri, işletmelerin doğru finansal kararlar vermesi için çok önemlidir. Güvenilir olmayan muhasebe bilgileri, işletmelerin yanlış kararlar almasına ve başarısız olmasına neden olur. Muhasebe, işletmelerin yanı sıra devlet kurumları, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve bireyler tarafından da kullanılmaktadır (Başaran, 2019: 40).

Muhasebenin temel fonksiyonları şu şekilde saymak mümkündür (Civan, 2011: 8-9):

- **Kayıt:** Muhasebenin ilk fonksiyonu, işletmenin mali nitelikteki işlemlerini kayıt altına almaktır. Bu işlemler, parasal veya parasal olmayan her türlü işlem olabilir.
- **Sınıflandırma:** Kayıt altına alınan işlemler, belirli bir düzene göre sınıflandırılır. Bu sınıflandırma, işlemlerin daha kolay anlaşılmasını ve analiz edilmesini sağlar.
- **Özetleme:** Sınıflandırılan işlemler, belirli bir zaman diliminde özetlenerek mali tablolar oluşturulur. Mali tablolar, işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını gösteren önemli raporlardır.
- **Analiz:** Mali tablolar, çeşitli analiz teknikleri kullanılarak analiz edilir. Bu analizler, işletmenin mali durumunu, faaliyet sonuçlarını ve gelecekteki performansını değerlendirmek için kullanılır.
- **Yorumlama:** Analiz sonuçları yorumlanarak işletmenin mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bir sonuca varılır. Bu yorumlar, işletmenin karar vermesini ve stratejilerini belirlemesini sağlar (Coşkun, 2010).

Muhasebe, işletmelerin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi ve geliştirilmesi için önemli bir araçtır.

1.2.3. Muhasebenin Önemi

Muhasebe, işletmenin mali faaliyetlerini anlamlı bir şekilde ifade ederek, işletme ortak ve yöneticilerinin işletmenin mali durumunu ve performansını takip etmesini ve bu bilgilere dayanarak sağlıklı kararlar almasını sağlar. Muhasebenin olmaması durumunda, işletme ortak ve yöneticileri işletmenin mali durumu ve performansı hakkında sağlıklı bilgi elde edemeyecekler. Dolayısıyla işletmenin varlığını devam ettirmesi için gerekli olan sağlıklı kararların alınmasını engelleyecektir (Civan, 2011: 8).

Şirkette mali çıkarları olan ortaklar, işletmenin mali durumu ve faaliyet sonuçları hakkında gerekli bilgiyi mali tablolar aracılığıyla elde edebilirler. Aynı şekilde, şirket yöneticileri ve mali çıkarları olan ortaklar, işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını, mali tablolarda yer alan soyut rakamları yorumlayarak ve analiz ederek değerlendirebilirler (Demir, 2015: 77). İşletmelerin faaliyetlerinden elde ettikleri sonuçlar, doğru ve gerçek bilgilere dayalı olarak belirlenir. Doğru bilgilere ulaşmak için muhasebenin işletmeler üzerindeki önemi büyüktür.

Muhasebe, işletmenin diline veya işletmenin sinir sistemine benzetilmektedir. Hatta bazı yazarlar muhasebeyi işletmelerin “bilgi dolaşım sistemi” olarak tanımlayarak benzer bir işlev gördüğünü ileri sürmektedirler. Bu bağlamda tıpkı besinlerin vücutta dolaşım sistemi aracılığıyla taşındığı gibi işletmelerde de ilgililerin ihtiyaç duydukları bilgiler muhasebe sistemi aracılığıyla aktarılır.

İşletmelerin var olduğu ilk günden beri muhasebe önemli bir araç olmuştur. 1363 yılında Abdullah Püser Muhammed bin Kiya el Mazendara'nın yazdığı “Risale-i Felekiyye Kitabus Siyagat” eserinde muhasebenin değerini şöyle ifade etmektedir: "Güzel ve etkili konuşmacılarla, yazarlarla, muhasebenin diğer yüksek ve en değerli bilimlere göre daha onurlu olduğu konusunda görüş birliği vardır. Ülke ve devlet işlerinin doğru ve verimli bir şekilde yürütülmesi için hesap kuralı temel bir ihtiyaçtır. Hesap kuralı olmadan bu işler yürütülemez ve geçersiz olur. Maliyenin gelir ve giderlerini kalemle takip etmez ve onların doğru yürütülmesi için hesap açılmadığı

takdirde, bu işler kısa sürede bozulmaya başlar. Kurationsız ve eksik hesap, devlet işlerinde ne kadar bozukluğa yol açtığı net ve açıktır. Bu nedenle ileri görüşlü düşünürler ve yöneticiler, muhasebe biliminin temellerinin atılması, her iş için uygun hesapların oluşturulması ve özel kuralların belirlenmesi konusunda ortak bir görüşe sahiptirler”. Bu anlamda İyi muhasebe, işletmenin yönetimini ve gelişimini sağlayan önemli bir araçtır. Kötü ve düzensiz muhasebe ise işletmenin batmasına yol açan önemli bir faktördür (Cüre, 2015: 8).

Muhasebe, bir süreçtir ve bu sürecin sonucunda ortaya çıkan mali tablolar, işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını gösteren önemli bir araçtır, farklı bilgi kullanıcılarının kararlarını temeli oluşturur. İşletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri, değişen koşullara uyum sağlamalarına ve doğru kararlar almalarına bağlıdır. Bu durum, muhasebenin sağladığı finansal bilgiler daha da önemini artırmaktadır.

Şirketlerde finansal çıkarı olan paydaşlar, işletmenin mali durumu ve iş sonuçları hakkında gerekli bilgiyi mali tablolar vasıtasıyla elde edebilmektedir. Büyük organizasyonlarda ilişkiler kişisel olmadığından, işletme yönetimi için işletme hakkında bilgi edinmenin en etkili yolu raporlar, muhasebe kayıtları ve mali tablolardır (Aslanoğlu, 2007: 73). Bu nedenle raporlar, muhasebe kayıtları ve mali tablolar, işletmenin finansal durumunu ve performansını doğru bir şekilde yansıtan ve işletme yönetimine güvenilir bilgi sağlayan araçlardır.

Yatırımcılar açısından muhasebe; şirketin kârlılığı, borçları ödeme kabiliyeti, öz kaynak durumu ve geçmiş iş sonuçlarına dair açık ve güvenilir bilgileri elde edebilmektedirler. Kamu açısından muhasebe gelir vergileri, kamu hizmetlerinin finansmanında ve toplumun kalkınması için gerekli olan kaynakların sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Gök (2007: 10) muhasebenin araç olarak işlevlerini şu şekilde özetlemiştir:

a) Bilgi aracıdır: Muhasebe, işletmenin finansal faaliyetlerini belgeleyen ve kayıt altına alan bir sistemdir. Bu sistem bir hafıza görevi görür (Gök, 2007: 10). Muhasebede tutulan ticari defterler ve belgeler, işletmenin finansal faaliyetlerini kayıt altına aldığı için hukuki uyumsuzluk ve ihtilaflarda tarafların iddialarını destekleyen

delil niteliğindedir. Bu nedenle muhasebe, işletmede bir de ispat aracı olarak işlev görmektedir (Civan, 2011: 8).

b) Kontrol aracıdır: Muhasebe, işletmenin finansal faaliyetlerini kayıt altına alarak, bütçelerin gerçekleşme durumunu tespit etmek ve bütçe hedeflerinin tutup tutmadığını kontrol etmek için kullanılan bir araçtır (Gök, 2007: 10).

c) Öngörme aracıdır: Muhasebe, işletmenin finansal geçmişini ve faaliyetlerini analiz ederek, geleceğe ait tahminler yapmayı ve planlama yapmayı sağlayan bir araçtır. Muhasebe, geçmişe yönelik kayıt tutma işlevinin ötesine geçerek, gelecekteki kararlar için bilgi ve veri sağlayan etkili bir yönetim aracı haline gelmiştir (Cüre, 2015: 9)

d) Denetim aracıdır: Muhasebe, yapılan işlemlerin kayıt altına alınmasını sağlayarak, gelirlerin, giderlerin ve diğer işlemlerin doğruluğunu ve güvenilirliğini denetimi gerçekleştiren bir araçtır. İşletmeler, faaliyetlerini yürütürken diğer işletmelerle ticari ilişkiler kurarlar (Gök, 2007: 10). Bu ilişkiler kapsamında, işletmelerin borç ve alacakları oluşur. Muhasebe, işletmelerin borç ve alacaklarını takip etmek ve işletmelerin finansal durumunu sağlıklı bir şekilde yansıtmak için önemli bir görev üstlenir.

Sonuç olarak muhasebe, işletmelerin finansal başarısı için vazgeçilmez bir araçtır. Muhasebenin önemini anlamak ve doğru bir şekilde kullanmak, her işletme için hayati önem taşımaktadır.

1.2.4. Muhasebenin Tarihsel Gelişimi

Muhasebenin ortaya çıkışı ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Muhasebenin kökenleri insanlık tarihine kadar uzanmaktadır (Ussene, 2021: 4). Muhasebenin geçmişi çok eskilere dayanır ve giderek yeniliklerle birlikte gelişmektedir. Muhasebenin temelleri, ticari faaliyetlerin başlangıcına kadar uzanır ve ticari faaliyetlerin gelişimine paralel olarak gelişmiştir. Muhasebenin kökenleri M.Ö. dönemlere kadar uzanmaktadır. M.Ö. 4000-4500 yıllarında yazılan Babil İmparatorluğu'nda kil tabletler, Eski Mısır'da papirüs üzerine hesaplamaların ve hesap özetlerinin kayıtlar ve Eski Yunan medeniyetinde tapınak ve banka kayıtları ticaretin başlangıcına ait ilk yazılı belgelerdir (Yünlü, 2020: 182). Muhasebe temelini oluşturan

ve Günümüzde yaygın olarak kullanılan çift taraflı kayıt sistemi, İlk kullanımı 1340'lı yıllarda Cenovalı tacirlerin defterlerinde görülmüştür. 14. yüzyılın sonlarına doğru, Avrupa'da muhasebeye dair ilk yazılı eserler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu eserlerin ilki, 1458 yılında Napoli'de yazılan ve Anonimo Genovese olarak bilinen bir eserde yer alan muhasebe ile ilgili bölümdür. Bu bölümde, çift taraflı kayıt sistemi ve muhasebe kayıtlarının tutulmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Daha sonra daha çok kapsamlı bir şekilde 1494'te Pacioli'nin eseri muhasebenin ilk basılı kitabı ortaya çıkmıştır. Muhasebenin tarihsel gelişiminde 14. yüzyıl, önemli bir aşama olarak kabul edilir. 14. yüzyılda Avrupa'da çift taraflı kayıt sisteminin kullanılması, muhasebenin daha anlaşılır ve etkili hale gelmesine büyük rol oynamıştır (Civan, 2011: 6; Cüre, 2015: 8). Çift taraflı kayıt tekniği açısından önemli gelişmelerin 15. yüzyılın sonlarında yaşanmaya başlamıştır. 1875 yılında da Savory, mizan düzenleme ve envanter için temel esaslar belirlemiştir. 19. yüzyıl, muhasebenin hem pratik hem de teorik olarak gelişmesine ve yaygınlaşmasına tanık olmuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren finansal muhasebe, maliyet muhasebesi ve yönetim muhasebesi, hızla gelişmeye başlamıştır (Cüre, 2015: 8).

1.3. MUHASEBENİN TEMEL KAVRAMLARI

1.3.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı

Bu kavram, muhasebenin işlevini gerçekleştirme sorumluluğunu tanımlar ve muhasebenin kapsamını, anlamını, rolünü ve amacını gösterir. Sosyal sorumluluk kavramı, muhasebe organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların hazırlanması ve sunumunda, belirli kişilerin veya grupların çıkarlarından ziyade tüm toplumun çıkarlarını gözetilmesi gerektiğini vurgular ve bu nedenle bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst bir yaklaşımın benimsenmesini talep eder. Daha basit bir ifade ile muhasebenin sosyal sorumluluğu, muhasebenin amacının sadece işletmelere değil tüm topluma hizmet etmek olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle muhasebe bilgilerinin üretimi, gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst bir şekilde üretilmelidir (Civan, 2011: 10).

İşletmeler, faaliyetlerini yerine getirirken topluma, çevreye ve çalışanlarına karşı sorumlu olduklarının farkında olmalı ve bu sorumlulukları yerine getirmeleri için sürekli kendi kendilerini denetlemelidir. Muhasebe bilgileri, gerçeğe uygun, yansız,

hakkaniyetli ve mevzuata uygun olmalıdır. Bir işletmenin, faaliyetlerini yürütürken hem hukuki hem de vicdani sorumlulukları üstlenmelidir. İşletmelerde Karar alma yetkisi, farklı düzeylerdeki bireyler arasında dağılmış olup her kişi makamına göre bir sosyal sorumluluğu vardır. İşletmeler, topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmeyi, kar elde etme amaçlarının önüne koyması gerekmektedir.

1.3.2. Kişilik Kavramı

İşletmenin sahipleri, yöneticileri, çalışanları ve diğer ilgililerden ayrı bir hukuki varlık olarak kabul edilmesi ve işletmenin muhasebe işlemlerinin yalnızca bu hukuki varlık için yürütülmesi gerektiğini ifade eder (Bektaş, 2018: 49). İşletmenin sahiplerinden veya yöneticilerinden ayrı bir kişiliğe sahip olduğu ve muhasebe işlemlerinin bu kişiliğin çıkarlarını gözeterek yürütülmesi gerektiği kabul edilmektedir.

1.3.3. İşletmenin Sürekliliği Kavramı

İşletmeler, faaliyetlerini belirli bir süreye bağlı olmaksızın sürdürecekleri varsayılır. Bu sebep ile İşletme, sahiplerinin veya hissedarlarının yaşam sürelerinden bağımsız bir varlık olarak varlığını sürdürür. İşletmelerin, faaliyette bulunma amacı veya süresi belirli olarak belirtilmedikçe, faaliyetlerini süresiz olarak sürdürecekleri varsayılır. Başka bir ifade ile bu prensip, işletmenin sürekli olarak faaliyetlerini sürdüreceğini ifade eder. İşletmenin sürekli devam edeceği varsayımı, uzun bir süre boyunca faaliyetlerine devam eden bir işletmenin sahiplerinin veya ortaklarının ölümü veya işletme ile ilişkilerinin sona ermesi, işletmenin faaliyetlerinin sona ereceği anlamına gelmez. İşletmenin sürekli devamı, işletme sahiplerinin veya hissedarlarının yaşamlarıyla bağlantılı değildir (Civan, 2011: 10)

1.3.4. Dönemsellik Kavramı

Dönemsellik kavramı, işletmenin sürekli varlığının sonsuz kabul edilen ömrünün, belli zaman aralıklarına bölünmesini ve her zaman diliminin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak belirlenmesi ya da işletmenin

faaliyetlerinin belirli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Bu kavram, işletmenin sürekliliği kavramı ile doğrudan bağlantılıdır. İşletmenin sürekliliği, işletmenin faaliyetlerini belirli bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade eder. Dönemsellik kavramı ise işletmenin faaliyetlerinin belirli dönemlere bölünmesini ifade eder (Cüre, 2015: 17).

Dönemsellik kavramının temel amacı, işletmenin faaliyetlerinin belirli dönemlerde değerlendirilmesini sağlamaktır. Bir işletmenin faaliyetlerinin karlı olup olmadığını tespit etmek, işletme personelinin ücretlerini ödemek ve işletme sahiplerinin kazanç paylarını dağıtmak için işletmenin faaliyetlerini belirli dönemlere ayırarak değerlendirmek mümkün olacak. Bu sayede işletmenin mali durumu ve performansı hakkında daha doğru ve karşılaştırılabilir bilgiler elde edilebilir.

1.3.5. Parayla Ölçülme Kavramı

Parayla ölçülme kavramı, işletmenin faaliyetlerinin ve işlemlerinin mali durumunun ve performansının daha doğru ve karşılaştırılabilir bir şekilde belirlenmesini sağlamak için ortak bir ölçü birimi olarak paranın kullanılmasını ifade eder. İşletmeler, çok çeşitli etkileşimlere sahip faaliyetlerde bulunurlar. Bu farklı faaliyetlerden anlamlı sonuçlar elde edebilmek için tek bir ölçü birimi kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle muhasebede, ulusal para birimi ortak ölçü birimi olarak benimsenir. Örneğin akaryakıt litre olarak, kumaş metre olarak, peynir kilogram olarak, kereste metreküp olarak, çimento ise torba olarak alınıp satılır. Ancak tüm bunlar muhasebe kayıtlarında ulusal para birimi olan lira üzerinden izlenirler. Aksi halde ortak bir ölçü birimi olmadan, işletmelerin mali durumu ve performansları hakkında sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkün değildir (Civan, 2011: 11). Muhasebe kayıtları ulusal para birimi ile yapılır. Ancak uluslararası ticari işlemler söz konusu olduğunda, yabancı para birimleri, o anki döviz kuruyla çevrilerek ulusal para birimine dönüştürülerek kayıtlara alınır.

1.3.6. Maliyet Esası Kavramı

İşletmelerin para ve alacaklar dışındaki tüm varlıkları ve giderleri, iktisap edildiğinde ortaya çıkan gerçek maliyetleri ile muhasebeleştirilir. İşletme içinde varlıkların şekil değiştirmesi ve giderlerin kullanılmasında da elde edilme maliyeti

esas alınır. İşletme faaliyetlerini sürdürdüğü sürece, duran varlıklarını satması uygun ve olağan olmadığını belirtilmektedir. Maliyet esası kavramı, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin, muhasebeleştirilmesinde, piyasa değerinin değil elde edilme maliyetlerinin esas alınmasını gerektirir (Bektaş, 18: 50).

1.3.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı

Muhasebe kayıtlarının, gerçek durumu yansıtan ve önyargılardan uzak olması gerektiğini ifade eder. Daha açık bir ifade ile muhasebe kayıtlarının, gerçeğe uygun ve tarafsız olması için gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayanması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve ön yargısız davranılması ifade eder (Civan, 2011: 12).

Muhasebe kayıtlarının, gerçek durumu yansıtması ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş belgelere dayanması, tarafsızlık ve belgelendirme kavramının temelini oluşturur, Muhasebe kayıtları kişilerin beyanlarına değil senet, fatura gibi belgelere dayanmalıdır, belgesiz olan mali nitelikteki olayların geçerliliği kabul edilmez. Bu nedenle kayıtlara alınmış her mali işlem, bir belgeye dayandırılmalıdır (Aktaş, 2008: 6).

1.3.8. Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık kavramı, muhasebe politikalarının birbirini takip eden dönemler boyunca değiştirilmeden uygulanmasının gerekliliğini ifade eder. Muhasebe politikalarının seçildikten sonra dönemler boyunca değiştirilmeden uygulayarak işletmelerin finansal bilgilerinin karşılaştırılabilir olmasını sağlamaktadır.

Muhasebecinin, her özel olay için en uygun muhasebe yöntemini seçerek, bu yöntemi yıldan yıla tutarlı şekilde uygulaması, finansal tabloların gerçeğe uygun ve güvenilir olmasını sağlar (Bektaş, 2018: 51).

1.3.9. Tam Açıklama Kavramı

Tam açıklama kavramı; mali tabloların, bu tablolardan yararlanacak kullanıcıların karar vermeleri için ihtiyaç duydukları tüm bilgileri içermesi, açık ve anlaşılır olması gerektiğini ifade eder. Başka bir ifade ile tam açıklama ilkesi, finansal

tabloların, bu tabloları inceleyen kişilere ve kuruluşlara doğru kararlar almalarına yardımcı olacak kadar yeterli, açık ve anlaşılır bilgiler içermesi gerektiğini belirtir (Gök, 2007: 16). Finansal tablolardaki bilgilerin, önemlilik ve maliyet sınırları içinde, eksiksiz ve doğru olması gerekir.

1.3.10. İhtiyatlılık Kavramı

Muhasebe olaylarında, işletmenin karşılaşılabileceği riskler ve belirsizlikler dikkate alma gerekliliği ifade eder. Bu kavramın temelinde, işletmenin karşılaşılabileceği tüm risklere karşı dikkatli ve tedbirli olmak vardır (Cüre, 2015: 16). Bu prensibin bir sonucu olarak, işletmeler olası giderler ve zararlar için karşılık ayırırken, muhtemel gelirler ve kârlar için gerçekleşene kadar herhangi bir muhasebe işlemi gerçekleştirmezler.

1.3.11. Önemlilik Kavramı

Önemlilik ilkesi, bir hesap kaleminin veya mali bir olayın, finansal tabloların değerlemelerini veya alınacak kararları etkileyebilecek derecede nispi öneme sahip olmasını ifade eder. Başka bir ifade ile bir hesap kalemi veya bir mali olayın, mali tablo kullanıcılarının kararlarını önemli ölçüde etkileyebilecek düzeyde olması gerekir (Gök, 2007: 16).

Finansal tablolar, kullanıcıların karar vermeleri için gerekli olan tüm bilgileri içermelidir. Ancak bu bilgiler çok fazla detaylı olabilir. Fazla bilgi, kullanıcıların kararlarını vermesini zorlaştırabilir. Az bilgi ise kullanıcıların yanlış kararlar almasına neden olabilir. Bu nedenle muhasebecilerin görevi, finansal tablolarda yer alan bilgileri, kullanıcılar için anlamlı hale getirecek şekilde özetlemektir.

1.3.12. Özün Önceliği Kavramı

Özün önceliği kavramı, bir işlemin muhasebeye yansıtılmasında, işlemin biçiminden çok özünün esas alınması gerektiğini ifade eder. Özün önceliği ilkesi, işletme faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesinde, işlemlerin biçimleri ile işlem özleri arasında farklılık olduğunda, işlem biçimlerinden önce işlemin finansal niteliklerini ve işletme için ifade ettiği gerçeği göz önünde bulundurmayı vurgular (Bektaş, 2018: 52).

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜRÜN EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. MUHASEBENİN DAVRANIŞSAL BOYUTUNDA KÜLTÜRÜN ETKİSİ

Kültür, muhasebenin davranışsal boyutunu birçok açıdan etkileyen önemli bir unsurdur. Muhasebecilerin farklı kültürlerin muhasebe bilgilerinin yorumlanmasını ve muhasebe kararlarının verilmesini nasıl etkileyebileceğini anlamaları önemlidir.

2.1.1. Davranışsal Muhasebe

Davranışsal muhasebe, muhasebe bilgilerinin ve raporlarının karar alıcıları nasıl etkilediğini inceleyen bir muhasebe alt alanıdır. Geleneksel muhasebe, muhasebe bilgilerinin tarafsız ve doğru bir şekilde sunulmasını ve bu bilgilerin karar alıcılara yardımcı olmasını amaçlamaktadır. Davranışsal muhasebe, insanların muhasebe bilgilerini rasyonel bir şekilde işlemediklerini, bu bilgilerin anlamını ve önemini farklı şekillerde yorumlayabildiklerini ifade etmektedir. Muhasebe ve davranış bilimlerinin kesişim noktasında yer alan davranışsal muhasebe, psikoloji ve sosyolojinin önemli bir katkısı ile şekillenmektedir (Marşap, 2016: 347).

Her bireyin farklı özelliklere sahip olduğunu kabul ederek, muhasebe bilgilerini değerlendirirken insan faktörünü dikkate alan davranışsal muhasebe, aynı muhasebe bilgilerinin farklı kişiler tarafından farklı şekillerde yorumlanabileceğini ve bu durumun karar alma süreçlerini etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Farklı bir ifade ile davranışsal muhasebe, muhasebe verilerini inceleyen iki farklı kişinin aynı verilere dayanarak farklı kararlar alabileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla İnsanların ekonomik faaliyetlerini inceleyen bir bilim olarak muhasebe, her aşamasında sayısal verilerle birlikte insan davranışlarının da izlerini taşıyacaktır.

Toplumun yaşam tarzından iş yapma anlayışına kadar hayatın her alanında etkili olan kültür, işletmelerin hem yöneticileri hem de çalışanları için önemli bir yere sahiptir.

2.1.2. Kültür Tanımı

Kültür, birçok bilim dalı tarafından farklı biçimlerde yorumlanan ve bu nedenle tanımı konusunda farklı görüşlerin bulunduğu tartışmalı bir kavramdır. Kültür kelimesinin kökeni Latince “colere” fiiline dayanmaktadır. Bu fiil, toprağı işlemek, ekip-biçmek, tarlayı sürmek gibi anlamlara gelmektedir.

Kültür, insanların toplumsal ve tarihsel süreç içerisinde ürettikleri ve kuşaktan kuşağa aktardıkları maddi ve manevi değerlerin bütününü ifade etmektedir ( elik, 2017: 54). Kültürün maddi boyutunu oluşturan unsurlar, kültürün üyelerinin ürettiği, kullandığı ve ortaya koyduğu tüm ürünlerdir. Kültür, maddi ve manevi olmak üzere iki temel bileşene ayrılır. Maddi kültür, bir toplumun kullandığı nesneler, araçlar ve yapılardan oluşur. Manevi kültür ise bir toplumun dil, edebiyat, sanat, bilim, felsefe, inançlar, değerler, normlar, gelenekler ve görenekler gibi soyut unsurlarından oluşur. Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturan ve onu diğerlerinden ayıran temel unsurdur. Bu nedenle kültür birliği, ırk birliğinden ve hudut birliğinden daha önemlidir. Kültürü olmayan veya kültürünü yitirmiş bir toplum, varlığını ve kimliğini yitirir (Yeşil, 2009: 102).

Kültürün bir parçası olan din, karşılıklı etkileşim içinde iki kavramdır. Din ve kültür birbiri etkileyen iki toplamsal faktördür. Ancak ilahi dinler kültünün bir kurumu ve  yesi değildir, ilahi dinlerin kaynağı vahidir. Vahin esası ise değişmezlik prensesidir. Kültür ise beşerin oluşturduğunu bir olgudur. Dinler k lt rlenin oluşmasında ve şekillenmesinde, tarih boyunca belirleyici rol oynamıştır. Ancak bu çalışmamızda kültürü geniş bir bakış açısıyla ele alarak toplumun din ve bütün değerleri kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Kültür, dinin şekillenmesinde önemli bir rol oynarken, din de kültürün gelişimini etkilemektedir. Kültür, bir toplumun kendine özgü olan ve gelecek nesillere aktardığı maddi ve manevi değerlerin bütününe verilen addır. Kültür, bir toplumun yaşam biçimini, değerlerini, inançlarını, geleneklerini, sanatını, müziğini, edebiyatını, mimarisini, gastronomisini ve daha pek çok yönünü kapsamaktadır. İnsanın nasıl bir yaşam tarzı benimsediği ve ne tür davranışlar sergilediği kültürü oluşturmaktadır. Kültürel farklılıklar, işletmelere yeni fırsatlar ve avantajlar sunabileceği gibi aynı zamanda risk ve zorluklar da barındırmaktadır ( lk ,

2012: 36). Bu sebeple kültürel farklılıkların dikkatli bir şekilde yönetilmesi ve işletmelerin faydalarına kullanılması gerekmektedir.

2.1.3. Kültürün Parçaları

Kültür, geçmiş nesillerden günümüze aktarılan ve yaşayan kuşaklar tarafından geliştirilen, maddi ve manevi unsurlardan oluşan bir toplumsal mirastır. Kültür dil, din, değerler ve tutumlar, adet ve gelenekler, maddi kültür, estetik, eğitim, sosyal kurumlar ve sosyal sistemler unsurlardan oluşturulduğu belirtilmektedir. Kültür insanların yaşam biçimini, değerlerini, inançlarını ve sanatını yansıtmaktadır (Ülkü, 2012: 43).

Kültürü oluşturan unsurlara kısaca şunlardır:

- **Dil:** İnsanların birbirleriyle iletişim kurmak, duygularını, düşüncelerini, fikirlerini ve görüşlerini ifade etmek için seslerden oluşan ve belirli semboller veya şekillerle temsil edilen bir araç olarak kabul edilir (Yeşil, 2009: 104).
- **Din:** Yaşam için rehberlik sağlayan, bireylerin ve toplumların değerlerini ve davranışlarını etkileyen kültürel bir unsurdur. Din insanlara çevrelerindeki dünyayı özgün bir bakış açısıyla değerlendirmeyi imkân sağlamaktadır. Din ve bununla birlikte gelen kurumsal yapılar, en küçük toplumsal birim olan aileden başlayarak hukuk, siyaset, sanat ve ekonomi gibi birçok farklı alanı etkileyerek insanların şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Bu etki, imparatorluklar döneminden ulus devletler dönemine kadar uzun bir süre boyunca sürmüştür. Din, davranışların değerlendirilmesinde kullanılan önemli bir referans noktası olarak kabul edilmiş ve insanları bir arada tutan önemli bir sosyal fenomen olarak incelenmiştir (Ülkü, 2012: 44).
- **Değerler ve Tutumlar:** Değerler, bireyin doğru ve yanlış, iyi ve kötü olarak gördüğü şeylerdir. Tutumlar ise bireyin belirli bir nesne, kişi veya duruma karşı olumlu veya olumsuz bir eğilimidir (Kapu ve Aybas, 2009: 74).
- **Âdet ve Gelenekler:** Âdetler, topluluk üyelerinin dış baskı olmadan zaman içinde kendi kendine uymaya başladıkları ve toplum içinde gerekli olduğuna inanılan davranış kalıplarıdır. Bu davranış kalıpları, kültürle

uyumlu bir şekilde işler ve evrimsel bir süreçle gelişir. Gelenek, bir toplumda geçmişten günümüze kadar gelen, genellikle yazılı olmayan, nesilden nesle aktarılan ve sürdürülen alışkanlıklardır (Yeşil, 2009: 110).

- **Maddi kültür:** bir toplumun kimliğini oluşturan fiziksel unsurlardır.
- **Estetik:** bir toplumun sanatsal beğenisini şekillendirir.
- **Eğitim:** bireylere bilgi, beceri, değerler ve anlayış kazandırmayı amaçlayan bir süreçtir. Bu süreç toplumsal beklentilerin paylaşılmasında ve kültürün yeni nesillere aktarılmasında önemli bir role sahiptir (Yeşil, 2009: 111).
- **Sosyal Kurumlar ve Sosyal Sistemler:** Sosyal kurumlar, toplumda ortak olarak paylaşılan değerleri, normları ve davranış kalıplarını ifade eder. Bu kurumlar, insanların birbirleriyle nasıl etkileşime gireceğini, toplumun ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağını ve toplumsal düzeni nasıl sağlayacağını belirler. Sosyal kurumlar, toplumları şekillendirmede önemli bir rol oynar. Bu kurumlar, insanların nasıl düşüneceğini, nasıl davranacağını ve nasıl bir toplumda yaşayacağını belirler. Sosyal sistemler ise bir toplumun evlenme âdetlerinden eğlence aktivitelerine, akrabalık ilişkilerinden sınıflar arası insanların etkileşimine kadar sosyal hayatı çerçeve içine alan bir kavram olarak açıklanmaktadır.

Kültürü oluşturan unsurlar, bireylerin yaşam biçimlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemekte ve işletmelerin tüm faaliyetlerini etkilemektedir.

2.1.4. Kültür ile İşletme Arasında İlişki

Kültür, maddi ve manevi unsurlardan oluşan bir bütündür. Kültürel kimliği yansıtan tüm somut unsurlar, kültürün maddi boyutunu oluştururken; bir milleti diğer milletlerden ayırt eden, o milletin ruhunu yansıtan inançlar, gelenekler, değerler, davranış kalıpları ve düşünce biçimleri, manevi kültürü oluşturmaktadır. Kültürü oluşturan unsurlar, bireylerin yaşam biçimlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemekte ve işletmelerin kuruluşundan itibaren tıpkı bireylerde olduğu gibi bütün iş alanlarında etkisini sürdürmektedir. Kültür, bireylerin kişiliklerini şekillendirerek, toplumsal yaşamın tüm alanlarında; bireylerin ölüm, doğum, evlilik, örf ve adetlerden iş hayatına kadar davranışları yönlendirmektedir.

Kültür, toplumu bir araya getiren ve toplumun geleceğe yönelik yol haritasını çizen idealler ve araçlar sunmaktadır. Kültür, işletmelerin geleceğini belirleyen önemli bir faktördür. Kültürel unsurlar, işletmelerin üretim, dağıtım, pazarlama, yönetim ve muhasebe gibi tüm faaliyetlerini yakından etkilemektedir. Kültürel çeşitlilik arttıkça, kültürel farklılıkların işletmeler açısından yaratacağı fırsatlar ve zorluklar da artmaktadır. Kültürel farklılıklar, işletmelere yeni fırsatlar ve avantajlar sunabileceği gibi risk ve zorluklar da barındırmaktadır. Bu sebeple kültürel farklılıkların etkili bir şekilde yönetilmesi ve işletmelerin faydalarına kullanılması hayati önem taşımaktadır (Ülkü, 2012: 36). Daha geniş bir bakış açısıyla dünya ekonomilerinin küreselleşmesi sonucunda, işletmelerin farklı kültürel ortamlarda faaliyet göstermesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu nedenle kültürel farklılıkların işletmelerin performansını nasıl etkilediğini anlamak, işletmelerin uluslararası pazarlarda başarılı olabilmeleri için son derece önemlidir. İlerleyen kısımlarda daha detaylı bir şekilde inceleneceği üzere, muhasebe alt kültürünü ve işletmenin kültürel alt yapısını destekleyen önemli bir kültürel unsur olan din, hem bireysel yaşamda hem de iş hayatında, insanların davranışlarını ve kurumların işleyişini şekillendiren önemli bir etkiye sahiptir.

2.2. DİN VE KÜLTÜRÜN İLİŞKİSİ

2.2.1. Kültürel Kimlikte Dinin Rolü

Din" kelimesi, "de-ye-ne" kökünden türetilmiş olup farklı dillerde farklı anlamlar taşımaktadır. Arapça dilinde tutulan yol, usul, huy ve adet anlamına gelmektedir. Arami-İbrani dillerinde mülkiyet, yönetmek, egemenlik kurma, cezalandırma, yargı, hesap verme, ödüllendirme anlamı. Batı dillerinde kullanılan "religion" kelimesi, Latince "religare" sözcüğünden türemiştir ve "bir şeye bağlı olmak, bağlanmak" anlamı taşımaktadır.

Din, sadece Allah'ın peygamberi aracılığıyla insanlara gönderilen kutsal bir bildiri değil, aynı zamanda bu inanç etrafında birleşen toplulukların manevi ve toplumsal yaşamlarında en belirleyici unsurlardan biri olarak kendini göstermiştir. Üç semavi dinin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yaşamını şekillendirmesinde dinin önemli bir etkisi bulunmaktadır (Bekci, 2020: 18). Din, kültürlerin oluşumunda ve gelişiminde belirleyici bir rol oynamakta ve insanların davranışlarına yön veren önemli bir rehberdir (Kapu ve Aybas, 2009: 74). Her din, belirli bir tarihsel ve kültürel

bağlamda ortaya çıkmıştır. İnsanların fiziksel ve kültürel çevrelerinden etkilenecek olmuş ve zaman içinde kurumsallaşarak toplumsal bir yapıya kavuşmuşlardır. Bu yüzden din ve onunla ilişkili kurumlar, herhangi bir kültürel çevreden etkilenecek varlıklarını sürdüremezler. Tam tersi din, kültürel yaşamın ve toplumsal yapının ayrılmaz bir parçası olarak, bunların şekillenmesinde ve gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Arslan, 2004: 190). Hatta dinlerin gündelik hayatın her alanında belirleyici bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bireyin hem bireysel hem de toplumsal kimliğini yansıtmaktadır. Din ve kültür, birbirinden ayrı düşünülemeyecek kadar yakından bağlantılıdır. Birbirini etkileyerek ve şekillendirerek, bireylerin ve toplumların yaşamında önemli bir rol oynamaktadırlar.

Toplumun varlığını sürdürmek için vazgeçilmez bir unsur olan ekonomi dinden doğrudan ve dolaylı büyük ölçüde etkilenmekte, nitekim sürekli etkileşim halinde olan muhasebe, dini etkilerden tamamen izole kalması mümkün değildir. Zira muhasebe dini faktörlerin sosyal etkilerine maruz kalmaktadır (Arslan, 2004: 190). Din ve ekonomi, birbirleriyle iç içe geçmiş iki unsurdur. Birçok ekonomi kuralı ile din kuralları arasında önemli örtüşmeler mevcuttur. Buna örnek doğal kaynakların kullanımı, birçok dinde doğanın kutsal olduğu ve doğal kaynakların sorumlu bir şekilde kullanılması gerektiği belirtilir. Ekonomi de sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunması için doğal kaynakların bilinçli bir şekilde kullanılmasını savunmaktadır.

Dinin toplumsal yaşamı ve toplumun her yönünü nasıl etkilediğinin bir gösterge olarak cahiliye öncesi Arap toplumunun yaşam tarzı ile İslamiyet'in gelişinden sonraki Arap toplumunun yaşam tarzı arasında belirgin farklılıklardır. Bu durum sadece İslam dini ile sınırlı olmayıp tüm dinler için geçerlidir.

Kısaca bir toplumun inançları, o toplumun tüm yönlerini, dilinden kültürüne, sosyal yaşam tarzından dünya görüşüne, siyasetinden ekonomisine kadar köklü bir şekilde etkilemektedir. Bu yüzden bir toplumun inançları, o toplumun sosyal yaşamını ve ekonomisini de kapsamlı bir şekilde etkilemektedir. Bunun en belirgin örneği, İslam dininin Arap toplumuna girmesiyle birlikte bu dini benimseyen kişilerin ekonomik faaliyetlerinde büyük değişim ve gelişim başlamasıdır (Bekci. vd., 2020: 28).

Dünya üzerinde varlığını sürdüren pek çok din bulunmaktadır. Bu çalışmada ilerleyen kısımlarda daha detaylı bir şekilde inceleneceği üzere tek tanrıya inanan ve semavi dinler olarak bilinen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet ele alınacaktır. Bu dinlerin seçilmesindeki temel sebep, İslamiyet'in kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in tüm insanlığa gönderilmiş bir ilahi mesaj olması ve kendinden önceki ilahi kitaplar olan Tevrat ve İncil'i (tahrif edilmeden önceki orijinal hallerini) tasdik edici ve tamamlayıcı olarak kabul etmesidir (Gökoğlu vd., 2022: 1).

2.2.2. Kutsal Kitaplar Hakkında Genel Bilgi

Semavi dinlerin en belirgin özelliği, Allah'ın mesajını insanlara peygamberler aracılığıyla iletmesidir. Peygamberler, Allah'tan aldığı vahiyleri, insanların bu dünyada mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamaları ve ahirette kurtuluşa erişmeleri için insanlara aktarırlar. Semavi dinleri, ilkel dinlerden ve diğer yüksek tipli dinlerden ayıran en önemli özellik, tek bir tanrı'ya inanılmasıdır (Bekci vd., 2020: 15).

Zebur'a ait herhangi bir topluluk bulunmamakta olup Tevrat'ın bir devamı kabul edilmektedir. Kur'an'da en çok bahsedilen ümmetler: Tevrat'ın öğretilerini benimseyen Yahudiler, İncil'in öğretilerini benimseyen Hristiyanlar ve Kur'an'ın öğretilerini benimseyen Müslümanlardır. Bu çalışmada, kutsal metinlerin incelenmesi, Yahudilerin benimsediği Tevrat, Hristiyanların benimsediği İncil ve Müslümanların benimsediği Kur'an-ı Kerim olmak üzere üç ana dini metin üzerinden kapsamlı bir şekilde ele alınacaktır.

2.2.2.1. Tivrât

Hz. Musa'ya indirilen ve Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat, İbranice "Torah" kelimesinden türemiştir. Torah, "emretti, işaret etti, öğretti" kökenine sahip ve "öğreten-eğiten" anlamına gelmektedir. Yahudilik için en eski kutsal metin olan Tevrat, günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Yahudilik, kutsal kitabına İbranice "Torah" adını verir. Müslümanlar "Tevrat" olarak adlandırırlar. Hristiyanlar ise dinlerinin Yahudiliğe dayandığını vurgulamak amacıyla "Eski Ahit" olarak adlandırırlar. Bu isimlendirme, Tevrat'ın Hristiyanlık için de önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir (Esendemir, 2020: 10).

Tevrat, beş kısımdan oluşan bir kitaptır: Yaratılış, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye. Yahudiliğin tüm mezhepleri, bu beş bölümü Tevrat olarak kabul eder. Tevrat, günümüzde 46 ayrı kitaptan oluşmaktadır. Yahudiler, bunlardan 24 tanesini Tevrat olarak kabul etmekte ve geriye kalanları kabul etmemektedir. Yahudiler, söz konusu kısımları Tevrat'ın bir parçası olarak görmüyorlar. Tevrat ve İncil, insan yazarların eseri olduğu için bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte kutsal kitaplardaki çelişkiler daha belirgin hale gelmiştir. Kutsal Kitapların mitolojik anlatımlardan arındırılması gerektiği görüşü yaygınlaşmıştır. Tevrat'ın, Hz. Musa'dan uzun bir süre sonra, bilinmeyen yazarlar tarafından ve belirsiz koşullarda yazıldığı iddia edilmektedir. Hollandalı filozof Spinoza'ya göre günümüzdeki Tevrat ile asıl Tevrat arasında birçok uyumsuzluk vardır. Tüm bu göstergeler, Tevrat'ın tahrif edildiğini gösterirken, Kur'an ve bazı İncil nüshalarında da onun tahrif olduğuna dair açık ifadeler bulunmaktadır (Kırkız, 2009: 26-28).

Tevrat ekonomi, ahlak, din ve hukukla ilgili hükümleri içermektedir. Tevrat Yahudi inancına göre Tanrı ile Yahudiler arasında yapılmış bir anlaşmadır. Tanrı, Hz. Musa aracılığıyla İsrail oğullarına bir anlaşma teklif eder. Bu anlaşmaya göre Tanrı İsrail oğullarını seçer ve onlara vaat edilmiş toprakları verir. İsrail oğulları ise Tanrı'ya itaat etmeyi ve O'nun yasalarını takip etmeyi kabul ederler. Bu anlaşma, Yahudiliğin temelini oluşturur. Yahudiler, Tanrı'nın seçilmiş halkı olduklarına ve O'nun yasalarını takip etmekle yükümlü olduklarına inanırlar. Kur'an-ı Kerim bu seçilmişliği kabul etmektedir. Sonraki ayetlerde, Yahudilerin Tanrı ile yaptıkları anlaşmayı defalarca ihlal ettikleri ve bunun sonucunda Tanrı'nın gazabına uğradıkları belirtilmektedir (Bakara/2: 47-109).

Hız. İsa'nın kutsal kitabı olan İncil'de Tevrat'ı geçersiz kılmak için değil tam tersine Tevrat'ı güçlendirmek için gönderildiği söylenmiştir. Benzer şekilde, Kur'an-ı Kerim, Tevrat'ın aslının (ilk ve bozulmamış şeklinin) doğru olduğunu ve onun Allah'ın (c. c) nuruna ve yoluna götürdüğünü özellikle belirtmiştir.

2.2.2.2. Zebur

Allah tarafından Hız. Davud'a (Peygamber Davut) indirildiğine inanılan bir kutsal metindir. Eski Ahit'in sonuna eklenen Zebur, 150 ayrı şiir, ilahi ve nasihat metninden oluşur. Zebur, Hız. Musa'nın şeriatına dayanan, doğru yolu gösteren ve

nasihat eden bir kitaptır. Tevrat'tan sonra indirilen Zebur, doğru yoldan sapmış, ahlaktan uzaklaşmış ve kötülöklere batmış Yahudi halkını, Tanrı'nın emirlerine uymaya ve ahlak kaidelerine göre yaşamaya teşvik etmek için indirilmiştir. Tevrat'ın ardından başka kutsal kitapların da geldiğini ve geleceğin kanıtlayarak Yahudi toplumunun bu iddiasını çürötmek için indirilmiştir. Zebur, diğerk kutsal kitaplar gibi bir kavim tarafından benimsenmemiş olsa da Yahudiler ve Hristiyanlar dini törenlerinde Mezmurlar'dan parçalar okumayı sürdürmektedirler. Zebur, Müslömanlar tarafından da kutsal ve ilahi kelam olarak kabul edilir (Esendemir, 2020: 13-14).

2.2.2.3. İncil

İncil, Hz. İsa'ya Tanrı tarafından gönderilen ve onun aracılığıyla insanlara ulaşan kutsal kitabın adıdır. Tevrat “Eski Ahit”, İncil ise “Yeni Ahit” olarak bilinmektedir. İncil iyi haber veya müjde gibi anlamlara gelmektedir. İnciller, Hz. İsa'nın hayatını, yaptıklarını ve söylediklerini anlatan kutsal kitabıdır (Çağlayan Yener, 2021: 24) .

Hristiyanlık, Hz. İsa'nın öğretilerine ve İncil'e bağılı olan tüm Hristiyanların ortak dinidir. Bu din Katolik, Ortodoks ve Protestan gibi büyük mezheplerin yanı sıra daha küçük birçok mezhep ve tarikatı da kapsamaktadır. Hz. İsa'nın öğretileri, temelde tek Allah'ın varlığına iman, hırsızlık yapmama, cinayet işlememe, yalan söylememe, bağışlama, zinadan kaçınma, haramdan uzak durma, kötü konuşmama ve dünyanın geçici bir yer olduğunu anlayarak buna uygun bir yaşam sürme prensiplerini içermektedir (Esendemir, 2020: 14). Hz. İsa'nın görevi, Tanrı'dan aldığı vahiyleri halka anlatmak, Eski Ahit'i onaylamak, helal ve haram olan şeyleri açıklamak, belirsiz konuları netleştirmek, kendisinden sonra gelecek Ahmet (Hz. Muhammed'i) müjdelemek ve insanları yalnızca Tanrı'ya itaat etmeye ve ibadet etmeye davet etmektir.

Hz. İsa, öğretilerini insanlara sözlü olarak aktarmış ve bunları yazıya geçirmelerini zorunlu kılmamıştır. Ancak zamanla bilgilerin kaybolma tehlikesinin ortaya çıkması ve Hristiyanlığın geniş kitlelere ulaşması nedeniyle Yeni Ahit, Hz. İsa'dan sonra yazıya geçirilmiş (Çağlayan Yener, 2021: 25). Hristiyanlar, İsa'nın dini yaymak amacıyla yaptığı her şeyi ve sergilediğı her tavrı, Tanrı'nın ona verdiği bir emir olduğuna inanırlar. Hz. İsa'nın ölümünden sonra, birçok kişı onun hayatını ve

öğretilerini anlatmak için İncil yazmaya başlamıştır. İncil'in yazılı hale getirilme süreci, Tevrat'inkine benzer şekilde, tahrifat riskini taşımaktadır. Hz. İsa'nın öğretileri, ilk olarak havarileri tarafından şifahi olarak aktarılmıştır. İncillerin yazılı hale getirilmesi, havarilerin ölümünden sonra gerçekleşmiştir. İncil'in yazılı hale getirilmesini Hristiyan dünyasında dini kitaplar hakkında şüphelere yol açmıştır. Dolayısıyla Hristiyan kilisesi, aralarında İçerik bakımından birbirine en benzer olan dört İncili kabul edip ve geri kalanları reddetmiştir. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri, İznik Konsili tarafından kabul edilmiştir. Bu İncilleri yazan kişilerin Hz. İsa ile hiç yüz yüze geldikleri düşünülmemektedir. Çok sayıda İncil nüshası bulunması ve bir kısmının Konsil tarafından geçersiz sayılması, tahrif iddialarını desteklemektedir (Kırkız, 2009: 29).

Bu durumda, İlahi Kelamın Hz. İsa'ya indirildiği haliyle yazıya aktarılmasının mümkün olmadığını ve günümüze ulaşan nüshaların bozulmadan korunması mümkün olmamıştır. Böylece tahrif iddialarının doğruluğu genel düşünce itibariyle kabul edilmektedir.

2.2.2.4. Kur'ân-ı Kerim

Kur'an-ı Kerim, İslam dininin kutsal kitabıdır. Hz. Muhammed'e Cebrail aracılığıyla Allah tarafından gönderilen vahiylerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Kur'an-ı Kerim, Arapça olarak yazılmış ve 30 cüzden oluşmaktadır (Çavgalov, 2012: 85). Kur'an-ı Kerim, İslam inancına göre Allah'ın kelimidir. Kur'an-ı Kerim; Tevrat, Zebur ve İncil'in Allah'ın kelimeleri olduğunu beyan etmekte ve onlara da inanmayı şart koşturmaktadır (Bakara/2: 285).

Diğer kutsal kitaplar, zihinlerde taze değilken ve peygamberlerinin denetiminden geçmeden yazıya geçirilmiştir. Kur'an ise zihinlerde henüz tazeyken ve Resûlullah'ın denetimindeyken yazıya geçirilmiştir. Kur'an-ı Kerim, diğer kutsal kitaplardan farklı olarak Hz. Muhammed'in sağlığında yazıya geçirilmiştir ve Allah tarafından korunacağına dair garanti verilen son kutsal kitaptır (Esendemir, 2020: 18).

Hz. Muhammed'in vahiy yoluyla aldığı her ayet, onun tarafından ezberlenmiş, yakın çevresine aktarılmış ve o dönemde mevcut olan imkânlar doğrultusunda, vahiy kâtipleri tarafından deri, kemik ve papirüs gibi malzemeler üzerine parça parça yazılmıştır. Yazılan nüshalar, dikkatlice okunarak hatasız olduğundan emin

olunmuştur. Peygamberimizin vefatından sonra halife olan Hz. Ebubekir, bu parçaları bir araya toplayarak, Peygamberimizin öğrettiği sıraya göre bir Mushaf halinde düzenlemiştir. Böylelikle Kur'an-ı Kerim, bir kitap haline getirilerek korunması sağlanmıştır (Çağlayan Yener, 2021: 27).

Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'de anlatılanların doğruluğuna kuşku duymadan inanırlar. Kur'an'ın anlattıklarını kabul etmek, onların imanlarının temelini oluşturur. Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'in anlattığı inanç, ibadet ve hükümlerin gerçekliğinden ve geçerliliğinden kuşku duymazlar. Kur'an-ı Kerim'deki kıssalar, hedef kitlesini doğruya yönlendirmek ve onlara hayat rehberi olmak amacıyla anlatılmıştır. Bu kıssalar, bazen doğru yolu göstererek insanların hayatlarını anlamlandırmalarına yardımcı olurken bazen tevhide davet ederek insanların tek Allah'a inanmalarını sağlamakta bazen de ahlak ilkelerini öğreterek insanların erdemli bir hayat sürmelerini hedeflemektedir. Kur'an-ı Kerim, Allah'ın Hz. Muhammed'e gönderdiği ve günümüze kadar bozulmadan ulaşan son ilahi kelimedir. Kur'an-ı Kerim'i yalanlamak için birçok çaba sarf edilmiş ancak hiçbiri başarılı olamamıştır. Kur'an-da Allah (c. c.), onu koruyacağını vaat etmiştir (Kırkız, 2009: 33).

Kur'an-ı Kerim ile alakalı başka bir husus; Her kitap yazım ve basım aşamasında hatalara maruz kalabilir. Bu hataları düzeltmek için ikinci, üçüncü ve daha fazla baskılar yapılmaktadır. Kuran-ı Kerim ise 1400 yıl önce indirilmesine rağmen tek bir baskıya sahip ve tek bir hata içermeyen bir kitaptır: *“Bu, doğruluğu şüphe götürmeyen ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara yol gösteren Kitap'tır.”* (Bakara – 2). Allah'ın sözlerinin sonsuzdur ve insan aklı ve diliyle tam olarak kavranmasının mümkün değildir. Kuran'a göre ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa da Allah'ın bilgisi ve kelamı bitmezdir, Kuran, Allah'ın sonsuz ilminin ve kudretinin bir yansımasıdır: *“Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, denizler mürekkep olsa ve yedi misli deniz de yedekte bulunup yazılsa yine de Allah'ın sözleri bitmezdi. Doğrusu Allah güçlüdür, hakim'dir.”* (Lokman - 27). Kuran-ı Kerim, her şey hakkında bilgi içeren bir kitaptır: *“Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.”* (En'âm - 38). Kuran, her çağda ve her toplumda insanoğluna rehberlik edebilecek evrensel bir kitaptır. Her kavim, kendi bilgi ve becerisine göre Kuran'dan daha fazla anlam çıkarabilir ve onu daha iyi anlayabilir. Bazı bilgiler, insanların bilgi ve becerilerinin sınırlı olmasından dolayı tam olarak anlaşılamamış ve açıklanamamıştır. Gelecekte, insanların bilgi ve becerileri

arttıkça, bu bilgilerin de daha iyi anlaşılması ve açıklanması mümkün olacaktır. Bu nedenle Kuran'ın her kavim tarafından yükseldiği kadar açıklanabildiği söylenebilir: *“Oysa onun gerçek manasını ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar, ‘Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır’ derler. (Bu inceliği) ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.”* (Âl-i İmrân - 7). Kuran kerim modern bilimin keşfettiği birçok olaya ve olguya işaret eden ayetler yer almaktadır.

2.2.3. Dinin Ticari Hayat Üzerindeki Etkileri

Ticaret en basit ifade ile menfaat (fayda) değişimi demektir. İnsanlık tarihindeki her birey, var olduğu günden itibaren toplum içinde, diğer insanların ürettiği mal ve hizmetlere muhtaç olmuştur. Çünkü bu sosyal hayatın doğal bir gerekliliğidir. Hiçbir zaman ve hiçbir yerde, bireyin kendi ihtiyaçlarını tamamen kendi başına karşılaması mümkün olmamıştır (Bekçi ve Apalı, 2014: 89). İnsanlar, ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için ticaret yapmaktadır. Bu nedenle ticaret tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar, var oldukları günden beri inanç sistemleri ve dinler geliştirmiştir. Bu inanç sistemleri ve dinler, insan yaşamının tüm alanlarını düzenleyen kurallar ve hükümler içermektedir. Bu kurallar ve hükümler arasında, ticari faaliyet ve ilişkileri düzenleyen hükümler de bulunmaktadır.

Yahudilerin, ticaret, vergi, faiz gibi ekonomik ve ticari faaliyetlerin gelişmesinde önemli katkıları olduğu bilinmektedir. Talmud'da geçen bazı ayetlerin yorumlanmasıyla Yahudiler vergi ve faiz konularına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Yahudiler, tarih boyunca sadece ticaretle sınırlı kalmamış, deniz sigortası, mücevhercilik, tekstil ve sent kırma gibi çeşitli alanlarda da önemli başarılar elde etmişlerdir (Bekci vd., 2020: 65). Ticaret konusunda Yahudilerin önemli katkıları olduğu doğrudur. Ancak bu alandaki ustalığın sadece Yahudilerde olduğunu söylemek tam doğru olmayabilir. Belki de şüpheli görünebilir. Fakat onların kavim olarak bu konudaki yeteneklerinin gözle görülür bir gerçek olduğunu söylemek önemlidir.

Hristiyanlık din Katolik, Ortodoks ve Protestan gibi büyük mezheplerden oluşmakta. Protestan diğer mezheplerden farklı olarak Protestanlığın çalışma ve para kazanmaya olan olumlu yaklaşımı, Avrupa'da ekonomik kalkınmaya ve refahın artmasına önemli katkı sağlamıştır. Protestanlar, çalışmanın ve para kazanmanın Tanrı'nın bir emri olduğuna inanarak bu konuda olumlu bir tutum sergilemektedir.

Hristiyanlıkta ticaret, farklı nedenlerle önem kazanmıştır (Ülkü, 2012: 58-59). Ticaret İncil'de önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır.

İslam, ticaretle ilgili birçok konuda kendi özgün kurallarını ve ilkelerini ortaya koymuştur. İslam, ekonomik faaliyetleri teşvik eder ve zenginliği helal yollarla kazanmayı önemli görür. İslam dininde ticaretin önemine dair birçok ayetler ve hadisler bulunmaktadır. Dolayısıyla İslam dini ticarete büyük önem vermektedir. Hatta Hz. Muhammed'in de bir tüccar olduğu bilinmektedir (Bekci vd., 2020: 79-80).

2.2.3.1. Yahudilikte Ticaret

Tarih boyunca çeşitli coğrafyalarda yaşayan Yahudilerin, yaşadıkları sürgün ve zulümlere rağmen ticareti bir yaşam biçimi olarak benimsedikleri ve sürdürdükleri bilinmektedir *“Ticaretinin kârlı olduğunu bilir, Çırası gece boyunca yanar”* (Süleyman'ın Özdeyişleri 31: 18). Refah dönemlerinde Yahudi devleti, Asya ve Afrika'yı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde hâkimiyet kurarak büyük bir ekonomik güce ulaşmıştır (Ülkü, 2012: 52). Fenikelilerle ticari ilişkiler kurulduğu ve bu vasıta ile altın, değerli ağaçlar, gümüş, fildişi ve nadir hayvanların Yahudi topraklarına getirdikleri şu şekilde ifade edilmektedir *“Rodos halkı seninle ticaret yaptı. Birçok kıyı halkı senin müşterindi. Senden aldıkları mala karşılık Fildişi ve abanoz verdiler. Sende çok çeşit ürün olduğundan, Edom seninle ticaret yaptı. Mallarına karşılık Sana firuze, mor kumaş, işlemeli giysiler, İnce keten, mercan, yakut verdiler”* (Hezekiel 27: 15-16).

Özellikle Ortaçağ'da, Yahudilerin Hristiyan Avrupalılar karşısında tefecilikle ün kazanmışlar ve bir nedeni olarak Avrupalıların, uzun mesafeli ticaretin yolculuk sırasındaki tehlikeleri nedeniyle çekingen davranmaktaydılar; ancak Yahudiler, bu alanda atak bir tutum sergileyip uzun yolculukları göze alarak Avrupa'dan Çin'e kadar önemli ticaret merkezlerinde faaliyet göstermekteydiler *“Malların denizaşırı ülkelere vardığında Birçok ulusu doyurdun, Büyük zenginliğin çeşit çeşit malınla Dünya krallarını zenginleştirdin. ”* (Hezekiel 27: 33).

Yahudilerin deniz ticaretinde Hristiyan korsanların saldırması tehlikesine karşılık kullandıkları poliçelerin üzerine uydurma Hristiyan isimleri yazdıkları ve limana ulaşan malları ya da parayı alabilmek için poliçelerde “hamiline” ibaresi bulundurdıkları belirtilmektedir (Bekci vd., 2020: 61). Bu yolla malların ya da paranın

alıcısı olduklarını gizleyerek hem Yahudi mallarını ganimet sayan korsanlara karşı önlem aldıkları hem de tehlikeye düştükleri anda paralarını istedikleri biçimde saklama ve servetlerinin gerçek miktarını düşmanlarına bildirmeme fırsatı yakaladıkları ifade edilmektedir (Sombart, 2005: 86- 87).

Yahudiler ticareti çok önemserler ve çocuklarının da bu alanda başarılı olmalarını isterler. Bu nedenle çocuklarını küçük yaşlardan itibaren ticarete alıştırırlar. Yahudilerin iş hayatına giriş noktası genellikle seyyar tüccarlık veya muhasebeciliktir ve zamanla bu alanda başarılı olarak yükselirler (Ülkü, 2015: 177). Yahudilerin ticarete verdiği önem ve bu alandaki başarıları, Yahudilik inanışlarının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır: *“Ticaret gemileri gibidir, Yiyeceğini uzaktan getirir”* (Süleyman'ın Özdeyişleri 31: 14)

Yahudiler seçilmiş millet olduklarına inanırlar, Kur'an-ı Kerim de bu seçilmişliği desteklemektedir ve bunu *“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi ve sizi âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın”* şeklinde ifade etmektedir. Devam eden ayetlerde ise Yahudilerin bu ahdi defalarca bozdukları ve defalarca affedildikleri fakat her seferinde yeniden sapkınlığa düştükleri için Allah'ın gazabına uğradıkları belirtilmektedir (Bakara/2: 47-109). Tevrat'ta ise *“İşlediğin pek çok günah ve ticaretteki hileciliğin yüzünden Kutsal yerlerini kirlettin. Seni yakıp yok edecek Bir ateş çıkardım içinden, Bütün seyredenlerin gözü önünde Seni yeryüzünde küle çevirdim”* (Hezekiel 28: 18). Yahudilik, Tanrı ile Yahudiler arasında bir sözleşmeye dayalı bir dindir. Bu sözleşmenin Yahudiler açısından bir ticari anlaşma niteliği taşıdığı kabul edilmektedir. Yahudilik inancına göre Tanrı'nın şanını artırmayı ve O'na karşı saygısızlıktan kaçınmayı her şeyden önce görev bilen Yahudiler için sahip olunan tüm mallar, Tanrı'nın takdirini kazanmak için bir araç olarak kabul edilir. Yahudilik inancında, servet edinmek için çalışmak bir zorunluluktur. Yahudilik inancına göre servet edinmek Tanrı'nın şanını artırmanın ve O'na saygı göstermenin bir yoludur. Zenginlik ise Tanrı'nın Yahudileri ödüllendirmesinin bir göstergesi olarak kabul edilir *“Bana, ‘Seni verimli kılacak, çoğaltacağım dedi, ‘Soyundan birçok ulus doğuracağım. Senden sonra bu ülkeyi sonsuza dek mülk olarak senin soyuna vereceğim.”* (Yaratılış 48: 4). Zenginlik, uzun ömür, onur ve güç gibi nimetlerin bir göstergesidir *“Sağ elinde uzun ömür; sol elinde servet ve onur vardır.”* (Süleyman'ın Özdeyişleri 3: 16). Zenginlik, kişiye güç ve güvenlik sağlar fakat yoksulluk, kişiye güçsüzlük ve tehlike

getirir “Zenginin serveti onun kalesidir; fakat fakirin yoksulluğu ise onu yıkıma götürür.” (Süleyman'ın Özdeyişleri: 10/5). Servet, bilgeliğin bir göstergesidir “Bilgelerin tacı servetleridir.” (Süleyman'ın Özdeyişleri: 14/24) gibi ifadeler ile zenginlik vurgulanmaktadır.

Yahudi tüccarların arasındaki anlaşmazlıklar, dini mahkemeler ile çözüme kavuşturulmaktaydı. Tevrat'ta ticarete dair hükümlerin çokluğu ve bu hükümlerin önemi, Yahudilikte ticaretin ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Geçmişte ve günümüzde Yahudilerin bulundukları her ülkede ticaretin önde gelenleri olmaları, ticareti yönlendirmeleri, zenginleşmeleri ve piyasalara hakim olmaları, Tevrat'ta ticaretin önemine dair hükümlerden kaynaklanmaktadır (Bekci vd, 2020: 71).

2.2.3.2. Hristiyanlıkta Ticaret

Hristiyanlık, Hz. İsa'nın öğretilerine ve İncil'e bağlı olan tüm Hristiyanların ortak dinidir. Bu din Katolik, Ortodoks ve Protestan gibi büyük mezheplerin yanı sıra daha küçük birçok mezhep ve tarikatı da kapsamaktadır (Ülkü, 2012: 56). Ticaretin temeli, iki taraf arasında mal ve hizmetlerin değişimidir. Bu değişim, mal-mal veya para-mal şeklinde gerçekleşebilir. İncil'de ticaret, genellikle para karşılığında malların alınıp satılması şeklinde gerçekleşmektedir “Mallarını mülklerini satıyor ve bunun parasını herkese ihtiyacına göre dağıtıyorlardı.” (Elçilerin İşleri 2: 45). Hristiyanlıkta ticaret, yağ veya insan gibi varlıklarda ticaret veya benzer anlamlarda alım-satım konu edilirken, bazen de tarla gibi taşınmazlar alım-satım tabi tutulmuştur “Mal sahibinin köleleri gelip ona şöyle dediler: 'Efendimiz, sen tarlana iyi tohum ekmedin mi? Bu deliceler nereden çıktı?’” (Matta 13: 27). Bu bağlamda İncil'de ticaret ve benzer kelimeler, bazen gerçek bir ticareti anlatmak için bazen de başka bir durumu veya kavramı anlatmak için mecaz olarak kullanılmıştır. Ticaret Hristiyanlarda farklı nedenlerle önem kazanmıştır, ticaret İncil'de önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır “Yine Göklerin Egemenliği, güzel inciler arayan bir tüccara benzer.” (Matta 13: 45).

İncil, ticaret ya da paranın ve malın doğru kullanımı konusunda önemli ilkeler sunar. Para, bir araç olarak görülmeli ve Tanrı'ya hizmet etmek için kullanılmalıdır. Bu ayetlerde, maddi varlıkların insanları Tanrı'dan uzaklaştırabileceği ve mala tapınmanın yanlış olduğu vurgulanmaktadır. İncil, paranın kendisinin kötü olmadığını

ancak ona tapınmanın ve onun için Tanrı'yı ikinci plana atmanın yanlış olduğunu öğretir. Para ve mal varlığına sahip olmakta bir sakınca yoktur ancak bunlara Tanrı'nın krallığını aramaktan ve doğruluk yapmaktan önce gelmemesi gerektiği öğretilmektedir. Genel olarak İncil, çalışmanın önemini vurgular ve tembelliği kınar. Ancak maddi zenginlikten ziyade, Tanrı'ya hizmet etmeye odaklanmayı öğütler. Başka bir ifade ile İncil, zenginliğin kötü bir şey olmadığını ancak Tanrı'ya olan bağlılıktan daha önemli olmaması gerektiğini öğretir. Hristiyanların dünya malına değil Tanrı'ya bağlanmaları gerektiği vurgulanır. *"Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birini sevecek, ötekini de hor görecektir; ya da birine bağlanacak, ötekini de önemsemeyecek. Siz hem Tanrı'ya hem de mala kulluk edemezsiniz."* (Matta 6: 24)

Hristiyanlık, tarih boyunca çeşitli mezheplere ayrılmıştır. Bu mezhepler arasında en büyüklerden biri Protestanlık mezhebi. Kelime olarak ayaklanan ve isyan eden anlamlarına gelen Protestan hareketi, Roma Katolik kilisesinin uygulamalarına karşı başlayan bir muhalefet hareketiydi. Bu muhalefet, zamanla artıp yayılarak Protestanlık mezhebinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Protestanlık mezhebinin ortaya çıkışında ekonomik sorunların önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Protestanlığın ekonomik gelişmeye katkıda bulunduğu dair görüşlerin oluşmasına neden olmuştur. Protestan bakış açısını diğer Hristiyan mezheplerinden ve özellikle Katoliklikten ayıran en temel fark, çalışmaya ve para kazanmaya olan yaklaşımıdır. Protestanlık, çalışmaya ve para kazanmaya yönelik farklı bir yaklaşıma sahiptir. Protestanlar, çalışmanın ve para kazanmanın Tanrı'nın bir emri olduğuna inanırlar. Çalışmaya ve para kazanmaya olumlu bir bakış açısına sahiptirler. *"Hatta sizinle birlikteyken şu buyruğu vermiştik: "Çalışmak istemeyen yemek de yemesin!" Çünkü aranızda bazılarının boş gezdiğini duyuyoruz. Bunlar hiçbir iş yapmıyor, başkalarının işine karışıp duruyorlarmış. Böylelerine Rab İsa Mesih adına yalvarıyor, şunu buyuruyoruz: Sakin bir şekilde çalışıp kendi kazançlarından yesinler. Sizlerse kardeşler, iyilik yapmaktan usanmayın."* (2. Selanikliler 3: 10-12)

Katoliklikte, çalışmanın ve para kazanmanın bir zorunluluk olduğu ancak bir erdem olmadığı kabul edilir. Bu nedenle Katolikler, çalışmaya ve para kazanmaya daha mesafeli bir bakış açısına sahiptirler. Katoliklikte, aç ve fakir olarak yaşam sürmek, dünyevi hazzardan vazgeçmenin bir göstergesi olarak görülür *"İsa çevresine göz gezdirdikten sonra öğrencilerine, "Varlıklı kişilerin Tanrı Egemenliği'ne girmesi*

ne güç olacak!” dedi. Öğrenciler O'nun sözlerine şaşıldılar. Ama İsa onlara yine, ‘Çocuklar’ dedi, ‘Tanrı'nın Egemenliği'ne girmek ne güçtür! Devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliği'ne girmesinden daha kolaydır.’” (Markos 10: 23-25). Bu nedenle Katolik mezhebinin inananları, daha az kazanma eğilimindedirler. Katolikliğin bu yaklaşımı, Protestanlığinkine göre daha az ekonomik kalkınmaya neden olmuştur.

Protestanlar ise çalışmak ve para kazanmak için teşvik edilmiş, bu Protestanlık yayıldığı yerlerde ekonomik büyümeyi hızlandırmıştır. Çalışmayı, insanın Tanrı'nın takdirini kazanmak için bir vesile olarak görülmüştür ve yeryüzünde Tanrı'nın egemenliğinin ancak insanın çalışmasıyla gerçekleşeceğine inanılmıştır (Ülkü, 2012: 56-60). “Kardeşler, bizden aldıkları öğretilere uymayıp boş gezen bütün kardeşlerden uzak durmanızı Rab İsa Mesih'in adıyla buyuruyoruz. Bizleri nasıl örnek almanız gerektiğini kendiniz biliyorsunuz. Çünkü biz aranızdayken boş gezenler değildik. Kimsenin ekmeğini karşılıksız yemedik. Herhangi birinize yük olmamak için uğraşıp didindik, gece gündüz çalıştık.” (2. Selanikliler 3: 6-8).

Protestanlığın yaklaşımı, tüketimi sınırlamakta ve sermayenin üretken kullanımını teşvik etmektedir. Protestanlar, kazanılmış olanın israf edilmemesi gerektiğine inanırlar. Kazanılan para, üretime, yatırıma ve yeniliklere yönlendirilmelidir. Hristiyanlıkta dinsel amaçlarla bile olsa hiçbir işe girişmeyen, ibadet etmek için bile olsa zamanını boşa harcayan kişilerin iyi ahlaklı olarak görülmediği ifade edilmiştir: “Bizleri nasıl örnek almanız gerektiğini kendiniz biliyorsunuz. Çünkü biz aranızdayken boş gezenler değildik. ” (2. Selanikliler 3: 7), “Hırsızlık eden artık hırsızlık etmesin. Tersine, kendi elleriyle iyi olanı yaparak emek versin; böylece ihtiyacı olanla paylaşacak bir şeyi olsun” (Efesliler 4: 28).

Alışveriş konusunda güvenilmez görülen bu kişilere, aylıklığın tembelliğin ve verimsizliğin Tanrı'ya karşı işlenen en büyük suç olarak kabul edildiği, ticarî hayatta hile, dolandırıcılık, yalancılık ve kurnazlığa müsamaha gösterilmediği belirtilmiştir “Utanç verici gizli yolları reddettik. Hileye başvurmazız, Tanrı'nın sözünü de çarpıtmazız. Gerçeği ortaya koyarak kendimizi Tanrı'nın önünde her insanın vicdanına tavsiye ederiz.” (2. Korintliler 4: 2).

İşletmelerin sürdürülebilirliği açısından en önemli kaynak olan insan gücüne, Hristiyanların yaklaşımı hak ettiği ücreti ödeme konusunda Hristiyanların yaklaşımı, işçilerine iyilik yapmanın gereği ve ücret ertelenmemesi konusunda tesviyeler bulunmaktadır. *“Çalışana verilen ücret lütuf değil hak sayılır.”* (Romalılar 4: 4). Tüm semavi dinler gibi Hristiyanlık da yardımlaşmanın esas olduğu, mağduriyete neden olmanın uygun görülmediği ifade edilmektedir *“Yoksullar her zaman aranızdadır, dilediğiniz anda onlara yardım edebilirsiniz; ama ben her zaman aranızda olmayacağım.”* (Markos 14: 7).

Hristiyanlıkta da faiz almak günah olarak kabul edilmiştir. Ancak zamanla, dini yorumcular tarafından bu günah ortadan kaldırılmış ve borç karşılığında faiz alınmasında sakınca görülmemiştir: *“Neden paramı faize vermedin? Ben de geldiğimde onu faiziyle geri alırdım.”* (Luka 19: 23). Hatta paranın ticarete değerlendirilmesi ve bankaya faize verilmesi teşvik edilmiştir (Kapu ve Aybas, 2009: 91).

Kapitalizm, uzun vadeli yatırımlara dayalı işletmeleri, düzensiz ve güvenilir bir kitle yerine sürekli ve sağlam bir profesyonel iş gücü ordusunu, planlı bir iş bölümünü ve verimliliği artırmaya yönelik düzenli bir çalışma temposunu zorunlu kılar. Tüm bu sayılan gelişmelerin temelinde, Protestanlığın çalışma ve meslek edinme dürtüsünün ibadet kadar önemli olduğu kabul edilmektedir. Merkantilizmin ve tüccarların egemen olduğu dönemde, Hristiyanlık dini inançların ekonomik koşullara ve ihtiyaçlarına uyum sağlamasına yardımcı bir faktör olarak kabul edilmektedir. Özellikle Protestanlığın ortaya çıkmasında merkantilist yaklaşımın önemli bir etken olduğu ileri sürülmektedir. Merkantilizm ve Protestanlık arasında, kapitalizmle benzer şekilde bir etkileşimin olduğu iddia edilmektedir (Ülkü, 2012: 63). XVI. yüzyılında Coğrafi keşifler sonucunda ulaşılan yeni topraklardan getirilen değerli madenlerin Avrupa'da dolaşımına girmesi, fiyatların artmasına neden olmuştur. Bu artış sonucunda biriken büyük sermayeler, dış ticareti desteklemiş ve büyük ticaret filolarının oluşmasına öncülük etmiştir. Dönem itibarıyla incelendiğinde, bu gelişmelerin Hristiyanlıkla aynı yüzyılda (XVI. yüzyıl) ortaya çıktığı görülmektedir (Ülkü, 2015: 181).

2.2.3.3. İslamiyette Ticaret

İslamiyet, Allah'ın teklifine, O'na teslimiyete ve O'nun emirlerine boyun eğmeye dayanan, dünyanın büyük bir bölümünü kapsayan, M.S. 7. yüzyılın başlarında Mekke'de ortaya çıkan bir dindir. Peygamberi Hz. Muhammed'dir (s.a.v) ve kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'dir. İslamiyet, diğer semavi dinlerden farklı olarak din ile yaşam arasında keskin bir ayrım yapmaz. Diğer dinler dini hayatı ve gündelik yaşamı birbirinden ayırırken, İslamiyet bu ikisini bir bütün olarak görür. İslamiyet'te din, kişinin tüm yaşamına yön veren bir ilkedir.

İslamiyet, iş hayatının da dahil olduğu tüm alanlara dair hükümler içeren, faiz, vergi, varlık dolaşımı, adil ticaret ve tüketim gibi konularda adaleti esas alan bir dindir. İslamiyet, bu esasları kabul ederek ve dünya-ahiret dengesini kurmaya çalışarak hem bireyleri hem de toplumu hedef alır. İslam'a göre toplumun düzelmesi, bireylerin düzelmesinden başlamaktadır. Toplumsal işleyişe yön vermek için kullanılan yöntemlerden biri ekonomik yöntemidir, dinin kutsal metinlerinde ekonomik hayata dair birçok ilke ve kurallar yer almaktadır (Ülkü, 2015: 184).

Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberlikten önce ve sonra tüccarlık yaptığı ve eşi Hatice ile ticari bir ortaklığı olduğu bilinmektedir. İslamiyet öncesinde ticaretle uğraşan, kervanlar aracılığıyla uzak şehirlere seyahat eden ve yaptıkları anlaşmalarla ticaretlerini güvence altına alan Mekke halkı, güçlü ekonomik güce sahipti. Bununla beraber İslamiyet öncesinde, Hz. Muhammed'in (s.a.v) büyük dedesi Haşim tarafından "mudarabe" adı verilen sermaye ortaklığı sistemi oluşturulmuştur (Atmaca, 2009: 27).

Mudarabe, birçok tüccarın sermayelerini bir araya getirerek, küçük yatırımcıları riskten koruyarak ve Mekke'nin tüccar sermayesini daha önce görülmemiş bir şekilde hareketlendirerek büyük bir kervan oluşturma imkânı sağlamıştır. Hatta Mekkelilerin, gemi kiralayarak ticaretlerini Kızıldeniz ve ötesine taşımaları, uluslararası ticarete katılmalarını mümkün kılmıştır (Kılıç, 2021: 1216). Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu coğrafya ve dönem dikkate alındığında, Kur'an'ın ticaretle uğraşan bir topluma hitap ettiği ve ayetlerde verilen örneklerin özellikle sayısal hesaplamalar ve kar zarar gibi ticari konulara ilişkin olduğu görülmektedir (Bakara 2/261; Asr 103/2-3). Kur'an'ın nazil olduğu toplumun, ekonomik ve kültürel

açından gelişmiş olması ve bu toplumun içinden çıkan peygamberin de bir tüccar olması bir tesadüf olmadığını açıkça görülmektedir (Görmez, 2016: 36).

Mekke'nin tarım için elverişli olmaması, insanların geçimlerini ticaret yoluyla sağlamaya yönelmesine neden olmuştur. Bu durum, şehrin Yemen'den Suriye'ye uzanan önemli ticaret yolunun üzerinde bulunmasıyla daha da güçlendirmiştir. Zemzem kuyusunun varlığı ise şehrin önemini da artırmıştır. İslamiyet öncesi dönemde, büyük tacirlerin yönetici konumuna yükselmesi, tefeciliğin yaygınlaşmasına yol açmıştır. Faiz karşılığında borç alabilmek için değerli bir şeyi rehin bırakmak zorunlu olduğundan, kişiler sadece eşyalarını değil kendilerini, eşlerini veya çocuklarını da rehin olarak göstermekteydiler. Faiz karşılığında borç alan kişinin borcunu ödeyememesi durumunda, rehin olarak bıraktığı eşya veya kişi, borcu veren kişinin mülkiyetine geçmekteydi (Bekci, Apalı ve Apalı, 2020: 6).

İslamiyet, serveti Allah'ın bir nimeti olarak görür ve servet edinmeyi teşvik eder. Ancak servetin sadece kişinin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için değil aynı zamanda başkalarına yardım etmek için de kullanılması gerektiğini emreder. Serveti hayır işlerinde kullanmak, dünyanın doğal kaynaklarından verimli bir şekilde yararlanmak, boş zaman geçirmemek ve faydasız işlerden kaçınmak tavsiye edilmektedir. İslam'da işçi ve işveren arasındaki ilişki de adalet ve sorumluluk ilkesine göre gerçekleşmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlara, ticaretle ve her alanda kendileri ve yakınları aleyhine olsa bile dürüst olmanın önemi vurgulamaktadır.

İslam, insanları helal yollardan ticaret yapmayı ve zengin olmayı emretmektedir. İslam'da ticareti önemi ile alakalı olarak, İslam'da iyi bir Müslüman'ın özelliği çalışkanlıktır, çalışmanın mutluluk ve refaha, tembelliğin ise felaket ve musibete yol açacağı bildirilmektedir. Kendi emeğiyle kazanılmış rızık, en bereketli ve en temiz rızıktır. *“Hz. Davud Peygamber (a. s.) kendi elinin emeğiyle geçinirdi.”* hadisiyle emek ve emeğin karşılığının kutsallığı vurgulanır. Ticaret *“kazancın onda dokuzunu içerir.”* ve *“Dürüst ve güvenilir tüccar, Ahirette peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle birlikte olacaktır.”* hadisleri İslam dininin ticarete büyük önem verdiğini ve teşvik ettiğini göstermektedir (Dolek, 2020: 154-156).

İslam dini ticaret, birey ve toplumun çıkarlarını korumak için çalışma alanı ve faaliyet tarzı açısından birtakım kurallara tabi tutmuştur:

- Ticari faaliyetin, İslam'ın temel ilkelerine aykırı olmaması gerekir (Çürük, 2015: 165).
- Bir malı piyasadan çekerek stoklamak ve fiyatını yükseltmek için sonradan satmak olan “ihtikâr” karaborsacılık yasaklanmıştır (Çürük, 2015: 168).
- Alıcıyı bilgisizliği, tecrübesizliği veya akli yetersizliğinden yararlanarak aldatmanın “Gabin” her türlü yasaktır (Çelik, 2006: 3).
- Satışa sunulan malın hatalı veya kusurlu olması durumunda, bu durum açıkça belirtilmelidir (Çürük, 2015: 165).
- Mevcut olmayan veya gelecekte olup olmayacağı bilinmeyen herhangi bir şeyin satışı yasaktır (Çelik, 2006: 3).

Bununla beraber Kur'an-ı Kerim, ticaretin toplum için faydalı bir faaliyet olduğunu ve bu faydanın ancak dürüstlük, güvenilirlik ve adaletle sağlanabileceğini vurgulamıştır (Çelik, 2006: 4).

İslamiyet'in gelişiyile birlikte faiz, haksız kazanç olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır. Faiz ile ticaret, birbirinden farklı kavramlardır ve farklı hükümlere tabidir (Bakara/2: 275-279). Riba veya faiz, kelime olarak bir şeyin artması, çoğalması, şişmesi, gelişmesi, kabarması veya olgunlaşması anlamına gelir. Faiz, borç verilen bir para veya malın karşılığında, borç verenin, borçlunun vade sonunda ödemesi gereken tutara ek olarak elde edilen ek kazançtır. Örneğin 100 gr. gümüş borç olarak verilen bir miktar vade sonunda 120 gr. olarak teshil edilmektedir. Burada 100 gr anaparayı, 20 gr ise faizi temsil etmektedir (Çelik, 2006: 13-14). Ticarete yatırımlar, kâr elde etmenin yanı sıra zarar etme riskini de taşımaktadır. Sabit faiz, bu riski dikkate almaz ve borçluya her durumda önceden belirlenmiş bir miktarda faiz ödeme yükümlülüğü yükler. Bu durum, alacaklı için haksızlık yaratabilir. Bu nedenle haksızlıktan kaçınmak için faiz yerine riskin paylaşılması ve kâr ve zarara ortak olunması gerekmektedir (Çürük, 2015: 164).

İslam dininin faize olumsuz bakmasının bazı nedenleri şunlardır:

1. Ribâ ve faiz insanın malını emeksiz ve risksiz bir şekilde almaktır (Çürük, 2015: 164).

2. Ribâ insanları tembelliğe ve üretkenlikten uzaklaşmaya teşvik eder (Çelik, 2006: 15).
3. Ribâ, insanların ihtiyaç duyduğu zamanlarda birbirlerine karşılıksız borç vermelerini engeller. Bu şekilde toplumda iyilik, ihsan, yardımlaşma ve dayanışma duyguları zayıflar; hırs, kin, öfke ve saldırganlık duyguları güçlenir (Çelik, 2006: 15).
4. Ribâyı caiz kabul etmek, zenginlerin fakirlerden daha fazla zenginleşmesine ve toplumda eşitsizliğin artmasına yol açmak demektir (Çelik, 2006: 15).

İslam ekonomisinde adaleti ve refahı sağlamaya yönelik iki temel araç olarak riba (faiz) yasağı ve zekât müessesesi görülmektedir. Kişisel zenginliğin aşırı artmasını, güçsüzlerin sömürülmesini ve onların zenginlere karşı öfke duymasını önlemesi açısından, zekât ekonomik ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunan bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bireyin kazancı sadece kendisine ait değil aynı zamanda toplumun diğer fertlerinin de ortak malıdır. Bu ortak maldan, zekât adı verilen bir kurum aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine pay verilir. Bireylerin, zaruri ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra sahip oldukları malların bir kısmını, toplumdaki ihtiyaç sahiplerine vererek, bu malları Allah'ın rızasını kazanmak için kullandıkları bir ibadet olarak zekât kabul edilir. 81 gram altın veya karşılığı bir mala sahip olan kişinin, bu malın üzerinden bir yıl geçmesi şartıyla en az kırkta birini ihtiyaç sahiplerine vermesi şeklinde yapılır (Bekci, Apalı ve Apalı, 2020: 93).

Ticarette etik konusunda İslam dini şu tavsiyelerde bulunmuştur:

- İslam'da birlik, evrenin tek hâkimi olan Allah karşısında herkesin birbiriyle eşit olduğu anlamına gelir. Bu eşitlik, işletme içinde de geçerlidir. İşletme içinde bireylere eşit fırsatlar ve eşit muamele verilmesini gerektirmektedir (Ülkü, 2012: 72).
- Adalet, Kur'an'da "*İnsanların haklarından bir şey kısmayın.*" (Şuara/26: 183) ayeti ile vurgulanır. Bu da her bireyin sadece hak ettiğine sahip olması ve başkalarının haklarına zarar vermemesi gerektiği anlamına gelir. Bu prensibin ekonomik açıdan uygulanması, çalışanların ücretlerinin, memurların maaşlarının, üreticilerin ürünlerinin ve diğer

paydaşların hak ettikleri karşılığı alması anlamına gelir (Kapu ve Aybas, 2009: 88).

- İslam'da emanet, Allah'ın insanlara verdiği her türlü maddi ve manevi varlığı, onun rızasını gözeterek ve sorumlu bir şekilde kullanmayı ifade eder (Nisa, 58).

Bu ilke, ekonomik hayata da yansır ve bireylerin sahip oldukları kaynakları, toplumun faydasına olacak şekilde kullanmalarını gerektirir (Ülkü, 2012: 73).

Semavi dinler, aynı kökene sahip olmaları nedeniyle ekonomik hayata dair benzer değerler ve ilkeler içermektedir. Ancak bu değerler ve ilkeler, zaman içinde ve farklı toplumlarda farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu yorum farklılıkları, semavi dinlerin ekonomik hayata dair farklılaşmalarına neden olmuştur. Faiz konusundaki yasaklama, semavi dinler arasında yaşanan en tipik farklılaşma örneğidir. Semavi dinlerin tümü, ilk ortaya çıktıkları dönemlerde faizi yasaklamışlardır. Ancak İslamiyet dışında kalan dinlerin mensupları, zamanla bu yasaklama hükmünde değişiklik yapmışlardır. Semavi dinler, ekonomik hayat ve iş uygulamaları açısından ortak bir anlayışa sahiptir. Bu anlayış ekonomik hayatta adalet, eşitlik, hakkaniyet ve sosyal sorumluluk gibi değerleri esas alır. Bu değerler, ekonomik hayat ile iş yaşamındaki uygulamalar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEMAVİ DİNLERİN MUHASEBEYE KATKILARI

Muhasebe, bir işletmenin finansal bilgilerini toplayan, sınıflandıran, analiz eden ve raporlayan bir sistemdir. Fakat sonuçta bu bilgiler insanlar tarafından yorumlandığını unutmamak gerekmektedir. Muhasebeyi sadece sayılar ve hesaplamalar olarak görmek eksik bir bakış açısıdır. Muhasebe, etrafındaki dünyayla etkileşim halinde olan dinamik bir sistemdir. Muhasebe, işletmenin bir aynasıdır, İşletmedeki her türlü gelişme ve değişim muhasebe sisteminde yansımaktadır. Muhasebe, makro ve mikro ölçekte değişime açık bir sistemdir. Bu nedenle muhasebe uygulamaları ve ilkeleri, siyasi, teknolojik, sosyal ve dini faktörlerin karmaşık etkileşiminden etkilenir. Çevresel faktörler arasında, dinin sosyolojik bir kurum olarak toplumun yaşam tarzını düzenlemesi büyük bir öneme sahiptir. Din, sadece bireylerin inanç ve ibadetleriyle sınırlı kalmayıp toplumun normlarına, değerlerine ve sosyal ilişkilerine de etki ederek yaşam biçimini ve ticari hayatları şekillendirmektedir. Ekonomi ve muhasebe, din ile karmaşık ve uzun bir geçmişe sahip iki alandır. Bu bağlantı tarih boyunca çeşitli şekillerde kendini göstermiş ve günümüzde de etkilerini sürdürmektedir.

3.1. YAHUDİLİĞİN MUHASEBE ETKİSİ

Muhasebenin kökenleri, M.Ö. 5000 yıllarına kadar uzandığını düşünülmektedir. Bu dönemde Sümerliler, ticari faaliyetlerini takip etmek için basit bir muhasebe sistemi geliştirmişlerdir. M.Ö. 4000 yıllarında Yahudi toplumu, bu sistemi daha da geliştirerek, daha karmaşık bir muhasebe sistemi oluşturmuştur. Yahudi tüccarlar hafızaya güvenmeme ve tüm işlemleri kayıt altına almaya büyük önem vermişlerdir: “*RAB Musa'ya, ‘Bunu anında kayda geç’ dedi. Yeşu'ya da söyle Amalekliler'in adını yeryüzünden büsbütün sileceğim.*” (Mısır'dan Çıkış 17: 14). Böylece ekonomik ilişkilerde tarafların hakları korunmuş ve doğabilecek problemlerin önüne geçilmiş olmaktadır. Muhasebenin temel kavramların çoğu, Tevrat'ta yer alan emirler ve hükümlerde çok rastlanmaktadır. dolayısıyla Yahudilerin muhasebenin

temellerini çok eski zamanlardan beri bildiklerini ve uyguladıklarını düşünülmektedir (Ülkü, 2012: 94).

Tevrat'ta Tanrı, İsrail halkından, ticaret yaptıkları malları ve hayvanları kaydetmelerini emreder: *"İleride bana verdiklerini denetlemeye geldiğinde, dürüst olup olmadığımı kolayca anlayabilirsin. Noktalı ve benekli olmayan keçilerim, kara olmayan kuzularım varsa, onları çalmışım demektir."* (Yaratılış 30: 33). Bununla birlikte Yahudi mabetlerinde duaya başlamadan önce, baş haham, Mabedin mali durumunu bir muhasebeci gibi kontrol eder ve bir rapor hazırlar. Bu rapor, Mabedin denetçiler tarafından kabul edildikten sonra dua başlayabilir. Bağışlanan paranın, dürüstlük ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda yönetilmesi için özel kurallar uygulanır. Bu kurallara göre mihrabın karşısında bulunan bağış kutusu, baş haham ve devletçe gönderilen bir denetçi tarafından birlikte açılır. Bağışlanan para sayılarak, mevcut para miktarı kayıt altına alınır: *"Tapınakta çalışanlara para ödemekle görevli kişiler öyle dürüst insanlardı ki, onlara hesap bile sorulmazdı."* (2. Krallar 12: 15).

Tevrat, Tanrı, İsrail halkından vergi düzenli olarak ödemelerini emreder: *"Bazıları ise 'Krala vergi ödemek için tarlalarımızı, bağlarımızı karşılık gösterip borç para aldık' diyordu."* (Nehemya 5: 4). Ayetten anlaşılan vergi kavramı Yahudilikten beri bulunmakta olup önemli bir yere sahiptir. Muhasebenin temel taşları olan sayım ve denetim Tevrat'ta yer aldığını de vurgulanmaktadır: *"Her şey sayıldı, tartıldı; tartılanların tümü anında kayda geçirildi."* (Ezra 8: 34). Arşiv kavramı de güncel bir kavram olmadığını, Yahudilik döneminden beri var olan bir kavram olduğunu vurgulanmaktadır: *"O gece kralın uykusu kaçtı; tarih kayıtlarının getirilip kendisine okunmasını buyurdu."* (Ester 6: 1).

Yahudilikte servet edinme teşvik edilmektedir: *"Bu oymakları kutsayıp evlerine gönderirken, 'Evlerinize büyük servetle, çok sayıda hayvanla, altın, gümüş, tunç, demir ve çok miktarda giysiyle dönün' dedi."* (Yeşu 22: 8). Serveti muhafaza etme konusundaki Yahudilere yapılan tavsiyeler, sermayenin üç bölüme ayırmaktadır: birinci kısmının arazi mülklerine (duran varlık), ikinci kısmının taşınabilir varlıklara (dönen varlıklar) yatırılması, üçüncü kısmının ise hazır değer (10. Hazır değerler) ve nakit olarak elde tutulması şeklinde ifade edilir. Buna ek olarak, mal-nakit döngüsü

hızlandırmak adına üretilen malın mümkün olan en hızlı şekilde satılması için tavsiye bulunmaktadır (Ülkü, 2015: 176).

Yahudi toplumu, finansal alandaki da yeniliklere öncülük etmiş ve günümüzde kullanılan pek çok finansal enstrümanın para kâğıdı, kambiyo senedi, hisse senedi ve tahvil gibi ilk örneklerini (11. Menkul kıymetler) geliştirmiştir. Menkul kıymet kişisel borçları daha kolay alınıp satılabilir ve borç-alacak ilişkisi, daha geniş bir ölçekte kurulabilir hale getirmişlerdir. Menkul kıymetler aracılığıyla gerçekleşen anlaşmanın sonucunda ortaya çıkan borçluluğun, sistematik bir temelde düzenlendiği vurgulanmaktadır. Bu düzenleme sayesinde önceden birbirlerini tanımayan iki kişi arasında olsa bile, ilgili taraflar arasında bir borç-alacak ilişkisi kurulabilmektedir.

XVI. yüzyılda kambiyo senetlerinin ciro edilmesi, Yahudilerin finans piyasasına yaptığı önemli katkılardan biri olarak kabul edilir. Bu yüzyılda Adriyatik şehrinde kambiyo senetlerinin ciro edilmesi ve kırdırılması işlerinin tamamı Yahudiler tarafından yürütülmekteydi (Sombart, 2005: 75-113). Yahudi tüccarların, mali işlemlerini Tanrı'nın emirlerine uygun bir şekilde yürütme çabaları, günümüzde kullanılan dönen varlık-duran varlık sınıflandırmasının temelini oluşturduğunu düşünülmektedir.

Yahudiler başka dinlere mensup milletlerden borç almayı yasaklamışlardır. Yanı sıra Yahudilerin, kendi dinlerinden olan kişilere borç verirken faiz almadıkları *“Ondan faiz ve kâr alma. Tanrı'dan kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin.”* (Levililer 25: 36) ayetiyle ancak başka milletlerden olan kişilere borç verirken faiz aldıkları *“Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden almayacaksınız.”* (Yasa'nın Tekrarı 23: 20) ayetiyle belirtilmektedir Yahudilerin Yahudi olmayanlardan faiz almalarının serbest bırakılması, Yahudilerin tefeciliğe yönelmelerine neden olmuştur: *“Senin içinde kan dökmek için rüşvet aldılar. Faiz aldın, tefecilik yaptın, zorbalıkla komşularından haksız kazanç sağladın. Beni unuttun. Egemen RAB böyle diyor.”* (Hezekiel 22: 12).

Yahudiler, kendileriyle alışveriş yapan diğer Yahudilere karşı adil davranırken, Yahudi olmayanlara karşı haksız kazanç sağlamanın bir sakıncası olmadığını belirtmektedir. Eskiden Yahudiler, kendi dindaşlarından faiz almayı yasaklardı. Ancak Yahudilerin çeşitli nedenlerle dünyanın farklı yerlerine dağılmasıyla birlikte bu

yasak geçerliliğini yitirdi. Yeni yasal yorumlarda, Yahudiler arasında da faiz alınmasına izin verilmiştir (Akalın, 2008: 6-10).

Yahudiler için iş hayatında ilerlemenin ilk adımı seyyar tüccarlık veya muhasebeci olmaktı. Yahudi toplumunda muhasebe ile alakalı olarak geçen kavramlar bulunmaktadır. Örneğin Yahudi toplumunda, yükümlülük kavramı, farklı şekillerde ve farklı bağlamlarda ifade edilmektedir. Yahudi hukukunda yükümlülük kavramı, "borç" ve "hak" kavramları ile ifade edilmektedir. Bu iki kavram ortaya çıkan her borcun aynı zamanda bir hakkı doğurması anlamına gelir. Yahudilerde bir varlığın kaynağı yoksa o varlık da var olamaz. Kaynaktaki herhangi bir değişiklik varlığı aynı yönde ve miktarda değiştirir. Bu muhasebenin varlık-kaynak denkleminin temeli ile örtüşmektedir:

"Diğer insanlara karşı adil olacaksın ve onları sömürmeyeceksin. Çalışanlarına karşı da adil olacaksın ve hak ettikleri ücreti zamanında ödeyeceksin." (Leviticus/19: 13). Yahudi hukuku paydaşların, çalışanların ve müşterilerin haklarını korumayı bir zorunluluk olarak görmektedir. *"İstemediğin şeyi başkalarına yapma"* öğüdü, ticari hayatta adil ve sorumlu bir şekilde davranmanın temelini oluşturur. Bu öğüt, bireylerin kendilerine yapılmasını istemedikleri herhangi bir şeyi karşısındakine yapmamaları gerektiğini vurgular. Bu anlayış, muhasebenin sosyal sorumluluk ilkesinin de ana fikri oluşturmaktadır. Yahudi toplumunda muhasebe, laik bir işten (meslek) ziyade dinî bir ritüel olarak görülmüştür. Bu algı, Tevrat'ta yer alan muhasebe ile ilgili hükümlerden kaynaklanmaktadır. Bu benzerlikler, Yahudilerin muhasebeye olan ilgisini ve başarısını açıklamaktadır (Ülkü, 2012: 93). Yahudiler, dinlerinin öğretilerinde yer alan yargılama anlayışına paralel olarak, muhasebeyi de bir yargılama aracı olarak görmüşlerdir (Bekci, Apalı ve Apalı, 2020: 64).

Akdeniz ve Hint Okyanusu'nun geniş sularında ticaret yapan Yahudi tüccarlar, yaptıkları işlemleri kayıt altına almak için muhasebe ve envanter defterlerini kullanmışlardır. Bu defterler, malların ve paranın akışını takip etmek, vergileri hesaplamak ve ticari anlaşmaları belgelemek için kullanılmaktaydılar. Tüccarlar, defterleri Kahire'deki bir sinagogun çöplüğüne gömerek saklamıştır. Bu çöplük, Geniza olarak bilinir ve yüzyıllar boyunca Yahudi belgeleri için güvenli bir sığınak olarak kullanılmıştır. Kahire Geniza, Yahudi tarihi ve kültürü için önemli bir

kaynaktır. Kahire Geniza'da bulunan belgeler, Akdeniz ve Hint Okyanusu'ndaki Yahudi ticareti hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bu belgeler, Yahudilerin bu bölgelerdeki ekonomik ve sosyal yaşamına dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Bu belgeler arasında, ticaret defterleri, mektuplar, el yazmaları ve dini metinler bulunmaktadır. Ticaret defterleri, Yahudi tüccarların mallarını, müşterilerini ve finansal işlemlerini takip etmelerine yardımcı olmuştur. Bu defterler, Yahudilerin bu bölgelerdeki ticaretteki önemli rolüne dair önemli kanıtlar sunmaktadır (Ülkü, 2015: 94).

3.2. HIRİSTİYANLIĞIN MUHASEBE ETKİSİ

İmparator I. Theodosius tarafından Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul edilmesi ve Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde yayılmaya başlaması, muhasebe bilimi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu yayılma, muhasebenin daha geniş bir coğrafyada benimsenmesine ve uygulanmasına olanak sağlamıştır. Hristiyanlığın vurguladığı adalet "*Ama Oğul için şöyle diyor: "Ey Tanrı, tahtın sonsuzluklar boyunca kalıcıdır, Egemenliğinin asası adalet asasıdır."* (İbraniler 1: 8), hesap verebilirlik "*Öyleyse, hepimiz kendimiz için Tanrı'ya hesap vereceğiz. "* (Romalılar 14: 12) ve şeffaflık "*Çünkü herkesin yaptıkları karanlıkta kalmaz, ışıқта olur ve herkesin yaptıkları açığa çıkar. "* (Efesliler 5: 13) gibi kavramlar, Roma İmparatorluğu'nda da vurgulanmaktadır. Hem Hristiyanlık hem de imparatorluğun bu kavramları benimsemesi muhasebenin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.

Hristiyan kiliseleri, kuruluşlarından itibaren mal varlıklarına ve gelirlerine sahip olmuş ve bu kaynakları yönetmek için muhasebe sistemlerini kullanmışlardır. Bu durum sadece ekonomik bir gereklilik değil aynı zamanda kiliselerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için de oldukça önemliydi. Muhasebeyi sadece günlük işlemleri kaydetmek için değil aynı zamanda gelecekteki gelir ve giderleri tahmin etmek mali işlemleri kontrol etmek için (bütçe muhasebesi olarak) de kullanılmıştır: "*Aranızdan biri bir kule yapmak isterse, bunu tamamlayacak kadar parası var mı yok mu diye önce oturup yapacağı masrafı hesap etmez mi?"* (Luka 14: 28).

Kayıt tutma Hristiyanlıkta sadece tarihi bir gereklilik değil aynı zamanda inancın yaşayan bir parçasıdır. Hristiyanların kimliklerini korumalarına, geçmişlerini

anlamalarına ve geleceğe daha güçlü bir şekilde adım atmalarına, hakların kayıp olmamasına ve birçok sorunların önüne geçilmesine yardımcı olan kayıt tutma prensibi Hristiyanlıkta vazgeçilmez bir prensiptir: “*Ses, ‘Gördüklerini kitaba yaz ve yedi kiliseye, yani Efes, İzmir, Bergama, Tiyatira, Sart, Filadelfya ve Laodikya’ya gönder’ dedi.*” (Vahiy 1: 11).

Muhasebe ilkelerinden olan doğruluk Hristiyanlıkta şiddetle vurgulayan ve istenen bir ilkedir. Doğruluk, insan ilişkilerinin temelini oluşturur. İnsanlar birbirlerine güvenebilmek için dürüst olmalıdırlar. Yalan söylemek, güven sarsar ve ilişkileri zedeler “*Her yalan söyleyen şeytandır, çünkü başlangıçtan beri yalancıdır. Doğrulukta kalmayan, çünkü onda doğruluk yoktur.*” (Yuhanna 8: 44).

Avrupa'da muhasebe alanında çok sayıda eser yazılmıştır. M.Ö. 1. yüzyılda yaşayan Cicero, “*Arkadaşlar arasındaki işlemlerde verilen paranın değeri, alınan malın değerine eşit olmalıdır.*” diyerek tüccarlara defter-i kebir kullanımının nasıl kullanılacağı konusunda bilgi vermektedir. Bu nedenle tüccarlar için defter-i kebir kullanılmasını öneren ilk kişi olarak Cicero kabul edilmektedir. Sonraki dönemlerde işletmelerin sahip oldukları varlıkları daha iyi takip etmek için envanter kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, envanter kayıtlarında, varlıklar binalar ve tesisler, iş aletleri, hayvanlar ve ürünler gibi sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, envanter kavramının gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Ülkü, 2015: 96).

Ticaretin gelişmesi, işletmelerin daha geniş bir coğrafyada faaliyet göstermesine ve daha karmaşık işlemler gerçekleştirmesine neden olmuştur. Bu durum, işletmelerin muhasebe kayıtlarını daha ayrıntılı ve düzenli bir şekilde tutmasını gerektirmiştir. Bu dönemde, kilise de önemli bir role sahipti, muhasebenin gelişimine katkıda bulunan keşiş ve papazları bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Walter Henry, muhasebe raporlarının geçerliliğini arttırmak için denetlenmesi fikrini ortaya atmıştır. İncil de denetlemeyi ile yakından ilgilenmiştir ve birçok ayetlerle önemini vurgulamıştır: “*Eğer seni dinlemezse, bir veya iki kişi daha al yanına. İki ya da üç tanışın sözüyle her şey doğrulansın. Seni yine dinlemezse, kiliseye söyle. Kiliseyi de dinlemezse, onu putperest ve vergi tahsildarı gibi say.*” (Matta 18: 16-17). Hristiyan inancında kilise disiplinli olarak bilinir ve uzlaşma ve bağışlama ilkelerine dayanır.

1494 yılında Rahip Luca Pacioli tarafından yazılan "Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni e Proportionalita" isimli kitap muhasebenin temel kavramlarını ve tekniklerini ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Kitap, ticaret erbabının ve tek kişilik şahıs işletmesinin muhasebe kayıtlarını tutmak için gerekli olan kurallar yer almaktadır. Bu kurallar, muhasebe kayıtlarının çift yanlı kayıt sistemi kullanılarak tutulmasını, muhasebe kayıtlarının düzenli ve sistematik bir şekilde tutulmasını ve muhasebe kayıtlarının mali tablolara dönüştürülmesini kapsamaktadır. Defter-i Kebir'in çift yanlı kayıt sistemi kullanılarak nasıl düzenleneceği, yevmiye maddelerinin nasıl borç ve alacaklandırılacağı ve yevmiye defteri ile defter-i kebir arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağı hakkında bilgiler içermektedir. İşletmelerin birbirleriyle nasıl alışveriş yaptıkları, nasıl ödeme yaptıkları ve hangi ödeme araçlarını kullandıkları hakkında bilgiler yer almaktadır.

Din adamı Angelo Pietro'nun 1586 yılında yazdığı muhasebe kitabına göre iyi bir muhasebeci; dürüst, güvenilir, bilgili, özverili ve adil olarak tanımlanır (Can, 2007: 12). İncil ticari işlerden sorumlu olan kişilerin (Muhasebeci) bazı özellikler taşımasını şart koşmaktadır: *"En küçük işte güvenilir olan kişi, büyük işte de güvenilir olur. En küçük işte dürüst olmayan kişi, büyük işte de dürüst olmaz."* (Luka 16: 10).

Haçlı seferleri, Avrupalı tüccarların doğu ile olan ticaretini artırarak muhasebenin gelişimini ivme kazandırmıştır. Bu seferler sırasında, işletmeler daha ayrıntılı ve düzenli muhasebe kayıtları tutmaya başlamış ve yeni muhasebe kavramları ortaya çıkmıştır. Doğu bölgelerinde açılan konsolosluklar, ticari ilişkilerin geliştirilmesi için önemli fark yaratmıştır. Bu konsolosluklar, ticari anlaşmaların yapılmasını, ticaret yollarının güvenliğinin sağlanmasını ve ticari bilgilerin paylaşılmasını sağlamıştır. Kurumsal değişikliklerle beraber, nakit ve veresiye ticaret işlemleri uluslararası boyut kazanmıştır. Bu değişiklikler, ticari işlemlerin daha düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesine olanak sağlamıştır. Doğu ve Batı'dan alınan mallar, muhasebe kayıtlarında karşılıklı olarak takip edilmekteydi. Bu durum, farklı illerde ticaret yapan işletmeler açısından merkez-şube kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kavramların muhasebe düzenine yansması, muhasebe kayıtlarının daha düzenli ve verimli bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Hesapların doğruluğunu sağlamak için muhasebe kayıtlarını yazılı olarak saklamaya Hristiyanlar büyük önem vermişlerdir: *"Adam, 'Yüz ölçek zeytinyağı' karşılığını verdi. 'Kâhya ona,*

'Borç senedini al ve hemen otur, elli ölçek diye yaz' dedi." (Luka 16: 6). Bu kayıtları kutsal bir yükümlülük olarak görmüşler. Hristiyanlar Allah'a karşı olan sorumlulukları, diğer tüm sorumluluklarından daha önemlidir: *"Böylece her birimiz kendi adına Tanrı'ya hesap verecektir."* (Romalıları 14: 12).

Hristiyanlıkta var olan ruhban sınıfı, sosyal yardımları toplayarak ve dağıtarak ekonomik hayata doğrudan müdahale etmiştir: *"Baba Tanrı'nın gözündeki temiz ve kusursuz dindarlık, kişinin sıkıntı çeken öksüzler ve dullarla ilgilenmesi ve kendini dünyanın lekelemesinden korumasıdır."* (Yakup 1: 27). Bu durum, geçmişten günümüze ruhban sınıfının muhasebe gelişiminde ve ekonomik hayatta önemli bir rol oynadığı göstermektedir.

Hristiyanlık dini (yeni ahit), Yahudilik dininin (eski ahit) devamı sayılmaktadır. Yahudilik dini, muhasebe biliminin kökenlerinde önemli bir yere sahip olup pek çok temel kavramın ilk kez bu dinin uygulamaları içerisinde şekillendiği düşünülmektedir. Bu kavramlar, daha sonra Hristiyanlığa da aktarılmıştır. Bu nedenle muhasebenin Yahudilikten Hristiyanlığa doğru bir gelişim gösterdiği söylenebilir. Hristiyanlar, Yahudilerin devamı olarak kabul edildiği için Yahudilikte ortaya çıkan muhasebe kavramlarını da benimsemişlerdir. Ancak Hristiyanlar, bu kavramları daha da geliştirerek, muhasebenin daha gelişmiş ve yeni kavramlarını ortaya çıkarmışlardır. Hristiyanlar, muhasebe kayıtlarını daha sistematik bir hale getirmişlerdir. Örneğin çift kayıt sistemini Hristiyanlar geliştirmişlerdir. Hristiyanlar, muhasebe kayıtlarını daha anlaşılır bir hale getirmişlerdir. Muhasebe kayıtlarında kullanılan terimlerin ve kavramların standartlaştırılması, Hristiyanlar tarafından yapılmıştır. Hristiyanlar, muhasebenin daha geniş bir kapsama sahip olmasını sağlamışlardır. Hristiyanlar, muhasebeyi sadece bir kişinin veya kurumun mali durumunu takip etmek için değil aynı zamanda, bir ülkenin ekonomik durumunu takip etmek için de kullanmışlardır. Bu gelişmeler, muhasebenin, günümüzde kullanılan modern bir bilim haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yahudilik, muhasebenin temel kavramlarının ortaya çıktığı, Hristiyanlar bu kavramları daha da geliştirerek, muhasebenin daha gelişmiş ve yeni kavramlarını ortaya çıkarmışlardır. Muhasebenin gelişiminde, Yahudilik ve Hristiyanlığın önemli bir rolü olduğu söylenmek yanlış olmayacaktır (Gökoğlan vd., 2022: 10).

3.3. İSLAMİYETİN MUHASEBE ETKİSİ

3.3.1. Kutsal Kitaplarda Muhasebe İle İlgili Kavramlar

Dini kitaplar insanları manevi yapılarını düzenlendiği gibi maddi yaşam ve ticaretlerini de düzeltmektedir. Bu nedenle kutsal kitaplarda muhasebe bilmi ile ilişki pek çok kavram ve kelime geçmektedir. Aşağıdaki tablo örnek olarak bir kısmı sunulmuştur. Bu tabloda semavi kitaplar incelenerek elde edilmiştir.

Tablo 1: Tevrat, İncil ve Kuran’da Ticari ve Muhasebe Kavramları

Türkçe	Tevrat’ta geçme sayısı	İncil’de geçme sayısı		Arapça karşılığı	Kökü	Kur’an da geçme sayısı
Ticaret	31	4		تجارة	تجر	9
Hesap	29	16		حساب	حسب	109
Harcamak	17	7		انفاق	نفق	76
Kar	7	0		ربح	ربح	1
Zarar	62	22		خسارة ضرر	خسر ضرر	65 54
Mizan	14	1		ميزان قسطاس	وزن قسطس	23 2
Kayıt	35	0		يملل كتب مرقوم	ملل كتب رقم	3 319 3
Belge	14	3		وثيقة حجة	وثق حجة	34 7
Kazanç	35	20		مكسب مغانم	كسب غنم	67 6
Denetleme	28	0		رقابة رصد	رقب رصد	13 6
Mal	136	40		اموال بضاعة بهيمة	مول بضع بهم	86 5 3
Para	109	64		درهم ورق	درهم ورق	1 1
Borç	11	17		مغرم	غرم	4
Ticari Mal: Emtia	1	0		بضاعة متاع	بضاعة متع	5 2
Alışveriş: Satmak Satın almak	127 69	40 19		بيع شراء	بيع شري	15 25
Pay	182	11		فريضة خلق	فرض خلق	11 5

				نصيب حظ	نصيب حظ	21 5
Kerdi	0	0		قرض	قرض	12
Ödeme	95	19		تأدية دفع تسليم	أدى دفع سلم	6 2 3
Akit: Sözleşme	2	2		معاهدة اصر عقد ميثاق	عهد اصر عقد وثق	46 1 5 34
Anapara	0	0		راس المال	رأس	1
Alacak	33	12		قبض	قبض	2
Faiz	14	2		ربا	ربو	2
Veresiye	0	0		بيع مؤجل	أجل	47
Artış	0	0		زيادة	زيد	61
Noksan / Azalış	0	0		نقصان يبخس	نقص بخس	10 7
Rehin	21	0		رهن	رهن	3
Emanet	12	25		امانة	امن	3
Şahit - tanık	62	36		شاهد	شهد	160
Sadaka	0	9		صدقة	صدق	23
Depo	15	0		خزائن	خزن	13
Peşin	0	0		حاضرة	حضر	1

Kaynak: (<https://www.kuranmeali.com/index.Php>; <https://kutsalkitap.info.tr/>)

Kutsal kitaplarda bazı kavramların sıkça tekrar edilmesi ve vurgulanması, bu kavramların o dindeki inanç sistemi için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Örneğin: belge kelimesi Tevrat'ta: 14, İncil'de: 3, kur-anı Kerim'de: 41 kere geçmektedir. Muhasebe veya kökü olan hesap kelimesi/ kavramı Tevrat'ta: 29, İncil'de: 16, kur-anı Kerim'de: 109 kere geçmektedir. Şahit kelimesi Tevrat'ta: 62, İncil'de: 36, kur-anı Kerim'de: 160 kere geçmektedir. vb. En çok geçen kavram; kur'an-ı kerim'de "kayıt" kelimesi 325 kere vurgulanmaktadır. Sonuç olarak kutsal kitapları içerisinde muhasebe bilmi ile ilgili en fazla kavramın geçtiği kitap T1 de görüldüğü üzere kur'an-ı kerimdir. Muhasebenin izlerini kur'an-ı kerimde görmekteyiz.

3.3.2. İslam Kültüründe Muhasebe

İslam, birçok alanda insanların modern pozitif bilim yoluyla ancak 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ulaştıkları kavramları önceden belirtmiştir. Muhasebe ilmi, birçok aşamadan geçerek günümüzde dünyanın çoğu ülkesinde kabul gören ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri olarak kabul edilen bir sistem haline gelmiştir. Kuran-ı Kerim'de, bu  ağdaş muhasebe ilkelerinin çoğu, 1400 yıldan fazla bir süre önce dile getirilmiştir. Sadece muhasebe değil ekonomi ve  evre bilimi gibi birçok alanda temel ilkeleri ve teorileri ortaya koymuştur. Bu ilkeler ve teoriler, modern bilim tarafından benimsenmiş ve geliştirilmiştir. Hatta muhasebe kavramının modern çağda ve Batı biliminde ortaya çıkmadığını, İslam dininde binlerce yıldır var olduğunu ifade edilmektedir (بناني, 2019: 2).

Günümüzde yaygın olan ve muhasebe uygulamalarının temelini oluşturan cari hesaplar, sayım cetvelleri, çeşitli hesap  zetleri ve yönetim hesaplarının aslında Arap medeniyetinde geliştirildiği ve İslam dünyasının matematikteki ilerlemelerinin muhasebe alanındaki gelişmelere büyük katkı sağladığı ifade edilmektedir. Tarihe baktığımızda batı medeniyetinde muhasebeyle ilgili ilk eserlerini yazmadan yüzyıllar önce, İslam alimleri muhasebenin temellerini atan ve modern muhasebeye katkıda bulunan önemli eserler kaleme almışlardır. 14. yüzyılda batıda muhasebe ile ilgili daha eserler yokken, İslam dünyasında muhasebeyle ilgili şu eserler yazılmıştır (Can, 2007: 13).

- şems  s- Siyak (at) ve Bahr  s- Siyakat,
- Mecma- l Kavaid,
- Risale-i Sahibiyye,
- Saadetname,
- Kanun-u Saadet (Kitab-ı Kanunu Sade des-Siyakat),
- Cami ul-Hesab,
- Risale-i Felekiyye Kitab us- Siyakat.

Muhammed bin Mahmud şemseddin el-Amuli'nin 1363 yılında yazdığı “Risale-i Felekiyye (Kitab-us Siyakat)” adlı eserinde o dönemdeki muhasebe bilimine dair bakış açısı, bu sözlerde somut bir şekilde ortaya konmuştur: Belagat ve siyaset erbabı, muhasebe ilminin diğer yüksek ve değerli ilimlerden daha şerefli olduğunu

kabul edilir ve bu saklı bir şey değildir. Devlet işlerinde kaide ve usule uygun olmayan hesap tutmanın ne kadar büyük zararlara yol açtığı apaçıktır. Devletin gelir ve giderlerinin kalem kalem takip edilmemesi ve doğru hesaplar yapılmaması halinde mali işler kısa sürede bozulmaya başlar. Hesap ve muhasebe olmadan devlet işleri ve memleket ihtiyaçları yürütülemez ve boşa çıkar. Bu nedenlerle geçmişteki ileri gelen yöneticiler ve bilge kişiler, muhasebe biliminin temelini oluşturmak ve her iş için ayrı hesaplar tutmak gerektiği konusunda hemfikir oldular. Bununla beraber eser; muhasebede kullanılan ölçüler, yazı ve rakamlar, araç ve gereçler, defterler, işaretler, vergiler, envanter ve belgeler ele almaktadır. Ayrıca inşaat, hazine, çeltik, ambar, darphane, ahır ve sürü muhasebeleri gibi muhasebenin farklı türleri hakkında da bilgi vermektedir (Ülkü, 2015: 190).

İslam tarihini inceleyen kişi, günümüzde kullanılan birçok modern mali muhasebe kavramının, İslam Devleti'nin kuruluşundan itibaren, Hz. Peygamber'in döneminden Halifeler Dönemi'ne kadar var olduğunu fark eder. Bunun nedeni, İslam, hayatın tüm yönlerini kapsayan bütünsel bir yaşam tarzı sunması, İslami hukukun her zaman ve her yerde uygulanabilir olması ve tüm insanlar için geçerli olmaktan kaynaklanmaktadır. Müslümanlara göre İslam, sadece bir din değil aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Ekonomik faaliyetler de dahil olmak üzere yaşamın her alanını kapsayan bir dizi ilke ve kurala sahiptir.

Ekonomik kalkınma, her milletin ve devletin arzuladığı bir hedeftir ve bu hedefe ulaşmak için çeşitli ekonomik teoriler ve modeller geliştirilmiştir söz konusu bir devletin başarılı olması ve hedeflerine ulaşması için etkili ve çoklu mali muhasebe sistemlerine sahip olması şarttır. Bu sistemler, devletin finansal durumunu ve performansını takip etmesine, daha iyi kararlar vermesine, şeffaflığını artırmasına ve yolsuzluğu önlemesine büyük rol oynamaktadır. İslam fetihleri, İslam devletinde mali bir dönüşüm yarattı ve büyük bir mali akışa yol açtı. Bu durum, parayı kontrol edecek ve dağıtacak bir sisteme duyulan ihtiyacı doğurdu. Hz. Ömer döneminde kurulan Beytülmal, bu ihtiyacı karşılayan ve İslam tarihinde önemli bir rol oynayan bir kurumdur (بلج العتبي, 2018: 130-131).

Muhasebe biliminin fonksiyonları göz önünde bulundurulduğunda, muhasebenin İslamiyet'in temel değerleriyle uyumlu olduğu açıktır. Batılı

sömürgeciliğin Müslüman ülkelere etkisi nedeniyle tüm bilimler, mali muhasebe de dahil olmak üzere, düşünce ve uygulama açısından batı bilimleri haline gelmiştir. Ancak bir grup bilim adamının çabaları sayesinde bize İslam Devleti'nin sosyal ve uygulamalı bilimlerde, mali muhasebe de dahil olmak üzere Batı ülkelerinden önce geldiğini gösteren büyük bir kaynak grubu ulaşmıştır. Bu kaynaklar, İslam'ın mali muhasebenin temellerini attığını ve bu alandaki birçok modern kavramın İslami kaynaklarda kökenlerini bulduğunu göstermektedir (Can, 2007: 13).

Muhasebe tarihinin en köklü ve uzun ömürlü kayıt tekniklerinden biri olan “merdiven yöntemi”, (750-1258) yılları arasında hüküm süren Abbasiler döneminde ortaya çıkmıştır. Devletin birincil finansal bilgi kullanıcısı olduğu toplumlarda yaygın olarak kullanılan bu yöntem, yukarıdan aşağıya doğru bir kayıt biçimi benimsemektedir. Kayıtların ana tutarı ve bu tutarı oluşturan ayrıntıları içeren Merdiven Yöntemi, adını bu hiyerarşik yapıdan almıştır. İlhanlılar (1251-1353) tarafından kullanılan "merdiven yöntemi", Osmanlı Devleti (1299-1922) tarafından da benimsenmiştir. İslam toplumlarında devletçilik anlayışının egemen olduğu dönemlerde, devlet muhasebesinde kullanılan bu sistem sayesinde her türlü gelir ve gider miktar ve tutar bazında takip edilebilmekte ve devletin bir yıllık geliri tek bir kayıtlı yapılabilmektedir (Ülkü, 2015: 106).

Kuran-ı Kerim, dünyevi bilimlerin, ister bilimsel ister ekonomik ister başka bilimler olsun, terminolojisini içermez. Kuran bilimsel terimleri birçok ipucu ve anlamla işaret eder. Bu ipuçları ve anlamlardan biri de muhasebe ilkeleridir. Kuran'da, İslam'ın muhasebe ilkelerine işaret eden birçok yer bulunmaktadır. Bu ayetlerden bazıları şunlardır: “*Oysa sizi gözetleyen muhafızlar, değerli yazıcılar var, Onlar yaptığınız her şeyi biliyorlar.*” (İnfitâr 9/12). Gelir tablosu veya mizan terazisi misali anlatan Enbiya suresine göre her bir iyilik ve kötülük de bir kefeye konur. Birinde sevap, diğesinde günah birikir. Bu terazinin dengesi, kar ve zararı belirler. “*Her şeyin bir hesabı vardır*” (Enbiya, 22/14).

Tam açıklama kavramına gönderim yapan ayet “*Ölçü ve tartıda hile yapanlar Allah'ın lanetiyle lanetlenmiştir.*” (Maide, 5/100) ayeti; muhasebeci özellikleri anlatan ayet “*Yûsuf, “Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim” dedi.*” (Yûsuf – 55) ayeti; parasal işlemlerde şahitlerin

önemi vurgulayan ayet “*Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter*”. (Nisâ - 6) ayetidir. Kur'an'da bunlar gibi birçok ayet bulunmaktadır. Ancak bu ayetlerden en kapsamlısı, Bakara suresi 282. ayettir. Bakara Suresi 282. ayetinin muhasebeyle ilgili hükümleri, muhasebe biliminin İslamiyet tarafından da desteklendiğini ve muhasebenin temel prensiplerinin Kuran'da yer aldığını gösteren önemli bir delildir: “*Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın). Eğer borçlu, aklı ermeyen, veya zayıf bir kimse ise ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. (Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adaletle daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.*” (Bakara / 282).

Ayet tüm ticari işlemleri kapsamaktadır. Bu ayet, selem adı verilen bir tür vadeli alışverişle ilgili olarak inmiştir. Selem, malın parasının peşin olarak ödendiği, malın tesliminin ise daha sonra belirlenen bir tarihte yapıldığı bir alışveriş türüdür. Hadis ve ayetlerden anlaşıldığı üzere, vade ve vadenin kaydedilmiş olması ticari işlemlerde büyük önem taşımaktadır. Ayet belirli bir vadeye kadar yapılan işlemlerde borcun yazılı belgeye bağlanması, borç ve veresiye işlemlerinin tamamının haram kılınmasına neden olmadığını. Borçları yazmak, yazı bilen bir kişi tarafından farz kılınması, kendilerine yazı yazılması için başvuru kâtipler, bu görevi yerine getirmekten kaçınmaması gerektiğini, senet ve belgelerin yazılış ve usulüne uygun, adil ve hakkani bir şekilde yazılması, borcun miktarından bağımsız olarak, vadesinin son taksitine kadar tüm detaylarıyla net ve anlaşılır bir şekilde yazılma gerektiğini,

Borç işlemleri hem borçlu hem de alacaklı tarafından deftere kaydedilmeli ve şahitlerce de teyit edilme gerektiğini belirtmektedir (Can, 2008: 6-7).

Ayete bakıldığında İslam dini ve muhasebe uygulamalarının ortak değerlere ve ilkelere dayandığı açıkça görülebilmektedir. Muhasebenin temel kavramları göz önünde bulundurulduğunda, ayette sosyal sorumluluk, tarafsızlık ve belgelendirme, tam açıklama, maliyet esas ve önemlilik gibi prensipleri barındırdığını gözlenmektedir. Bilgi sunumu açısından da ayet ve muhasebe, bilgi aktarımında doğruluk, dürüstlük, adillik ve güvenilirlik ilkelerine dayanmaktadır. Bu sayede kullanıcılara doğru ve tarafsız bilgiler sunulur, doğru ölçme ve tahmin yeteneği sağlanır. Ayrıca her ikisi de bireysel menfaatlerin toplumsal menfaatlerle uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır (Can, 2008: 7).

Ayrıca e-muhasebe sistemi ile yapılan ticari alışverişlerin kaydedilmesi, Kur'an'da Bakara suresi 282. ayette bahsedilen üçlü kayıt sistemi ile benzerlik göstermektedir. E-muhasebe sistemi, ticari işlemlerin elektronik ortamda kaydedilmesini ve devlet tarafından takip edilmesini sağlayan bir sistemdir. Kuran'da Bakara suresi 282. ayette, bir borç senedi yazıldığında iki şahidin de hazır bulunması gerektiği belirtilmektedir. Bu iki sistemde de ortak olan nokta, ticari işlemlerin kayıt altına alınması ve şahitlerle belgelenmesi ve ticari işlemlerde şeffaflık ve güvenilirlik sağlamaktır (Nasser, 2022: 8).

3.3.3. Kur'an-ı Kerimde Ticari Belge

Ticarete belge kullanılması zorunludur. Muhasebe sürecinin temelini belgeler oluşturmaktadır. Belge olmadan ticari işlem ve muhasebe kaydı gerçekleştirilemez. Para ile ifade edilen ekonomi olayların yasal dayanağın olması için objektif belgeler ile kayıt altına alınması zorunludur. Mevzuatımızda fatura sevk gibi belgeler Vergi Usul Kanunda, çek ve senet gibi belgeler Türk Ticaret Kanununda düzenlenmiştir. Kutsal kitaplarda da ticari belgelere yer verilmiştir. Örneğin *“Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın”* (Bakara , 282). Bu ayette açıkça ticaret yapıldığı zaman fatura çek ve senet gibi belgelerin düzenlenmesini emretmektedir. Yani ticari faaliyetlerin belgeler ile yapılması buyurulmuştur. Diğer bir ayette ise açık bir şekilde “مَقْبُوضَةٌ” makbuz kelimesi geçmektedir.

3.3.4. Kur'an-ı Kerimde Muhasebe Kavramının Farklı Anlamları

- Sorgulama (Hesap Sorma) : Muhasebe önceki davranışların sonuçlarının ortaya çıktığı ve sonraki kararlar üzerinde etkisi olabilecek hususların sorgulanmasına olanak sağlayan bir araçtır. Bu nedenle muhasebe, hesaplaşma için önemli bir araçtır. Kişilerin eylemleri ve davranışları hakkında hesap sorulmasına olanak tanır. Bu, olumlu veya olumsuz davranışlar için olabilir: “ *Kimin kitabı sağından verilirse, Kolay bir hesapla hesaba çekilecek.*” (İnşikâk - 8), “*Biz, çetin bir hesaba çekmiş, onları, görülmedik bir azaba uğratmışızdır.*” (Talâk - 8)
- Sayım ve İstatistik: Kur'an-ı Kerim'de muhasebe, sayım ve istatistik anlamında birkaç ayette geçmektedir: “*O gün, her nefis, ne işlediğini bilecektir.*” (Kıyamet, 28). Bu ayette Allah'ın her şeyi saydığı, ölçtüğü ve bildiği vurgulanmaktadır ve insanların dünyada yaptıkları her şeyin, kıyamet gününde kendilerine hatırlatılacağı ifade edilmektedir.
- Hızlı Hesap: Muhasebe "hızlı hesap" anlamında Kur'an kerim'de birkaç yerde geçmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: “*Ve biz kıyamet günü için adalet terazilerini koyarız. Hiçbir kimseye zerre kadar haksızlık edilmez. (İşte o gün) zerre kadar ağır veya hafif bir şey bile olsa (onu) getiririz. ve biz hesap görücü olarak yeteriz.*” (Enbiyâ - 104). Bu ayette, Allah Teâlâ, kıyamet günü herkesin hesabının hızlı bir şekilde görüleceğini ifade etmektedir. Bu ve başka ayetlere göre Allah Teâlâ, kullarını hızlı ve adil bir şekilde hesaba çeker.
- Hazinesdar Anlamında: Kur'an-ı Kerim'de muhasebe "hazinesdar" anlamında şu şekilde geçmektedir: “*Yûsuf, ‘Beni ülkenin hazinelerine bakmakla görevlendir. Çünkü ben iyi koruyucu ve bilgili bir kişiyim’ dedi.*” (Yûsuf - 55). Hazinesde kayıt tutmak, mal ve para giriş çıkışlarını takip etmek ve envanter kontrolü yapmak, hazineyi etkin bir şekilde yönetmek için gerekli olan temel fonksiyonlardır. Bu fonksiyonlar ancak bilgili bir kişi (muhasebeci) tarafından yürütülebilmektedir.

3.3.5. İslam Perspektifinden Muhasebe Kavramları

Muhasebe, İslamiyet'te köklü bir geçmişe ve önemli bir yere sahip bir disiplindir. Bunu gösteren birçok delil mevcuttur. Muhasebe Arapça kökenli kelimelerden oluşması da bu köklü geçmişin ve İslam ile olan bağlantının bir göstergesidir. Kur'an'da ticari faaliyetlerin ve alışverişin önemini vurgulayan birçok pasaj (Bakara, 198, 282, 275; Cuma, 9; Nisa 29; Hud, 85; Rahman, 9) karşımıza çıkmaktadır. Muhasebenin ilk ve en önemli adımı, tüm işlemleri doğru ve eksiksiz bir şekilde kaydetmektir.

Kur'an'da bu durum, *“Kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. ‘Eyvah bize! Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!’ derler. Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.”* (Kehf, 49). İslam inancında da her bir insanın tüm sözleri, eylemleri ve niyetleri en ufak ayrıntısı bile gözden kaçırılmadan kayıt altına alınmaktadır. Ahirette kayıtlı olan her bir insanın tüm sözleri, eylemleri ve niyetleri hesap gününde ortaya konacaktır. Her insanın işlediği iyilik ve kötülüklerin tartılacak ve ona göre cennet veya cehennem karşılığı görülecektir. Muhasebe ve İslamiyet, kar ve zarar kavramlarına benzer bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Her ikisi tüm işlemlerinin kaydedilmesi ve hesap vermesi gerektiği fikrini paylaşmaktadır (Nasser, 2022: 7).

3.3.5.1. Sosyal Sorumluluk Kavramı

İslam dini, yeryüzünün imarı ve kalkınması için müminlere önemli görevler yüklemiştir. Dürüst ticaret, üretime katkıda bulunma ve emek sarf etme gibi değerler teşvik edilerek adil bir ekonomik düzenin kurulması hedeflenmiştir. Bu sayede hem bireysel hem de toplumsal refahın artması amaçlanmaktadır (Ülkü, 2015: 89). Şuara Suresi 183. ayette buyrulduğu üzere, *“İnsanların haklarından bir şey kıymayın.”* Bu ayet, muhasebe açısından ele alındığında, ilgili taraflar arasında hakkı gözetmenin önemini ve bu konudaki hassasiyeti vurgular. Bu da muhasebenin sosyal sorumluluk ilkesiyle doğrudan bağlantılıdır.

İslami bakış açısına göre işletmenin tüm faaliyetleri Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle yürütülmelidir. Müslümanlar işletme faaliyetlerini yürütürken, diğer insanlara, Allah'a ve yarattığı diğer varlıklara karşı sorumluluk sahibi olduklarının

bilincinde olmalı ve bu doğrultuda hareket etmelidir. İslam Çevre muhasebesi uygulaması, Allah'ın yarattığı eko sistemin korunması için dini bir zorunluluk olarak algılanan ve bu bilinçle hayata geçirilen en güzel örneklerden biridir. Bununla beraber İslam hukukunda kamu mülkiyeti, özel mülkiyete nazaran daha üstün bir konumdadır (بناني, 2019: 3).

Kasas suresi 77. ayette, *“Allah’ın sana verdiği şeylerde ahret yurdunu da gözet, dünyadaki payını da unutma. Allah’ın sana yaptığı iyilik gibi sende iyilik yap, yeryüzünde bozgunculuk isteme. Doğrusu Allah bozguncuları sevmez.”* (kasas, 77). Ayet, yardımlaşma ve iyilik yapma, bozgunculuktan kaçınma, adil ve sorumlu davranma ve çevre koruma gibi sosyal sorumluluğun temel ilkelerini açıkça ortaya koymaktadır. Enam suresi 152. ayet *“Ölçü ve tartıyı doğru yapın.”* (Enam, 152) Meslek sahibi kişiler yaptıkları işin sorumluluğunu taşımaları ve her zaman en iyisini yapmaya gayret göstermelidir. Her türlü hile ve desiseden uzak durarak dürüst ve ilkeli bir şekilde hareket etmek gerektiğini vurgulamaktadır. İslam dini, Müslümanların her zaman ve her koşulda kendi aleyhine bile olsa dürüst ve adil olmak emretmektedir. (Kuran, 4/135, 4/58, 5/8; Hüsni ve Aybas, 2009: 88).

Tablo 2: İslamiyet’te Sosyal Sorumluluk İlkeleri ile İşletmelerde Sosyal Sorumluluk İlkeleri Karşılaştırma.

İslamiyet’te Sosyal Sorumluluk İlkeleri	İşletmelerde Sosyal Sorumluluk İlkeleri
---	---

İrk ve Renk Üstünlüğü Yoktur, ırk veya rengin bir üstünlük kaynağı olmadığını. Üstünlük yalnızca (çalışma) takvadır, İslam'ın sosyal adalete verdiği önemi. Empati ve Kardeşlik, tüm insanların Allah'ın katında eşit olduğunu ve ırk, renk, dil veya cinsiyet gibi farklılıkların bir ayrıcalık veya dezavantaj oluşturmadığını savunmaktadır. (Hadisi Şerif)	İşe alımda, satın almada ve satmada ırk, renk, din, dil, cinsiyet, siyasi görüş gibi etkenlere dayalı ayrımcılık yapılmamalıdır.
Toplumda israfın önlenmesi ve kaynakların doğru kullanılması gerekmektedir. İsrâf etmemek sadece maddi kaynaklarla sınırlı değildir; aynı zamanda doğal kaynaklar, enerji ve zaman gibi diğer kaynakları da etkiler. Dolayısıyla toplumsal refah için kaynakların adil ve verimli bir şekilde kullanılmasını vurgular. (A'râf, 31)	Çevreye zarar vermeden kaynakları sorumlu bir şekilde kullanarak ve israftan kaçınarak kar elde edilmektedir.
"Aldatan bizden değildir" Hz. Muhammed'in (s. a. v.) Müslümanların dürüst ve güvenilir olması gerektiğini vurgulayan bir sözüdür. Bu hadis, aldatmanın her türlüşünü yasaklar ve insanlar birbirine karşı her zaman dürüst davranmasını emretmektedir	Bir sorunun farkında olan kişi, çözüm için sessiz kalmamalıdır.

Kaynak: Hüsnü ve Aybas, 2009: 88.

İslam dini daha yakından incelendiği zaman İslam'da sosyal sorumluluğu teşvik eden birçok araçlar da bulunmaktadır, onlarından biri zekâtıdır. Zekât, diğer kişilerin malda bulunan en mühim haklarından biridir. Toplumsal bir sorumluluk olarak fakirliği ve gelir eşitsizliğini azaltmak için önemli bir araçtır. Belirli bir zenginlik seviyesine ulaşan Müslümanların, her yıl mallarının belirli bir kısmını fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine vermesi gereken bir ibadettir.

İslam dininde fakirler, horlanacak veya küçümsenecek kimseler değil aksine sevgi ve saygı gösterilmesi gereken bir zümredir. Onların maddi imkânlarının eksikliği, onları değersiz veya aşağılık kılmaz. Tam aksine, toplumun şefkat ve merhametine muhtaç olan ve yardım eli uzatılması gereken kişilerdir. Zekât, yalnızca

dini bir ibadet veya maddi yardımlaşma değil veren ile alan kişi arasında bir sevgi köprüsü oluşturarak toplumun refahına katkı sağlayan bir sosyal sorumluluktur (Çelik, 2006: 6).

Yardımlaşmayı teşvik eden başka bir araç olarak karz-ı hasen de vardır. Karz-ı hasen faizsiz bir yardımdır. İslam dininde herhangi bir faiz veya karşılık beklemeden ihtiyaç sahiplerine verilen borç anlamına gelir. Bu uygulama, sadece dini bir ibadet olmanın ötesinde, aynı zamanda önemli bir sosyal sorumluluk olarak da kabul edilmektedir. Karz-ı hasen, ihtiyaç sahibi kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olur ve bu sayede fakirlik ve yoksulluğun azalmasına katkıda bulunur. Toplumda yardımlaşma ve dayanışma ruhunu güçlendirir. İhtiyaç sahiplerine karşı merhamet ve şefkat duygularını harekete geçirir. Karz-ı hasen zıtı olan faiz, karşılıksız yardımlaşmanın önüne geçer. Faizli borç verme, insanların ihtiyaç sahiplerine yardım etmek yerine, onlardan kâr elde etmelerine yol açar. Karz-ı hasen ise faizin yol açtığı sömürü, borçluluk ve tefecilik gibi olumsuz sonuçları engellemeye yardımcı olur (Çelik, 2006: 15).

3.3.5.2. Süreklilik Kavramı

Süreklilik ilkesi, bir işletmenin veya kurumun kurucularından veya yöneticilerinden bağımsız olarak varlığını sürdürmesidir. süreklilik ilkesi İslam dininde önemli bir yere sahiptir (Napier, 2007: 8).

İslam'da süreklilik ilkesini destekleyen hususlara şu örnekler verilebilir:

1. Camiler: İslam'ın en önemli mabedleri olan camiler, sadece ibadet yeri olmanın ötesinde, eğitim ve kültür merkezi olarak da işlev görmüşlerdir. Birçok cami, yüzyıllar boyunca ayakta kalmış ve birçok nesle hizmet vermiştir.

2. Vakıflar: Vakıflar, hayırlı bir amaç için belirlenen mal varlığının, nesilden nesle aktarılacak ve o amaca hizmet etmek için tahsis edilmektedir. İslam tarihinde çok sayıda vakıf kurulmuştur ve bu vakıfların birçoğu günümüzde kurucularından bağımsız varlığını sürdürmektedir.

3. Medreseler: Medreseler, İslam dinini ve bilimlerini öğretmek için kurulan eğitim kurumlarıdır. Medreseler, İslam medeniyetinin gelişmesinde önemli bir rol

oynamıştır. Günümüzde de birçok medrese kurucularından bağımsız varlığını sürdürmektedir ve İslam dininin ve bilimlerinin öğretilmesine katkıda bulunmaktadır.

Dolayısıyla kuruluş aşamasında aksine bir şey belirtilmediği sürece bir işletme sürekli olmasında İslam açısından bir sıkıntı olmadığını diyebiliriz.

3.3.5.3. Dönemsellik Kavramı

İslam'da dönemsellik kavramı temsil eden en iyi örnek zekâttır. Zekât, belli şartlar altında Müslümanlar için zorunlu ve sürekli tutulması gereken bir finansal ibadettir. Zekât, her yıl belirli bir döneme bağlı belirli bir tarihte ödenir. Zekât verecek bir kişi için ne kadar zekât verileceğini belirlemek, varlıkların ve borçların değerlendirilmesini gerektirir. Başka bir ifade ile zekâtın farz olup olmadığını belirlemek için kişinin nisab miktarına ulaşmış ulaşmadığını ve varlıklarının değerini bilmesi gerekir. Dolayısıyla zekât hesaplaması için envanter ve bilanço çalışmaları vazgeçilmezdir. Zekât, sadece bir kere yapılan bir işlem olmayıp her yıl belirli bir dönemde hesaplanan ve dağıtılan bir ibnadedir (Can, 2008: 9).

Özetle nasıl bir şirketin finansal durumunu takip etmek için belirli zaman dilimlerinde (örneğin üç ayda bir, altı ayda bir, yılda bir) hesaplama yapması gerekirse zekâtın da yıllık hesaplanması buna benzer bir şekilde gerçekleşmektedir (Can, 2008: 9).

3.3.5.4. Kişilik Kavramı

İslamiyet'in ilk yıllarında ortaya çıkan bazı kurumlar devlet hazinesi olarak bilinen beytülmal gibi belirli haklara ve sorumluluklara sahip tüzel kişiliği kazanmıştır. Beytülmal ve vakıf gibi kurumların İslam dininde ayrı yasal ve muhasebe kişileri olarak kabul edilmesi, İslam'da kişilik kavramının olumlu bir şekilde değerlendirildiğinin göstergesidir. Bu durum, geçmişte de bu kurumların varlığının ve işleyişinin İslam hukuku tarafından desteklendiğini göstermektedir. Ayrıca tüzel kişilik ilkesi ile ilgili İslam hukukunda açık bir yasak bulunmamaktadır. Bu nedenle bu kavramın İslam hukukuna uygun olduğunu söylemek mümkündür (Cüre, 2015: 90).

3.3.5.5. Parayla Ölçülme Kavramı

Parayla ölçülme kavramı, bir şeyin değerinin para ile belirlenmesi anlamına gelir. Bu kavrama İslam'da zekât açısından bakmak mümkündür. Zekât, İslam'ın beş şartından biridir ve Müslümanların mallarının belirli bir kısmını fakirlere vermesini emreder. Zekâtın miktarı, kişinin mal varlığına göre belirlenir. Zekâtın farz olup olmadığını belirlemek için kişinin nisab miktarına ulaşmış olup olmadığını ve varlıklarının değerini bilmesi gerekir. Dolayısıyla zekât hesaplaması için farklı türdeki varlıklar (altın, gümüş, nakit para vb.) tek bir para biriminde değerlendirilmelidir. Bu işlem, varlıkların o zamanki piyasa değerinin para birimine dönüştürülmesiyle gerçekleştirilir. Zekâta para ve benzeri varlıklar altın ya da gümüş değerine göre nisaba ulaşmış olup olmadığını anlaşılmaktadır. Altının nisabı 20 miskal yani yaklaşık 80,18 gramdır. Gümüşün nisabı 200 dirhem yani yaklaşık 561,2 gramdır. Sonuç olarak altın ve gümüş değeri her yıl değiştiği için zekât miktarı da değişmiş olur. Bu durum, zekâtın parayla ölçülmeyle aynı mantığı taşıdığını göstermektedir (Cüre, 2015: 91).

3.3.5.6. Maliyet Esası Kavramı

Bu prensip, para ve benzeri varlıklar dışındaki varlıkların elde edilme maliyetleri üzerinden kaydedilmesi gerektiğini vurgular. Maliyet esası kavramını zekât açısından incelenmiş ve bakış açısını sunulmuştur.

Zekâta tabi varlıkların değerinin belirlenmesinde, cari piyasa fiyatları esas alınmalıdır. Varlıkların güncel piyasa değeri zekâtın hesaplanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Stok gibi bazı varlıkların farklı değerlendirme yaklaşımlarıyla kaydedilmesi, İslami prensiplere uygun değildir. Varlıkların gerçek değerini yansıtmayan değerlendirme yöntemleri, zekâtın doğru bir şekilde hesaplanmasını engeller. Bu durum, zekât miktarının olması gerekenden az hesaplanmasına yol açmaktadır. Finansal durum tablolarında varlıkların gerçek değerinin gösterilmesi, İslami açıdan büyük önem taşımaktadır (Nasser, 2022: 14) .

3.3.5.7. Tarafsızlık ve Belgelendirme

İslam bakış açısında tarafsızlık, adalet ve hakkaniyet kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette adalet ve hakkaniyetli olmaya vurgu yapılmaktadır (Bakara, 282). Tarafsız olmak, bir konuda önyargısız ve objektif bir

şekilde değerlendirme yapmak anlamına gelir. Bu, İslam'da önemli bir erdem olarak kabul edilir. Belgelendirme: yapılan işlemlerin ve varlıkların kayıt altına alınması işlemidir. Belgelendirme, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırır. İslam'da belgelendirmenin önemi vurgulanmaktadır. Hadis-i şeriflerde ve ayetlerde borçların ve alacakların belgelenmesi tavsiye edilmektedir (Bakara, 282),

Tarafsızlık ve belgelendirme kavramları, İslam'ın temel değerleriyle uyumludur. Bu kavramlar adaletin, güvenin, hesap verebilirliğin şeffaflığın ve hakların korunmasının sağlanması için önemli bir rol oynar. Bu nedenle İslam'da bu kavramlar övülmüş ve büyük bir önem verilmiştir (Can, 2008: 8).

3.3.5.8. Tam Açıklama

Tam açıklama kavramı, mali tablolar yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olmasını ifade eder. İslam'da şeffaflık ve dürüstlük çok önemlidir. Birçok ayet ve hadis, bu kavramların önemini vurgulamaktadır. Bakara Suresi 282. ayette geçen "*Borcu ve vadesini açıkça yazın*" ifadesi, tam açıklama kavramıyla birebir örtüşmektedir. Bu ifade, borç işleminin tüm önemli bilgilerinin açık ve anlaşılır bir şekilde belgelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayette geçen "*ister büyük olsun, ister küçük olsun, her borcu yazın.*" ifadesi de tam açıklamanın önemini vurgulamaktadır. Bu ifade, borcun miktarı ne olursa olsun, her borcun belgelenmesi gerektiğini göstermektedir (Safarov, 2016: 84).

Tam açıklama kavramı, İslam'ın temel değerleriyle uyumlu bir kavramdır. Bu kavram, adaleti, hakkaniyeti, güveni, şeffaflığı ve hesap verebilirliği teşvik etmektedir. Bu nedenle İslam tarafından desteklenen bir kavramdır (Nasser, 2022: 15).

3.3.5.9. Önemlilik Kavramı

Önemlilik kavramı, bir bilginin, olayın veya işlemin, bir karar vericinin kararını etkileyebilecek kadar önemli olup olmadığını ifade eder. Ancak her detayın kaydının tutulması, zaman ve kaynak israfına yol açabilir. Aynı zamanda, önemli bilgilerin gereksiz bilgiler arasında kaybolmasına neden olabilir. Bu nedenle muhasebede detaylı kayıt tutma ve özüne odaklanma arasında bir denge kurmak önemlidir. Bu durum ile ilgili Kur'an "*Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur.*" (Bakara, 282)

ayetiyle ifade edilmektedir. Ayete göre her ticari işlemi kaydetmek her zaman gerekli değildir. İşlemlerin özüne odaklanmak ve önemsiz ayrıntılara boğulmamak gerekmektedir. Çünkü önemli olmayan ayrıntılara boğulmak zaman ve emek israfıdır. Başka bir ifade ile Bakara Suresi 282. ayet, muhasebede işlemlerin özüne odaklanmanın ve önemsiz ayrıntılara boğulmamanın önemini teyit etmektedir. Ayet, kayıt tutmanın asıl amacının borç ve alacak ilişkilerini belgelemek ve gelecekteki anlaşmazlıkları önlemek olduğunu vurgulamaktadır. Detaylı kayıt tutma, bu amaca hizmet ettiği sürece gereklidir.

Yanı sıra İslam dini, adaleti her zaman vurgulayan bir dindir. Bu nedenle mali işlemlerde de adaletin sağlanması çok önemlidir. Önemlilik ilkesi de mali tablolarda yer alan bilgilerin doğru ve adil bir şekilde sunulmasını sağlayan bir ilkedir. İslam dini, bilgi kaybolma riskini azaltmak, bilgilerin doğruluğunun korumak ve gelecekte olası sorunlara karşı bir çözüm kaynağı oluşturmak için tüm bilgilerin açık bir şekilde kayıt altına almak gerektiğini vurgulamaktadır (Kâf, 18; Zilzâl, 7-8). Ancak bilginin daha ulaşılabilir olması, bilginin araştırılmasını ve analizini kolaylaştırmak amacıyla bilginin önemine göre sınıflandırılmasında bir sakınca olmadığı belirtilmektedir. Dolayısıyla “önemlilik” kavramının İslam dini tarafından desteklendiği söylenebilir (Cüre, 2015: 92).

3.3.5.10. İhtiyatlılık Kavramı

İhtiyatlılık en basit tanımıyla olası riskleri ve zararları göz önünde bulundurma ve bunlara karşı karşılık ayırmadır. İslam, ihtiyatlılık kavramına “ihtiyatlılık muhasebe kavramının İslam tarafından desteklendiğini fikir” ve “ihtiyatlılık muhasebe kavramının İslam ile çeliştiği Fikir” şeklinde birbirinden farklı iki açıdan yaklaşmaktadır:

a) İhtiyatlılık Muhasebe Kavramının İslam Tarafından Desteklendiğini Fikir:

Müslümanların kurallarının birçoğu Kur'an'dan alınmaktadır. Kur'an'da "*Yedi yıl bolluk gelir, arkasından onu yedi kıt yıl takip eder. Bu kıtlık yıllarında, önceden biriktirdiğinizden başka ettiğinizden de az bir şey yersiniz.*" (Yusuf: 49) ayetinde, Hz. Yusuf'un Mısır'da mali işlerden sorumlu devlet adamı olarak görevlendirildiği ve yedi yıllık bolluk döneminden sonra yedi yıllık kıtlığın geleceğini haber verdiği anlatılır.

Hız. Yusuf, bu kıtlık döneminde halkın aç kalmaması için bolluk döneminde tahıl ambarlarını doldurmayı ve ihtiyatlı davranmayı tavsiye eder. Ancak bazı insanlar Hız. Yusuf'un uyarılarına kulak asmaz ve bolluk döneminde savurganca davranırlar. Kıtlık dönemi geldiğinde ise açlık ve yoklukla karşı karşıya kalırlar. Ayet, ihtiyatlı davranmanın önemini ve gerekliliğini açık ve net bir şekilde vurgulamaktadır. Konu ile alakalı olarak Surede geçen kıssadan çıkarılabilecek şunlardır:

- Bolluk dönemlerinde israftan kaçınmak ve tasarruf yapmak önemlidir.
- Bolluk zamanlarında tasarruf yapmak kıtlık zamanlarında hayati önem taşır.
- Gelecekteki olası risklere karşı tedbirli davranmak gerekir.

b) İhtiyatlılık Muhasebe Kavramının İslam İle Çeliştiği Fikir:

İslam muhasebe yazarları da bu eleştirilere katılmaktadır (Nasser, 2022: 93):

- Zekâtın matrahının olduğundan az gösterilmesine ve varlıkların olduğundan az değerlendirilmesine yol açabileceği gerekçesine dayanmaktadır.
- Gerçeği yansıtmama prensibine aykırılık: İhtiyatlılık, varlıkların ve borçların gerçek değerini göstermek yerine, olduğundan az veya fazla gösterilmesine yol açabilir.
- Önyargı ve hatalara açıklık: İhtiyatlılık ilkesinin uygulanmasında subjektif değerlendirmeler rol oynayabilir. Bu durum, önyargı ve hatalara yol açabilir.
- Manipülasyonlara açıklık: İhtiyatlılık ilkesi, kasıtlı olarak mali tabloları manipüle etmek için kullanılabilir.
- Yanıltıcı durumların ortaya çıkması: İhtiyatlılık ilkesine göre hazırlanan mali tablolar, gerçekte olduğundan daha kötü bir mali durumu gösterebilir. Bu durum, yatırımcılar ve alacaklılar gibi finansal tabloların kullanıcıları için yanıltıcı olabilir.
- Muhasebe verilerinde tahrifat: En uç noktada, ihtiyatlılık ilkesi muhasebe verilerinde tam bir tahrifata yol açabilir.
- İslam'da da dürüstlük ve şeffaflık temel ilkelere aittir. Finansal tabloların gerçeği yansıtmaması, bu ilkelere aykırıdır.

İhtiyatlılık kavramının hatalara, önyargılara ve olası tahriflere açık bir kavram olduğunu savunmaktadırlar (Nasser, 2022: 93).

3.3.5.11. Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık kavramı, bir işletmenin finansal tablolarını ve muhasebe kayıtlarını belirli bir muhasebe politikası ve standartlar çerçevesinde tutarlı bir şekilde hazırlanması ve sunulmasıdır. İslam dini, faydacı bir yapıya sahip olup toplumsal refahı savunan ve adil bir toplum inşa etmeyi amaçlayan bir dindir. Bu amaç doğrultusunda, İslam dininde tutarsızlık, hile ve aldatma gibi kavramlar yasaklanmıştır. Hileden kaçınmak adına tutarlılık, finansal tabloların manipüle edilmesini ve yatırımcıların aldatılmasını önler. Bu da İslam'ın yasakladığı hile ve aldatma davranışından uzak durmak anlamına gelir. Finansal tabloların tutarlılık kavramına uygun şekilde hazırlanmaması, kârın olduğundan az gösterilmesine ve bu durumun zekât matrahını olduğundan az görünmesine neden de olabilir ve bu istenen bir şey değildir.

Sonuç olarak İslam dini dürüstlük, adalet, hile yapmamak gibi ilkelere büyük önem vermektedir. Tutarlılık da bunlara hizmet etmektedir. Dolayısıyla tutarlılık kavramı İslam dini tarafından desteklen ve istenen bir kavramdır (Nasser, 2022: 18).

3.3.5.12. Özün Önceliği Kavramı

Özün önceliği kavramı, muhasebede işlemlerin ve olayların muhasebeleştirilmesinde biçimden çok özünün esas alınması gerektiğini ifade eder. Bu kavram, objektiflik esasına dayanır ve işlemin özünü olduğu gibi yansıtmayı prensip edinmiştir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette objektif olmanın önemi vurgulanmaktadır. Örneğin “*Ey iman edenler! Adaleti ayakta tutan ve kendiniz, ana babanız ve yakın akrabanız aleyhine de olsa, yalnız Allah için şahitlik eden kimseler olunuz.*” (Nisa, 135) ve “*Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğru sözlü olun*” (Ahzab, 70) buyrulmaktadır. Bu ayetlerde nefsimiz, anne babamız ve yakınlarımız aleyhine bile olsa doğruyu ve adaleti savunmayı emretmektedir.

Özün önceliği kavramı, objektiflik, doğruluk, dürüstlük, adalet, güvenilirlik ve hesap verebilirlik gibi İslam dininin emrettiği ilkelerle uyumludur. Bu nedenle özün

önceliği kavramının İslamî açıdan istenen ve kabul edilen bir kavram olduğunu söyleyebiliriz (Cüre, 2015: 93).

3.3.6. Muhasebe Kavramı İle İslam'daki Hesap kavramı ilişkisi

İslam, hayatın her alanını kapsayan bir dindir. Bu nedenle her türlü bilgi ve becerinin ilahi bir kaynağa dayandığı düşüncesi, İslam'ın bütüncül dünya görüşüyle uyumludur. İslam'a göre insan, Allah'ı tanımak ve O'na kulluk etmek için yaratılmıştır. İlim öğrenmek, bu amaca ulaşmanın önemli bir yoludur. Bütün ilimlerin ilahi bir kaynağa dayandığı düşüncesi, ilmin önemini vurgular ve insanı Allah'a yaklaştırır. İslam'a göre bütün ilimlerin Allah'ın isimlerine dayanıp oradan gelmektedir. İlim sadece bilgi edinme süreci olarak değil aynı zamanda ilahi sıfatların tecellisi ve insanın yaratılış amacına ulaşma aracı olarak görür.

Evrenin temel kuvvetlerini ve maddeyi inceleyen fizik, Allah'ın "Kadir" (her şeye güç yetiren) ismini ile ilişkilendirilebilir. "Şafi" ismi, Allah'ın hastalıkları iyileştiren, şifa veren olduğunu ifade eder. Tıp biliminin hastalıklara çare bulma çabası, Allah'ın "Şafi" ismiyle ilişkilendirilebilir. Muhasebe bilimi de defter tutma, hesap yapma ve finansal durumu analiz etme gibi işlemleri kapsar. Bu işlemler, Allah'ın "Hafız" ismiyle ifade edilen her şeyi kaydeden ve koruyan sıfatıyla ilişkilendirilebilir. Muhasebeci, bu ilahi sıfatın yeryüzündeki bir tecellisi olarak, maddi varlıkların kaydını tutar ve gelecekteki durumları hakkında tahminlerde bulunur.

Defter-i Kebir bir işletmenin tüm finansal işlemlerinin kronolojik olarak kaydedildiği ve sınıflandırıldığı temel bir muhasebe kayıdır. Defter-i kebir sayesinde işletme, her bir hesap için ayrıntılı bir geçmişe sahip olur. Bu sayede hangi kalemlerde gelir elde edildiği, hangi kalemlerde gider yapıldığı ve genel olarak finansal durumun nasıl olduğu kolaylıkla takip edilebilir. Muhasebe dönemlerinin sonunda yapılan kapatma işlemleri için defter-i kebirdeki bilgiler kullanılır. Bilanço ve gelir tablosu gibi finansal tablolar, defter-i kebir verilerinden oluşturulur. "T" harfi şeklindeki defter-i kebirde, sol taraf borç, sağ taraf ise alacak hesaplarını temsil eden, Aslında kollarımızı yanlara açtığımızda vücudumuz aldığı T harfi şekline benzemektedir. Sol tarafımız, günahlarımızın ve kusurlarımızın yazılırken, sağ tarafımız sevaplarımızın yazılmaktadır. İlginçtir ki muhasebede olduğu gibi hayatımızda da kazançlarımız (sevaplarımız) sağ tarafta, kayıplarımız (günahlarımız) ise sol tarafta kaydedilir.

AMEL DEFTERİ (GÖZ)		El	
Borç	Alacak	Borç	Alacak
Zarar	Kar	Zarar	Kar
Günaha bakmak	İyiye bakmak	Günah işlemek	İyilik yapmak

El	
Gider	Gelir
Günah işlemek	İyilik bakmak

Şekil 2: Yemiye Defteri

Şekil 2’de kulak, ayak vb. yardımcı defterlere göre gelir tablosu belirlenmektedir. Nihai sonuç ona göre “590. dönem net kârı” karlı mı (cennet), “591. dönem net zararı (-)” zararlı mı (cehennem) olarak sonuçlanacaktır. Konu ile alakalı olarak Kur’an’da 64. Sure (Tegâbün Suresi) bulunmaktadır. Teğâbun, aldanma demektir. İnanmayanların aldanışları, Kıyamet gününde açıkça ortaya çıkacağı için bugüne “Yevmü’t-Teğâbun (aldanma günü)” denmiştir. Surede, başlıca mü’min olsun, kâfir olsun herkesin eksiklik ve kusurlarının kıyamet günü açığa çıkacağı konu edilmektedir (<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/64-tegabun-suresi>).

Bilanço, bir şirketin belirli bir tarihteki mali durumunu gösteren bir finansal tablodur. Tıpkı bir fotoğraf makinesiyle bir anı yakaladığımız gibi bilanço da şirketin o anki varlıklarını (neleri sahip olduğu), borçlarını (neleri borçlu olduğu) ve öz sermayesini (sahiplerinin şirkete ait payı) gösterir. Bir şirket kurulduğu andan itibaren ortaklarından bağımsız, hak ve yükümlülükleri olan ayrı bir tüzel kişilik kazanır. Ortaklar şirkete karşı sorumludur ve şirketin kaynaklarını kendi kişisel çıkarları için kullanamazlar. Dönem içerisinde çalışmalar yapılmaktadır. Kar payı ancak dönemin sonunda ödenir. Yani, bu dünyada yaşarken yaptığımız işlerin karşılığını tam olarak ancak ahirette göreceğiz. Dolayısıyla hiçbir hissedar dönem sonu (ahiret) gelmeden, şirketin kârından payımı elde etmek istiyorum diyemez.

Kur'an Kerim'de hazine ve ekonomi işlerinden sorumlu olan Yusuf (a.s.), ülkenin yedi yıl sürecek bir bolluk döneminin ardından yedi yıl sürecek bir kuraklık ve kıtlık dönemi yaşayacağını bildirmektedir. Bu dönemde ekonomik açıdan ülkeyi yönetecek dürüst ve bilgili (Malı işleri sorumlusu nitelikleri) bir yöneticiye ihtiyaç duyulmaktadır: *“Yûsuf: ‘Beni, yeryüzünün hazineleri üzerinde görevlendirin; güvenilir, bilgili bir gözcü ve koruyucu olacağımdan emin olabilirsiniz’ dedi. ”* (Yusuf: 55). Özellikle bolluk yıllarında israf ve yolsuzluğa düşülmemesi, kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesi ve kıtlık yıllarına hazırlıklı olunması gerekmektedir: *“Sonra bunun arkasından (kuraklığı) zorlu yedi yıl gelecektir, sakladığınız az bir miktar dışında, daha önce biriktirdiğinizi yiyip bitirecektir.”* (Yusuf: 48). Bu nedenle Yusuf (a.s.) hem bolluk hem de kıtlık dönemlerinde ülkenin kaynaklarını adil bir şekilde dağıtmak, üretimi artırmak, tüketimi azaltmak ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak için büyük çaba göstermiş ve önceden planlama yapmıştır. Öylece ülkede önemli bir mevkiye gelen Yusuf (a.s.) tarım, sulama, depolama gibi alanlarda birçok yenilik yapmıştır. Bolluk yıllarında üretilen ürünlerin bir kısmı kıtlık yıllarında kullanılmak üzere depolanmış, buğdayı depolarken kabuğuyla depolansın (depolamak prosedürü) *“Yusuf: “Devamlı yedi sene ekin ekip, biçtiğiniz ekinin yediğinizden artanını başağında bırakın.”* (Yûsuf: 47), depodan dağıtırken ilk depolanan ilk dağıtılsın (FİFO) vb tavsiyelerde bulunarak halk büyük bir kıtlık yaşamaktan kurtarmıştır. (<https://www.alukah.net/library/0/151312/pdf/>)

Kuran Kerim'de Yusuf kıssası adeta bize bunlar vurgulamaktadır. mali işler nitelikleri (bilgili, dürüst, korucu vb). FİFO “First in First out” sistemi o zamandan beri bilinip uygulanmıştır.

3.3.7. Kur'an'daki Mesanî ve İkili Sayı Sistemin Üzerine Bir İnceleme

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte bilgisayarlar, iletişim sistemleri ve dijital teknolojiler hayatımızın her alanına girmiştir. Bu dijital çağda bilgi, sıfırlar ve birlerden oluşan ikili sayı sistemi (binary code) olarak temsil edilir, işlenir, saklanır, iletilerek yayılır. Bu ikili sayı sistemi, bilgisayarların temel çalışma prensibidir ve modern teknolojilerin çoğunda kullanılır (Sadık, 2017: 3).

Kur'an-ı Kerim'de 'مثنائي' (mesânî) kelimesi iki ayette iki kere geçmiştir ve bu kelimenin kesin bir tefsiri geçmişteki tefsir kitaplarında bulunmamaktadır

(<https://www.kuranmeali.com/>). Kur'an'da iki kere geçen 'مثنائي' kelimesinin tam olarak ne anlama geldiği uzun zamandır merak konusudur. Bu araştırmada, bu kelimenin günümüzde bilgisayarların kullandığı sıfırlar ve birlerden oluşan koda işaret ettiğini savunulmaktadır. Yani Kur'an'da, bilgisayarların diline benzer bir kodlama sistemine dair ipuçları olabileceği iddia edilmektedir (بکرو, 2017: 149).

Muhteşem ve kusursuz Kuran'ın mucizelerinden ve üstünlüğünden biri de kelimeleri ile işaret ettikleri veya delalet ettikleri şeyler arasında bir ilişki ve uyum olmasıdır. Nitekim Kuran kerim, görünüşte belirli ve bilinen bir konuyu ele alırken, özünde ancak Allah'ın sınırlarını bildiği büyük gerçekleri, olağanüstü kanunları ve incelikleri barındırır. Bu kelimeler, bilimsel olaylara, olgulara ve fenomenlere işaret etme konusunda bilimsel bir role sahiptir. Hatta tekrarlanma sıklıkları bile anlamlıdır *“Sana kitabı indiren O'dur. Onun bazı âyetleri muhkem/anlamları tam bilinen olduğundan kitabın esasını teşkil ederler; diğerleri de müteşâbihdir/araştırılarak manaları bilinecek olan tabiat kanunlarıdır. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu açıklamak için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Halbuki onun açıklamasını ancak Allah ve “ona inandık, hepsi Rabbimiz tarafındandır” diyen ilimde yüksek payeye erişenler bilir. Ancak akıl sahipleri düşünüp anlar.”* (Âl-i İmrân: 7).

Kuran-ı Kerim'de geçen "Mesâni" kelimesinin, bilgisayarların kullandığı ikili kod sistemine (sıfırlar ve birler) açık bir atıf olduğuna düşünülmektedir. Bu sistem, aynı zamanda makinelerin çalışma dili olarak da adlandırılır. Önemi göz önüne alındığında, Allah'ın kitabında mutlaka bahsedilmesi veya ima edilmesi gerekir. Dolayısıyla Kuran'ın sayısal kodlarla ilgili bir mucize içermesi kaçınılmazdır.

3.3.7.1. İkili Sayı Sistemi

İkili sayı sistemi (ikili kod sistemi), en basit sayı sistemidir ve 2 tabanını kullanır. Bu sistem sadece iki rakamdan oluşur: (1, 0). Bu iki rakam, "yokluk" ve "varoluş" kavramlarının doğrudan bir yansımasıdır. Yokluk "sıfır" elementiyle varoluş ise "bir" elementiyle temsil edilir. İkili sistemin (1, 0) rakamları kullanılarak, herhangi bir sayı temsil edilebilir. Bu rakamlar, istenen sayıya karşılık gelen bir dizi oluşturacak şekilde tekrarlanır. Ayrıca Boole cebiri kuralları bu sisteme doğrudan uygulanabilir ve

böylece dijital devreleri oluşturmak için gereken tüm mantıksal işlemler gerçekleştirilebilir (بکرو, 2017: 150).

İkili kod (Mesâni kodu), dijital devrimin temelini oluşturur. Bilgisayarların (makinelerin) kullandığı ikili kod, ikili sayı sistemine dayanır. Bilgisayarlar ve iletişim sistemleri gibi dijital cihazlar, dijital elektronik devrelerinde bu sistemi kullanır. Bu devreler, verileri işlerken, depolarken, aktarırken ve hatta gönderirken sadece ikili verileri, yani sıfırlar ve birlerden oluşan dizileri anlayabilir. Bu işlem, eşit miktarda elektrik yüklerinden oluşan bir dizi olan kodlar (sinyaller) aracılığıyla gerçekleştirilir. Bilgisayarların kullandığı ikili kod olan Kuran'daki "{Mesâni}" kelimesi aynısı düşünülmektedir (Mustafa, 2021: 3285).

Muhasebe bilmin felsefisi düalist sistemi üzerine kurulmuştur. Tabiatta ve insan yaşamındaki ikili sistem ve ahenk ile uyumludur. Tabiatta gece/gündüz, soğuk/sıcak, iyilik/kötülük, güzellik/çirkinlik gibi ikili bir kavramsal yapı vardır. Bunun gibi muhasebe bilmi de aktif/pasif, varlık/kaynak, kar/zarar, gelir/gider, alış/satış gibi ikili bir sistem üzerine kurulmuştur. Ayrıca bir aktif hesaba artış olduğunda artışın kaynağına işret etmek amacıyla aktif hasep borçlandırılır. Yani varlığın girişi, diğer bir ifade ile varlığın ortaya çıkması borçlu olmayı gerekli kılar. Bu açıdan kutsal dinlere göre yaratıcı insanı yaratmış ona göz kulak gibi azaları vermiştir. Bu nedenle insan yaratıcına karşı borçludur. Bu yaklaşım muhasebenin temelini oluşturan aktif hesabın artışın işleyişine işaret etmektedir.

SONUÇ

Küreselleşmeyle birlikte işletmeler için sınırlar ortadan kalkmış, dünya tek bir pazar haline gelmiştir. Artık işletmeler, büyümek ve rekabet avantajı elde etmek için küresel pazarlara yönelmektedir. Bu sınırların aşılması beraberinde bazı problemleri de getirmektedir. Farklı kültürler, çeşitli sorunların kaynağı olabilir de aynı zamanda birçok rekabetçi avantaj elde etme imkânı da sunar. Başarılı işletmeler, kültürel farklılıklardan doğabilecek problemleri en aza indirirken, aynı zamanda bu farklılıklardan doğabilecek faydaları da en üst düzeye çıkararak rekabet üstünlüğü elde etmeye çalışmalıdırlar. Dolayısıyla İşletmelerin ana hedeflerine ulaşabilmeleri için içinde bulundukları kültürü derinlemesine anlamaları ve bu anlayışı faaliyetlerine yansıtmaları hayati önem taşımaktadır.

Kültürün ayrılmaz bir parçası olan din, iş dünyası üzerinde de derin bir etkiye sahiptir. Din, insan hayatının her alanını etkilediği gibi ticari faaliyetleri ve işletme fonksiyonları da doğrudan ve dolaylı olarak şekillendirme gücüne sahiptir. Din ticaret hayatı ve muhasebe üzerine etkileri incelenmiştir. Din, bireyin davranışlarını ve dolayısıyla bireylerin oluşturmuş olduğu bütün kurumsal yapıların işleyişini etkileyen önemli bir kavram olduğu belirtilir. Din, sadece bireylerin inanç ve ibadetleriyle sınırlı kalmayıp toplumun normlarına, değerlerine ve sosyal ilişkilerine de etki ederek yaşam biçimini ve ticari hayatları şekillendirir.

Ekonomik hayat ve dini inançlar arasındaki ilişki incelendiğinde, neredeyse her dinin, maddi varlıklar ve refahla ilgili belirli tutumları ve ilkeleri vardır. Dinler, ekonomik faaliyetlere ve maddi varlıklara dair farklı bakış açılarına sahiptir. Bazı dinler, dünyevi zevklerden ve maddi kazançtan uzak durarak çileli bir yaşam tarzını savunurken (Katolik mezhebi gibi), diğer dinler ise inananlarının hem bu dünyada hem de ahirette refah ve bolluk içinde yaşamalarını teşvik eder (İslam ve Yahudilik gibi). Bu farklı bakış açıları, inananların ekonomik davranışlarını ve hayata katılımlarını da doğrudan etkilemektedir.

Muhasebe, işletme fonksiyonlarının olmazsa olmaz bir parçasıdır. Genellikle nesnel bir yapı olarak algılanır. Ancak tıpkı işletmelerin diğer tüm alanlarında olduğu

gibi muhasebe de dini inançlardan etkilenmektedir. Her ne kadar sayılar ve hesaplamalardan oluşan mekanik bir sistem gibi görünse de bu verilerin nasıl toplandığı, analiz edildiği ve yorumlandığı, kullanıcıların ve karar alıcıların dini değerleri ve dünya görüşlerinden bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla muhasebe uygulamaları ve prensipleri, dini inançların şekillendirdiği etik değerler ve toplumsal normlardan tamamen bağımsız değildir.

Ekonomik sistemler ve dini inançlar arasındaki bağlantıyı incelediğimiz zaman, her dinin ekonomiye dair olumlu veya olumsuz bir bakış açısına sahip olduğunu görürüz. Sadece İslam değil diğer dinler de ekonomik sistemlerin ve kurumların oluşumunda ve işleyişinde önemli bir role sahiptir. Dini inançların ekonomi üzerindeki etkisi, sadece bireysel düzeyde değil aynı zamanda toplumsal ve kurumsal düzeyde de gözlemlenmektedir. Ekonomik sistemlerin bir parçası olan muhasebe, özünden sapma durumunda er veya geç uzun vadede hem bireysel hem de kurumsal düzeyde krizlere yol açmaktadır.

Ekonomik sistemin yapısal bütünlüğünü ve işleyişini tehdit eden, dengeleri bozan kapsamlı sorunlar bütünü kriz olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik krizlerin temelinde, muhasebenin asıl işlevinden uzaklaşan ve gerçeği yansıtmayan uygulamaların önemli bir payı olduğu bilinmektedir. Bu uygulamaların büyük çoğunluğu, bireysel hırsların akıl ve adalet duygusuna üstün geldiği durumlarda ortaya çıkar. Muhasebenin birçok ilke ve kuralı, dini inançlardan ve değerlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla insanlar inandıkları dinin değerlerini kendilerine rehber edinin hırslarını bir kenara bırakırlarsa çoğu krizin önüne geçilir (Ülkü, 2012: 144).

Muhasebenin gelişimi, sadece ekonomik ihtiyaçlardan değil aynı zamanda dini inançlardan ve etik değerlerden de etkilenmiştir. Bu bağlamda semavi dinlerin muhasebe biliminin oluşumunda ve ilerlemesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında, Yahudiler muhasebe biliminin temellerini oluşturan ilk topluluklardan biri olarak kabul edilir. Tevrat'taki metinler, ticaret, borç verme ve borç alma gibi konularda finansal kayıt tutma ve hesaplama ile ilgili ilkeler içerir. Bu ilkeler, günümüz muhasebesinin temelini oluşturan kavramların ve uygulamaların öncüllerini oluşturmuştur.

Hristiyanlık geleneği ise muhasebeye daha kuramsal bir çerçeve kazandırmıştır. Orta Çağ'da kilise manastırların ve diğer dini kurumların mali işlerini yönetmek için sistematik muhasebe yöntemleri geliştirmiştir. Bu yöntemler, çift girişli muhasebe gibi modern muhasebe sistemlerinin temelini oluşturmuştur. İslam medeniyeti de muhasebe biliminin gelişimine önemli katkılar sunmuştur. İslam hukuku (fıkıh), ticaret ve finansal işlemlerle ilgili kapsamlı kurallar ve yönetmelikler içerir. Bu kurallar, muhasebe kayıtlarının tutulması ve raporlanması için standartlar belirlemiş ve adil ve etik ticaretin teşvik edilmesine katkıda bulunmuştur.

Kutsal kitaplar insanları manevi yapılarını düzenlendiği gibi maddi yaşam ve ticaretlerini de düzeltmektedir. Bu nedenle kutsal kitaplarda muhasebe bilmi ile ilişki pek çok kavram ve kelime geçmektedir. Sevimi dinler ekonomik ilişkilerde tarafların hakları korumak ve doğabilecek problemlerin önüne geçmek tüm işlemleri kayıt altına almaya büyük önem vermiştir. Tevrat *“RAB Musa'ya, ‘Bunu anında kayda geç’ dedi”* (Mısır'dan Çıkış 17: 14), İncil *“Ses, ‘Gördüklerini kitaba yaz ve yedi kiliseye, yani Efes, İzmir, Bergama, Tiyatira, Sart, Filadelfya ve Laodikya'ya gönder’ dedi.”* (Vahiy 1: 11) ve Kuran-ı Kerim *“Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın”* (Bakara, 282) gibi ayetler ile kayıt tutma prensibin önemini vurgulanmaktadır. Bu benzeri örnekler bize, muhasebenin temel kavramların çoğu, semavi dinlerde yer alan emirler ve hükümlerde birçoğunun rastlandığını göstermektedir.

Semavi kitapları inceleyerek elde edilen tablo 1'e göre bazı kavramların sıkça tekrar edilmesi ve vurgulanması, bu kavramların o dindeki inanç sistemi için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Örneğin: belge kelimesi Tevrat'ta: 14, İncil'de: 3, kur-anı Kerim'de: 41 kere geçmektedir. Muhasebe veya kökü olan hesap kelimesi/kavramı Tevrat'ta: 29, İncil'de: 16, kur-anı Kerim'de: 109 kere geçmektedir. En çok geçen kavram; kur'an-ı kerim'de “kayıt” kelimesi 325 kere geçmektedir.

Ayrıca e-muhasebe sistemi ile yapılan ticari alışverişlerin kaydedilmesi, Kur'an'da Bakara suresi 282. ayette bahsedilen üçlü kayıt sistemi ile benzerlik göstermektedir. E-muhasebe sistemi, ticari işlemlerin elektronik ortamda kaydedilmesini ve devlet tarafından takip edilmesini sağlayan bir sistemdir. Kuran'da Bakara suresi 282. ayette, bir borç senedi yazıldığında alıcı satıcı ve şahidin hazır

bulunması gerektiğini bildirmektedir. Bu iki sistemde de ortak olan nokta, ticari işlemlerin kayıt altına alınması ve şahitlerle belgelenmesi ve ticari işlemlerde şeffaflık ve güvenilirlik sağlamaktır.

Öz bir cümle ile semavi dinler, muhasebe biliminin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Yahudiler, muhasebenin temellerini atarken, Hristiyanlar kuramsal bir çerçeve çizmiş ve Müslümanlar da hem kuramsal hem de pratik anlamda pek çok kuralla bu bilimin ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Bu katkılar, modern muhasebe sistemlerinin ve hâlihazırda kullanımda olan muhasebe uygulamalarının geliştirilmesinin temelini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, A. (2010). An Introduction To Islamic Accounting Theory And Practice. Cert Publication.
- Akalın, K. H. (2005). Avrupa’da Burjuvazinin Yükselmesinde Rasyonel Ekonomik Etkinliğin Asketik İçeriğinin Rolü. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2005 (2), 97-110.
- Akalın, K. H. (2008). Batıda Ekonomik Hayatın Rasyonelleşmesinde Evrensel Kardeşlik İdeali ve Bireysel Kazanç Emeli. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (15), 1-17.
- Akdoğan, C. (2011). *Hizmet Pazarlamasında Kalite Anlayışı: Servqual ve Servperf Kalite Modellerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdoğan, N. G. (2012). *Din ve Ekonomi; Kuramsal Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, M. (2008). *Bursa İli Muhasebe Meslek Mensuplarının Muhasebe-Kültür Değerlerinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, M. (2004). Kültürel Bağlamda Din. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4 (4), 189-205.
- Aslanoğlu, S. (2007). Bir Büyüme Stratejisi Olarak Franchising Sistemi; Firmalar Açısından Önemi, Mevzuat Boyutu ve Muhasebe Uygulaması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 71-94.
- Atmaca, G. (2009). Hz. Ömer'in Kur'an-I Kerim Anlayışı Ve Tefsir İlmine Katkıları. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Başaran, M. (2019). *KOBİ'lerin İşletme Fonksiyonları Açısından Karşılaştığı Sorunların Analizi ve Performansa Etkisi: Tokat İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bebitoğlu, M. ve Yön, A. Ü. (2017). Sanal Yönetimin İşletme Verimliliği Üzerine Etkisi. www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/44bb41ee766349a_ek.pdf
- Bekci, İ., Apalı, A. ve Apalı, Y. (2020). *Semavi Dinlerde Muhasebe Panoraması*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bekçi, İ., Apalı, A. ve Apalı, Y. (2014). Semavi Dinlerin Görünmeyen Muhasebe Panoraması Yahudilikte Muhasebe Motifleri. *Kapadokya Tarih ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 44-60.

- Bektaş, D. (2018). *İşletme Fonksiyonları Açısından Çevreye Duyarlı İşletmecilik Faaliyetlerinin Muhasebe İşlemleri: Bir Üretim İşletmesi Üzerinde Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berkdemir, S. (2013). *Kurumsal Kaynak Planlaması Sistemlerinde Maliyet Muhasebesi Kontrolü ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, A. V. (2007). Luca Pacioli Muhasebenin Babası Mıdır?. *Akademik Bakış*, 12, 1-15.
- Can, A. V. (2008). Bir Ayetin Işığında İslam Dininin Muhasebeye Bakışı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (15).
- Civan, M. (2011). *Finansal Muhasebe*. (4. Bakı). İstanbul: Ycm.
- Coşkun, D. (2010). *Finansal Bilgi Sisteminin İşletme Fonksiyonları Üzerine Etkisi: Aydın İli Örneği*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüre, S. (2015). *Muhasebenin Temel Kavramlarının İslam Dini Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavgalov, N. (2012). *İncil'lere ve Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Mesajı*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, İ. (2017). *Uluslararası Finansal Piyasalara Dini Kaynakların Bakışı ve Bu Piyasaların Reorganizasyonu*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, Ö. (2006). Kur'an-ı Kerim Penceresinden Ekonominin Sürdürülebilirliğinin Temel Dinamikleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (10), 1-17.
- Çürük, S. A. (2015). İslam Ekonomisinde Ticaret, İş ve Ortaklık Usulleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 13 (25), 165-181.
- Demir, B. (2015). Meslek Yüksekokullarında Verilen Muhasebe Eğitiminde Stajın Önemi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 76-80.
- Dolek, A. (2020). Kur'an'a ve Hadislere Göre Helâl Kazancın İlkeleri. *Katre International Human Studies Journal*, (9), 151-184.
- El Dıwany, T. (2008). *Faiz Sorunu*. M. Saraç (Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ertem, C. (2012, Nisan 18). *Tasarruf Paketi ve Riba'nın Olmadığı Bir Sistem*. Star Gazetesi.

- Esendemir, M. (2020). *Modern Bilim Öngörüsü Yönünden Kur'ân'ı Kerîm'in Diğer Kutsal Kitaplarla Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evren, G. N. (2007). *Türkiye'de Sigortacılık Sektörünün Pazarlama Karması Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gök, A. (2007). *Muhasebe Uygulamalarının Muhasebenin Temel Kavramları ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Açısından Değerlendirilmesi ve Malatya'da Yapılan Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Malatya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökoğlu, K., Bilen, A. ve Elgireybi, H. (2022). Kutsal Kitaplarda Muhasebe İzleri. *İslami Finansal Kurumlar Üzerine Güncel Teorik ve Uygulamalı Çalışmalar*, (1).
- Görmez, H. (2016). *Kur'an-ı Kerim'in İkili Anlatım Sistemi Bağlamında Tergîb ve Terhîb*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güleş, H., Akgemci, T. ve Türkmen, M. (2011). Stratejik Üretim İşletme Performansı İlişkisi: Yapısal Eşitlik Modeli Üzerine Bir Analiz. *Istanbul University Econometrics and Statistics E-Journal*, (13), 62-79.
- Hüsnü, K. ve Aybas, M. (2009). Yahudi, Hristiyan ve İslam Geleneklerinde İş Ahlakına Bakış: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (1), 73-94.
- Kılınç, Y. (2021). Murabaha İşlemlerinin Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesinin TMS/TFRS'ler Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi. *Alanya Akademik Bakış*, 5 (3), 1213-1229.
- Kırel, N. (2000). *Vakıflarda Bütçeleme ve Kontrol*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırkız, M. (2009). *Kutsal Kitaplardaki Tarihi Olaylar ve Edebi Yorumu (Hz. Âdem'den Hz. Lût'a kadar)*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kizil, C. ve Kocur, D. K. (2017). Antik Çağlarda Muhasebe ve Dinlerin Muhasebeye Bakış Açısı. *Kesit Akademi Dergisi*, (10), 327-339.
- Küçüksüleymanoğlu, R. (2008). Stratejik Planlama Süreci. *Kastamonu Education Journal*, 16 (2), 403-412.
- Laçın, M. (2018). *Tarım İşletmelerinde İşletme Fonksiyonlarının İncelenmesi: Bilecik İlinde Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Marşap, B. ve Gökten, P. O. (2016). Davranışsal Muhasebe: Kuramsal Yaklaşım. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8 (4), 345-359.
- Mustafa, O. F. ve Kılıçaslan, İ. (2021). Bilgisayar Programlama Dillerinin İşletmelere Sağladığı Katkılar. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 8 (78), 3284-3292.
- Napier, C. (2007). Other Cultures, Other Accountings? Islamic Accounting From Past To Present. In *5th Accounting History International Conference*, (pp. 9-11), Banff, Canada.
- Özyürek, H. (2009). *Türkiye'de Muhasebe ve Muhasebe Mesleğinin Tarihi, Muhasebecilerin İş Tatmini, Beklentileri, Karşılaşılan Sorunlar*. Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Poyraz, E. (2012). İşletme Sermayesi Finanslama Stratejilerinin Karlılık Oranları Üzerindeki Etkisi (Akbank T.A.Ş. Uygulaması). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 47-56.
- Sadık, T., Tanır, D., Nuriyeva, F. ve Bakü, A. (2017). İkili Görüntülerin Kayıpsız Sıkıştırılması için Yeni Bir Yöntem. *2017 Uluslararası Yapay Zeka ve Veri İşleme Sempozyumu (IDAP)*. (16-17 Eylül). Malatya.
- Safarov, M. (2016). *Kur'an'a Göre Mü'minlerin Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşkın, A. (2012). İş Hukukunda İşletme Kavramı. *Çalışma ve Toplum*, 1 (32), 75-112.
- Ulutepe, Ç. (2010). *Üretim İşletmelerinde Nanoteknoloji Kullanımı ve Üretim Maliyetleri Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ussene, A. Z. (2021). *Mozambik Muhasebe Sisteminin Türk Muhasebe Sistemi ile Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Ustasüleyman, T. (2008). Çevikliğin İşletme Performansına Etkisine Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 161-178.
- Usul, H. (2007). *Davranışsal Muhasebe*. Asil Yayın Dağıtım.
- Ülker, D. (2009). *Yeni Ürünlerde Uygulanan Tutundurma Stratejileri ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ülkü, S. (2012). *Sosyolojik Bir Kurum Olarak Dinlerin Muhasebe Sistemleri Üzerindeki Etkileri*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ülkü, S. (2015). Üç Semavi Dine Ait Prensiplerin Muhasebe Biliminin Oluşumu Üzerindeki Muhtemel Etkileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 171-197.

Ünalan, M. (2017). Helal Gıda Ürünlerinde Pazarlama Karması Elemanları. *Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 8 (19).

Yalpa, Ö. (2020). *Endüstri 4.0 ve Endüstri 4.0 Teknolojilerinin İşletme Fonksiyonları Üzerine Olası Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yeşil, S. (2009). Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zeka. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2009 (1), 100-131.

Yılmaz, B. B. (2009). *İflasın Tespiti ve Ertelenmesi Yönünden Borca Batıklık Bilançosu ve İyileştirme Projesi Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, H. (2007). Turizm Sektörü KOBİ'lerinin Finansman Sorunlarının Diğer Sektörlerle Karşılaştırmalı Analizi: Bodrum Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (33), 162-170.

Yünlü, M. (2020). Türkiye'deki Muhasebe Uygulamalarının Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (18), 180-192.

بلج العتيبي (2018). تأصيل مبادئ المحاسبية في الإسلام. ح. مجلة كلية التربية (أسبوط). 34(11), 128-149.

بناني (2019). س. accountancy and coran: miracles scientific aspects. مجلة إعجاز الدولية للبحث والتأمل العلمي بالمملكة المغربية. 4(4).

بکرو (2007). Kur'an'daki Mesâni Kavramı ve Bilgisayarın İkili Sayı Sistemi. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, (2), 139-164.

Kur'an-ı Kerim

İncil

Tevrat

İnternet Kaynakları

<https://www.kuranmeali.com> (2024). 01.05.2024 tarihinde <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=12&ayet=48> adresinden alındı.

<https://kutsalkitap.info> (2024). 02.06.2024 tarihinde <https://kutsalkitap.info.tr/>

adresinden alındı.

<https://www.kuranmeali.com> (2024). 06.06.2024 tarihinde <https://www.kuranmeali.com/index.php> adresinden alındı.

<https://www.yeniasya.com.tr> (2024). 15.08.2024 tarihinde https://www.yeniasya.com.tr/halil-kartal/muhasebe-ilminden-nur-talebelerine-bir-bakis_509051 adresinden alındı.

<https://kuran.diyanet.gov.tr/> (2024). 16.08.2024 tarihinde <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/sure/64-tegabun-suresi> adresinden alındı.

<https://kutsalkitap.info.tr/> (2024). 20.08.2024 tarihinde <https://kutsalkitap.info.tr/> adresinden alındı.

<https://www.alukah.net> (2024). 01.09.2024 tarihinde <https://www.alukah.net/library/0/151312/%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A8%D9%8A-%D9%8A%D9%88%D8%B3%D9%81-%D8%B9%D9%84%D9%8A%D9%87-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85-pdf/> adresinden alındı.

<https://binaryqurancode.com> (2024). 01.09.2024 tarihinde <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=12&ayet=48> adresinden alındı.

<https://www.alukah.net/> (2024). 01.09.2024 tarihinde <https://www.alukah.net/library/0/151312/%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A8%D9%8A-%D9%8A%D9%88%D8%B3%D9%81-%D8%B9%D9%84%D9%8A%D9%87-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85-pdf/> adresinden alındı.